

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSKOND
SOTSIOLOOGIA OSAKOND

TÕNU PÄRN

**KRIMINAALPREVENTSIOONI TEOREETILISED
LÄHTEKOHAD NING
KRIMINAALPREVENTSIOONI RAKENDAMINE
EESTI – ROOTSI ÜHISPROJEKTI KILINGI-
NÕMME PIIRKONDLIKU PROJEKTI ARUANDE
NÄITEL**

MAGISTRITÖÖ

JUHENDAJA: Ph.D LEMBIT AUVÄÄRT

TARTU 2007

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS	5
1. KRIMINAALPREVENTSIOONI MÕISTE JA KUJUNEMISLUGU	10
1.1. KRIMINAALPREVENTSIOONI MÕISTE	10
1.2. KRIMINAALPREVENTSIOONI LIIGID	11
1.2.1. <i>Kriminaalpreventsiooni liigid kolmetasandiliste mudelite alusel</i>	12
1.2.2. <i>Preventsiooni toimemehhanismil põhinev liigitus</i>	13
1.2.3. <i>Preventsiooni kolme põhiliigi mudelil põhinev liigitus</i>	13
1.2.4. <i>Eesti-Rootsi ühisprogrammis kasutatav preventsiooni liigitus</i>	13
1.3. KRIMINAALPREVENTSIOONI IDEE	14
1.3.1. <i>Kriminaalpreventsiooni tekkepõhjused</i>	14
1.3.2. <i>Kriminaalpreventsiooni õiguslikud aspektid</i>	14
1.3.3. <i>Kriminaalpreventsioon kui kriminoloogia haru</i>	18
1.3.4. <i>Kriminaalpreventsiooni sotsioloogilised aspektid</i>	18
1.3.5. <i>Kriminaalpreventsioon kui eraalgatus</i>	20
1.3.6. <i>Kriminaalpreventsioon kui riiklik poliitika</i>	20
1.3.7. <i>Kriminaalpreventsioon kui riikideülene poliitika</i>	21
1.4. KRIMINAALPREVENTSIOONI MÕISTEGA SEONDUVATE MÕISTETE ÕIGUSTEADUSLIKUD DEFINITSIOONID	22
2. KRIMINAALPREVENTSIOONI PROJEKTID	25
2.1. KRIMINAALPREVENTSIOONI PROJEKTIDE ÜLESEHITUS	25
2.1.1. <i>Probleemipildi kaardistamine ning andmete analüüs ja diskussioon</i>	25
2.1.2. <i>Abinõude planeerimine</i>	26
2.1.3. <i>Abinõude rakendamine</i>	26
2.1.3.1. <i>Probleemid abinõude rakendamisel</i>	27
2.1.4. <i>Abinõude hindamine ning kohaldamine</i>	27
2.2. AJALOOLISELT OLULISED KRIMINAALPREVENTSIOONI PROJEKTID	28

2.2.1. <i>Mandri-Euroopas</i>	28
2.2.2. <i>Briti saartel</i>	28
2.2.3. <i>Põhja-Ameerikas</i>	29
2.3. AKTUAALNE KRIMINAALPREVENTSIOON	30
2.3.1. <i>Mandri-Euroopas</i>	30
2.3.2. <i>Briti saartel</i>	31
2.3.3. <i>Põhja-Ameerikas</i>	31
2.3.4. <i>Eestis</i>	31
3. ANDMETE ANALÜÜS KRIMINAALPREVENTSIOONI PROJEKTIS	34
3.1. KRIMINAALPREVENTSIOONI ANALÜÜSI MUDELID	34
3.1.1. <i>SARA mudel</i>	34
3.1.2. <i>PROCTOR mudel</i>	35
3.1.3. <i>Justiitsministeeriumi soovitud andmete analüüsiks</i>	36
3.2. ANDMETE ALLIKAD	36
3.3. KÜSITLEMISVIISID	38
3.4. ANDMETE KODEERIMINE	40
3.5. ANDMETE VISUAALNE ESITAMINE SKEEMIDEL JA KAARTIDEL	43
3.5.1 <i>Skeemid</i>	43
3.5.2. <i>Täppiskaardid</i>	43
3.5.3. <i>Kaardid</i>	44
4. KILINGI-NÕMME PIIRKONDLIK PROJEKT	48
4.1. EESTI – ROOTSI PREVENTSIOONI ÜHISPROJEKTI KIRJELDUS	48
4.2. KILINGI-NÕMME PIIRKONNA KRIMINAALPREVENTSIOONIPROGRAMMI ÜLDKIRJELDUS	49
4.2.1. <i>Kilingi-Nõmme piirkonna kriminaalpreventsiooni programmi taustandmed ning regiooni iseloomustav info</i>	50
4.3. TURVALISUS KILINGI-NÕMME PIIRKONNAS	52
4.3.1. <i>Õpilaste ja sõltuvust tekitavate ainete vaheline seos</i>	55
4.3.2. <i>Probleemide asukohad Kilingi-Nõmme linnas</i>	56
4.4. EDASISE TEGUTSEMISE KAVA	58

KOKKUVÕTE	59
KIRJANDUS	63
ELEKTROONILISED MATERJALID	75
NORMATIIVMATERJALID	77
LÜHENDID	78
LISAD	79
<i>LISA 1.</i> SAARDE VALLA ÕPILASTE ANKEEDI TEKST	79
<i>LISA 2.</i> SAARDE VALLA ELANIKE ANKEEDI TEKST	86
<i>LISA 3.</i> JUSTIITSMINISTEERIUMI NING KILINGI-NÕMME LINNAVALITSUSE VAHELISE KRIMINAALPREVENTSIOONIPROJEKTI KAVA	88
<i>LISA 4.</i> KURITEGUDE ENNETAMISE STRATEEGIA KOHALIKE OMAVALITSUSTE TASANDIL KILINGI-NÕMME LINNAS JA SAARDE VALLAS AASTANI 2003	93
SUMMARY	97

SISSEJUHATUS

Üks inimese põhivajadus on vajadus turvalisuse järele. Turvaline keskkond on inimväärse elu tagamiseks. Kuritegevuse vastase võitlusega tegeleb küll peamiselt riik, kuid viimase poolsajandi kogemus näitab, et riigi võimed on piiratud. Sellest tulenevalt on kõigil korralikel kodanikel võimalus ja kohustus elukeskkonna parandamisele kaasa aidata. Meie kõik saame kuritegevust ennetada ehk kriminaalpreventsiooniga tegeleda. Kuna kriminaalpreventsioonil on palju vorme, leiab igaüks temale sobiva viisi olukorra parandamiseks. Nii võib kriminaalpreventsioon olla riigi poolt juhitud võrgustik, mis lisaks seadusandluse muutmisele muudab paremaks üldist olukorda. Samuti võib kriminaalpreventsioon olla omaalgatuslik tegevus, mida inimesed teevad olukorra parandamise nimel.

Preventsioon võib olla ka teadusasutuste praktilistest vajadustest välja kasvanud tegevus ning nii on üheks esimestest tõelistest kriminaalpreventsiooni projektidest Hyde Park Chicagos 1950ndate aastate esimesel poolel. Hyde Park oli 20. sajandi esimesel poolel suhteliselt jõukas piirkond, kuid neljakümnendatel aastatel asus sinna elama palju mustanahalisi. Pärast seda algas piirkonna allakäik ning valged asusid lahkuma. Chicago ülikool, kellele kuulus Hyde Parkis 25 mitmesugust objekti, asus heaperemehelikult olukorda lahendama. Aluseks võeti idee, mille kohaselt korralikus elukeskkonnas käituvad inimesed korralikumalt – tänapäeval ütlesime, et tegeleti sotsiaalse preventsiooniga. Elukeskkonna korrastamiseks hangiti riigilt 30 miljonit ja mujalt 90 miljonit dollarit. Selle rahaga korrastati 47 aakrit Hyde Parkist, likvideeriti mahajäetud tehased ja allakäinud kõrtsid ning asemele rajati haljasalad ning ehitati kaubanduskeskused. Chicago ülikool on oma 1950ndate aastate esimesel poolel alustatud heaperemehelikku käitumist jätkanud tänapäevani ning on piirkonda meelitanud teisigi ettevõtjaid.

Preventsiooni idee tekke põhjuste seas tuleb ära mainida ka looduskaitstajate põhimõtet, mille kohaselt on rangemad keskkonnakaitsemeetmed ja muud ennetavad võtted ühiskonnale tunduvalt odavamad kui hilisemate kahjude likvideerimine (Graham ja Bennett 1998). Samast põhimõttest lähtusid ka kindlustusseltsid ning just nende kahe erineva huvigrupi kogemused muutsid ennetamise kui odava alternatiivi üldlevinud arvamuseks (Rootsi Kriminaalpreventsiooni Nõukogu 1997).

Nii Chicago kui ka looduskaitstajate kogemused viitavad olukorrale, kus järsult kasvava kuritegevuse vastu otsitakse uusi meetmeid. Kui preventsiooni tegevus algas viiekümnendatel

aastatel, siis teda kui sellist üritati esmakordselt süstematiseerida ja defineerida 1970ndatel aastatel ning esimesed definitsioonid ei põhinenud kriminoloogia ega sotsioloogia kogemusel, vaid meditsiini profülaktika kirjeldustel (Brantingham ja Faust 1976).

Kuid enne kui kriminaalpreventsioon Eestisse jõudis, omandas ta lääne klassikalistes tsiviilühiskondades olulise rolli ning oli võrreldes 1950ndate aastate, 1970ndate aastate ja isegi 1980ndate aastatega tunduvalt edasi arenenud. Kui Rootsi Kriminaalpreventsiooni nõukogu moodustati 1983. aastal, siis Eestis moodustati vastav nõukogu 1993. aastal ning seejuures tuleb arvestada, et Rootsi on vana tsiviilühiskond, samas kui Eesti on suhteliselt hiljuti taasvabanenud. Mitmed asjaolud viitavad sellele, et ajaloolises perspektiivis on totalitaarsed ühiskonnad alati suutnud kuritegevust kontrollida ning totalitarismi lõpp toob kaasa murrangulise olukorra, milles ühiskonna põhiväärtuste säilitamine eeldab uute ja alternatiivsete meetmete kiiret rakendamist. Selle oluline eeldus on ühiskonna seisundi täpne tõlgendamine. Olenemata sellest, kes kriminaalpreventsiooniga tegeleb, on eesmärgiks kuritegevuse kontrolli alla saamine ning elukeskkonna elamisväärsuse tagamine.

Preventsiooniga tegelejate abistamiseks on eesti keeles ilmunud mitmete autorite käsiraamatuid – L. Alexandersson (2002), Eesti Justiitsministeerium (2001), E. Lepik (1998), A.Liit (1934), E. Raska 1987, Rattasepp (1981), Rootsi justiitsministeerium (1997), Saarsoo (1995), Tabur (1999), Timmermann (2004), Vettik (2003) jpt. Kuid enamik neist on kirjutatud praktikult praktikule (Eesti Justiitsministeerium ja Rootsi Kriminaalpreventsiooni nõukogu 2002) (Meiesaar 2001). Tagajärjeks on soovitus usaldada olukorra väljaselgitamine elukutselistele sotsiaalteadlastele. Probleem sellise viite juures tuleneb sellest, et sageli viidatakse otseselt sotsioloogidele, kuid puuduvad kriminaalpreventsiooni teemat käsitlevad sotsioloogidele mõeldud käsiraamatud jms. Ning just selles väljendub käesoleva töö aktuaalsus – kirjeldada kriminaalpreventsiooni sotsioloogia vaatenurgast ning näidata kriminaalpreventsiooni ja sotsioloogia omavahelist paiknemist ühiskonnateaduste ning õigusteadeuse süsteemis.

Kuritegevuse olukorra ühiskonnateaduslikuks analüüsiks on mitmeid võimalusi, üks ühiskonnateaduslik vaatenurk kuritegevusele on kriminoloogide seisukoht. Kriminoloogide järgi on kriminaalpreventsioon nii riiklik kui ka omaalgatuslik. Preventsioon peab likvideerima kuritegevuse eeltingimused või vähemalt raskendama kuritegude sooritamist, seda nii tehniliste vahendite, kuritegevuse üldise hukkamõistu kui muude meetodite abil.

Kriminoloogiaalases eestikeelses kirjanduses on käsitletud viimastel aastatel ka kriminaalpreventsiooni. Üheks põhjalikumalt kriminaalpreventsiooni uurinud teadlaseks Eestis on Eduard Raska. Juba 1980ndate aastate teisel poolel (Raska 1987) kirjeldas ta kuritegevuse ärahoidmist sotsiaalteadusliku vaatenurga abil. Oma hilisemates töödes on ta jätkuvalt käsitlenud kriminaalpreventsiooni teemat, nii on ta andnud kriminaalpreventsiooni hetkeseisu ülevaate (Raska 1994), kirjeldanud kriminaalpreventsiooni ja kriminoloogia vahelisi seoseid (Raska 2002). Tema seisukoht, et kuritegevust pole võimalik täielikult kaotada, kuid on võimalik kontrollida, on realistlik ning sarnasel sisukohal on ka mitmed teised autorid, kuna kuritegevuse kadumine kitsendaks normi piire. Teiseks oluliseks kriminaalpreventsiooniga tegelenud teadlaseks on Jaan Ginter (1991; 1997), kes osales ka Eesti-Rootsi ühisprojekti läbiviimisel. Tema nõuannete kohaselt modifitseeriti õpilaste ankeeti Tartu tingimustele sobivamaks ning tema juhendamisel valminud Jüri Saare doktoritöö “Õigusvastane käitumine alaealisena ja kriminaalsed karjäärid (Eesti 1985-1999 longituuduurimuse andmetel)” on kriminaalsete karjääride uurimise kaudu andnud kriminaalpreventsioonile Eestis ühe olulise ja arvestatava informatsiooniallika.

Kuid lisaks kriminoloogide seisukohale on antud teemast ka muid arusaamu ning nii eksisteerib vajadus kirjeldada kriminaalpreventsiooni sotsioloogi vaatenurgast: abistamiseks sotsiolooge kriminaalpreventsiooni alaste uuringute planeerimisel, läbiviimisel ning tulemuste analüüsil. Seda seetõttu, et enamik eestikeelseid kriminaalpreventsiooni käsiraamatuid (Graham ja Bennett 1998; Eesti Justiitsministeerium ja Rootsi Kriminaalpreventsiooni nõukogu 2002) käsitleb kas rakenduslikke meetmeid või soovivad rakendajail uuringusse abijõuna sotsiolooge või muid analüütikuid kaasata ning praktikud pöörduvad selle sooviga sotsiaalteadlaste poole. Nii paluti 2001. aastal ka käesoleva töö autori abi Kilingi-Nõmme piirkonna kriminaalpreventsiooni uuringu läbiviimisel.

Eelnevast tulenevalt on suurenenud vajadus sotsioloogidele ja muudele ühiskonna analüütikutele sobivate kriminaalpreventsiooni materjalide järele. Kuna preventsoon on suurel määral rakenduslik tegevus, siis teoreetikutel ning praktikutel on kriminaalpreventsioonile kui sellisele välja kujunenud erinevad vaatenurgad. Probleemseks muutub olukord seetõttu, et sageli on rakendusliku kriminaalpreventsiooniga tegelejail, projekti viieastmelisest ülesehitusest tulenevalt, vaja sotsiolooge andmete kogujatena ning töötajatena, kuid sotsioloogid ei pruugi soovi tegelikust olemusest aru saada ning sageli on tagajärjeks suur hulk tabelleid ja graafikuid, milledega pole midagi peale hakata, kuna nad ei käsitle probleeme, mida nad käsitlema peaksid.

Selliste ebakõlade põhjustajaks on sotsioloogidele vajalike eestikeelsete materjalide puudumine ning preventsiiooni alase info vähesus. Samas on olemas kriminoloogia ja õigussotsioloogia alast kirjandust ning pikaajaline kogemus piirkondliku kriminaalpreventsiiooni projekti andmetöötluse alase nõustajana on sundinud selle töö autorit preventsiiooni sügavuti läbi mõtestama – sellest tulenevalt püüan täita kahte antud uurimistööle alljärgnevalt püstitatud põhieesmärki.

Peamised eesmärgid, mis käesoleva töö läbiviimisel püstitati, on järgmised:

- Esimene eesmärk on anda ülevaade kriminaalpreventsiiooni mõistest, erinevatest vaadetest ning projektide klassikalistest ülesehituse põhimõtetest ja koos sellega sotsioloogidele sobiv arutlusmaterjal.
- Teiseks eesmärgiks on Kilingi-Nõmme kriminaalpreventsiiooniprojekti näitel kriminaalpreventsiiooni uuringuprogrammi uuringute analüüsi rakendamine ning analüüsil tekkivate probleemide kirjeldamine.

Vaatluse alla võetud Kilingi-Nõmme kriminaalpreventsiiooni projekt jaguneb järgnevateks etappideks: 1. etapis toimusid 2001. aastal projekti eeltööd, esmane andmekogumine, andmete analüüs ning meetmete planeerimine. Uuringu raames toodi välja noorsoo probleemid ning keskkonna peamised riskifaktorid. 1. etapp kujutas endast Kilingi-Nõmme kriminaalpreventsiiooniprojekti I-VI faasi. 2. etapis viidi planeeritud strateegia ellu ning hinnati tegevuste efektiivsust ning kavandati edasist tegevust, mida tulevikus teha. 2. etapp kujutas endast Kilingi-Nõmme kriminaalpreventsiiooniprojekti VII-IX faasi. 3. etapis viidi 2002-2004. aastal ellu täiendavad elukeskkonna parandamise ja kuritegevuse vähendamise meetmed ning 2004. aasta kevadel tegevuste efektiivsuse kontrolliks ja edasiseks planeerimiseks uus andmekogumine ja analüüs. 3. etapp ei olnud Kilingi-Nõmme kriminaalpreventsiiooni projekti esialgse 9 faasilise ülesehituse osa, vaid põhines üheksandas faasis välja töötatud edasistel plaanidel.

Käesoleva magistritöö esimeseks teemaks on kriminaalpreventsiioon kui mõiste ning selle paiknemine teaduste süsteemis; teiseks teemaks on kriminaalpreventsiiooniprojektide ülesehituse põhimõtted; kolmandaks teemaks on analüüsi eripärad kriminaalpreventsiiooni projektis; neljandaks teemaks on realselt toimunud kriminaalpreventsiiooniprojekt kui näide – Kilingi-Nõmme piirkonna preventsiiooniprojekti uuringu tulemused ning uuringu tulemuste rakendamine koos tagajärgedega.

Tulenevalt töö krjalidriminaalpreventsiooni alase suunitlusest ja piiratud mahust ei käsitle ma mitmeid üldisi kriminoloogiat, õigusteaduse ja õigussotsioloogia temaatika probleeme ning seisukohti. Kuid, arvestades lugejate erinevaid kogemusi antud valdkonnas, toon välja olulisemad nimed, kelle teostest üldist taustinfot leida. Sellisteks autoritest oleksid kriminoloogia valdkonnas Fox (1981), Jupp (1996), Maguire (1997), Salumaa (1979), Taylor (1973, 1975) ning Williams (2004). Õigusalasest autoreist on kättesaadavad Krawietz (1984), Miil (1997), Põlluveer (2004), Simonsen (1991) ja Stoerk (1996). Sotsiaalteaduste ja karistuspoliitika piiriala varasemad kirjeldajad on Buerschaper (1929) ja Merton (1938). Õiguslaste tekstide puhul tuleb arvestada kontekstiga, mis Eestis realselt eksisteerib ning kasulik oleks tutvuda Karistusseadustiku (kehtib alates septembrist 2002), Eesti standardi EVS 809-1 "Kuritegevuse ennetamine. Linnaplaneerimine ja arhitektuur. Osa 1: Linnaplaneerimine" (2002) ning „Kriminaalpoliitika arengusuundade aastani 2010 heakskiitmisega" (2003). Õigussotsioloogia klassikast on olemas Max Weberi „Rechtssoziologie" (1967) ning mitmed tema teoseid on kättesaadavad internetist. Õigussotsioloogia temaatikat käsitlevad Girtler (1976), Luhmann (2004), Quinney (2001), Reckless (1961), Rehkalt (2000), Savitz (1978) Toomsoo (1996), samuti võib lugeda ajakirja Law & society review: the journal of the Law and Society Association, mis ilmub alates 1996 aastast. Oma magistritöö lõppu lisan teemat käsitlevate elektrooniliste materjalide nimekirja, mis sisaldab nii Eesti justiitsministeeriumi, Briti Home Office, Saksamaa, Euroopa Liidu vastava teemalisi lehekülgi, samuti mitmete autorite, nagu Schaftoe, Tabur, Timmermann, Vetik ja Weber kirjutisi.

1. KRIMINAALPREVENTSIOONI MÕISTE JA KUJUNEMISLUGU

1.1. KRIMINAALPREVENTSIOONI MÕISTE

Kriminaalpreventsiooni mõiste on eesti keelde tulnud inglise keelsest sõnapaarist *Crime prevention*, mis otsetõlkes on kuritegude ennetamine. Samas ei ole teadlased kriminaalpreventsiooni kui mõistet üheselt määratlenud ning peamiseks vaidlusaluseks teemaks on, milliste kuritegude ennetamiseks tuleb preventsioonitööd teha¹. Kuna kuritegevuse täielik likvideerimine on ilmselt välistatud, on kriminaalpreventsiooni defineeritud ka kui kuritegevuse piiramist.

Lihtsam, kui öelda, et millega kriminaalpreventsioon tegeleb, on öelda, et millega ta ei tegele. Kriminaalpreventsiooni mõistest jäetakse sageli kõrvale kergeste kuritegude ärahoidmine, mida nimetatakse *probleemi lahendamiseks* või *korratuse ärahoidmiseks*, ning valgekraekuritegude ärahoidmine, mida nimetatakse *petturluse ärahoidmiseks*, ning *korruptsiooni vastaseks võitluseks*, viimast on käsitletud Filimonov (2000) ning Kenapea (2000). Kriminaalpreventsiooni programmid ei tegele üldjuhul keskkonna-, liiklus- ja seksuaalkuritegudega.

Eesti ja Rootsi vahelises koostööprojekti² defineeritakse kriminaalpreventsiooni kui **kuritegude³ ennetamist**, mis lühema või pikema aja jooksul viib kuritegude arvu vähenemiseni, kuna indiviidi valmidus kuritegusid toime panna väheneb või situatsioonid, mis aitavad kaasa indiviidi motivatsioonile kuritegusid toime panna, vähenevad.

Graham ja Bennett (1998) on seisukohal, et kuigi ideaalis on eesmärgiks kuritegude täielik lõpetamine, siis reaalsuses pole see võimalik ning mõiste preventsioon tuleks asendada mõistega kontroll. Grahami ja Bennetti lähenemises on **kriminaalpreventsioon** töö, mis tehakse kuriteo ennetamiseks enne selle toimepanekut ning mida eristatakse õiguskaitseasutuste tööst, kuid

¹ Niinimetatud valgekraekuritegude vastu võitlemist ei käsitleta üldjuhul kriminaalpreventsioonina.

² 1998. aasta detsembris allkirjastati Eesti ja Rootsi valitsuste vaheline õigussüsteemi koostööleping.

³ EE nr 5 annab leheküljel 229 kuriteo definitsiooniks: **Kuritegu** on ühiskonnaohtlik, kriminaalseaduses määratletud ja kriminaalkorras karistatav tegu. Preventsiooni seisukohalt täieneb EE-s antud mõiste kriminaalkorras mittekarakteristatavate kuid põhimõtteliselt sarnaste tegudega.

rõhutades nende koostöö vajadust. Õiguskaitseasutustest eraldi käsitletakse politseid, mille rolli kriminaalpreventsioonis peetakse oluliseks.

1.2. KRIMINAALPREVENTSIOONI LIIGID

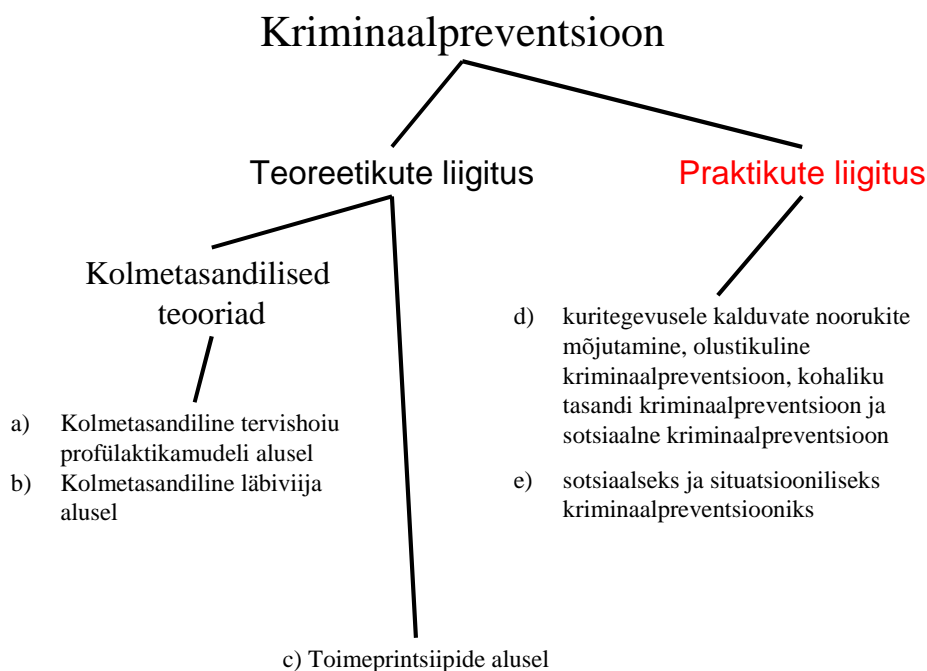
Kriminaalpreventsiooni liigitamiseks on mitmeid erinevaid võimalusi. Alljärgnevalt on välja toodud viis levinuimat preventsiooni liigitust.

Kriminaalpreventsiooni saab liigitada:

- a) primaarseks, sekundaarseks ja tertsiaarseks kriminaalpreventsiooniks tervishoiu profülaktikamudeli alusel (Brantingham ja Faust 1976);
- b) primaarseks, sekundaarseks ja tertsiaarseks läbiviija alusel;
- c) preventsiooni toimeprintsipiide alusel;
- d) kuritegevusele kalduvate noorukite mõjutamine, olustikuline kriminaalpreventsioon, kohaliku tasandi kriminaalpreventsioon ja sotsiaalne kriminaalpreventsioon;
- e) sotsiaalseks ja situatsiooniliseks kriminaalpreventsiooniks.

Seejuures on kolm esimesena väljatoodud liigitust peamiselt kasutatavad teoreetikute poolt ja kaks viimast praktikute poolt.

Joonis 1.1. Kriminaalpreventsiooni erinev liigitamine

1.2.1. Kriminaalpreventsiooni liigid kolmetasandiliste mudelite alusel

Varaseim katse kriminaalpreventsiooni liigitada pärineb 1976. aastast (Brantingham ja Faust) ning selle kohaselt jaguneb kriminaalpreventsioon kolmeks tasandiks.

Primaarne ehk esmatasandi preventsioon – abinõud takistamaks lihtsamaid kuritegusid enne toimepanemist. Sageli on primaarsed abinõud suunatud kogu rahvastikule.

Sekundaarne ehk teise tasandi preventsioon – abinõud, mida rakendatakse siis, kui teatud isikud on potentsiaalsed kurjategijad või ohvrid.

Tertsiaarne ehk kolmanda tasandi preventsioon – abinõud kurjategijate korduvkuritegude ärahoidmiseks.

Tabel 1.1. Brantinghami ja Fausti tervishoiu profülaktikamudelil põhinev kriminaalpreventsiooni tüpoloogia (Pärn 2006).

<i>Tegevuse rühm</i>	Esmatasandi preventsioon	Teise tasandi preventsioon	Kolmanda tasandi preventsioon
<i>Millega tegeleb</i>	Elurajooni planeering ja muud üldist turvalisust mõjutavad aspektid	Isikute mõjutamine	Individuaalne lähenemine
<i>Kellega tegeleb</i>	Kogu rahvastik	Võimalikud tulevased õigusrikkujad	Õigusrikkumisi toime pannud isikud
<i>Eesmärk</i>	Üldisi elutingimusi parandades vähendada kuritegevust soodustavate tegurite mõju	Vähendada seadusvastaste tegude toimepanemist	Rehabiliteerida ja ümber kasvatada või vajadusel ühiskonnast isoleerida

Brantinghami ja Fausti tüpoloogia juures kritiseeritakse, et see ei too välja seda, kes vastaval tegevuse tasandil kriminaalpreventsiooniga tegelema peaks (van Voorhis 1986). Samas on olulisimaks Brantinghami ja Fausti tüpoloogia puuduseks see, et põhinedes meditsiinilisel mudelil, oleks nende tüpoloogia abil võimalik leida võimalus kuritegevuse täielikuks väljaravimiseks.

Van Dijk ja Waard täiendasid Brantinghami ja Fausti teooriat kuriteo ohvrite suhtes rakendatavate preventiivabinõudega (1991).

Kriminaalpreventsiooni liigitamisel tasanditesse läbiviijate alusel on *primaarse preventsiooni* läbiviijaks riik, *sekundaarse preventsiooni* läbiviijaks kohalikud omavalitsused ja *tertsiaarse preventsiooni* läbiviijaks üksikisikud.

1.2.2. *Preventsiooni toimetehhanismil põhinev liigitus*

Preventsiooni toimetehhanismil põhineva liigituse aluseks on põhimõte, et kuritegeliku sündmuse elemente mõjutades saab kuritegusid ära hoida. Tegevus jaguneb kolmeks tasandiks: 1) preventiivmeetodite väljatöötamine ja nende kaudse toime selgitamine; 2) preventiivmeetodite võtmise eesmärgi selgitamine: kas meetmed on suunatud olukorra või õigusrikkuja muutmiseks; 3) Teatavat liiki kuritegude väljaselgitamine, mille ärahoidmiseks strateegia välja töötatakse (Ekblom 1994).

1.2.3. *Preventsiooni kolme põhiliigi mudelil põhinev liigitus*

Praktikute seas on levinuimaks preventsiooni jaotamine järgnevalt: kuritegevusele kalduvate noorukite mõjutamine, olustikuline kriminaalpreventsioon ja kohaliku tasandi kriminaalpreventsioon.

Kuritegelike kalduvuste mõjutamine tegeleb põhjustega, milliste tõttu inimesest kujuneb kuritegelik isiksus. Kuritegelike kalduvuste mõjutamisega on seotud vähemalt kuus poliitika valdkonda: linna-, tervishoiu-, perekonna-, haridus-, noorsoo- ja tööhõivepoliitika (Graham ja Bennett 1998).

Olustikuline kriminaalpreventsioon seab eesmärgiks teha ühiskonnas selliseid muudatusi, millede tagajärjel kuriteovõimalused väheneksid. Olustikuline kriminaalpreventsioon tugineb arhitektuuril, linnaplaneerimisel ja kuritegusid takistavate vahendite kasutuselevõtul.

Kohaliku tasandi kriminaalpreventsioon on kohaliku omavalitsuse ja elanike tegevus õigusvastase tegevuse vähendamiseks.

1.2.4. *Eesti-Rootsi ühisprogrammis kasutatav preventsiooni liigitus*

Eesti-Rootsi ühisprogrammis rakendati preventsiooni jagamist kaheks: sotsiaalseks ja situatsiooniliseks kriminaalpreventsiooniks.

Sotsiaalne kriminaalpreventsioon on suunatud kuritegusid põhjustavatele faktoritele ning ühiskonna oludele, mis põhjustavad aja jooksul kuritegevuse tõusu.

Situatsioonilise kriminaalpreventsiooni eesmärgiks on vähendada motivatsiooni kuritegu toime panna. Antud preventsiooni liigil on kolm väljundit: 1) teha objekt raskemini ligipääsetavaks; 2) vähendada teost saadavat kasumit või 3) suurendada vahelejäämise riski.

1.3. KRIMINAALPREVENTSIONI IDEE

1.3.1. Kriminaalpreventsiooni tekkepõhjused

Ajalooliselt on kriminaalpreventsioon kujunenud vastureaktsioonina tõdemusele, et õiguskaitseasutused üksi ei suuda kuritegevust kontrolli all hoida⁴. Sellise olukorra ajendiks võib pidada Eesti olulisima kriminaalpreventsiooni eriteadlase Eduard Raska poolt välja toodud II maailmasõda kui murrangut, millele järgnenud olukorras tuli riigi ülimuslikkust piirata ning samal ajal sõjas kaestunud inimeste ebaseaduslikku tegevust takistada (Raska 2004)⁵. Teise põhjusena nimetatakse elatustaseme tõusu ning kolmandana inimeste suurenevat anonüümsust ja mitteformaalse järelvalve lakkamist suurlinnades. Selles olukorras asuti otsima alternatiivseid korrakaitsemise võimalusi. Tekkis arusaamine, et on vaja laiapõhjalist kriminaalpoliitilist tööd. Kuna muudes elu valdkondades oli tekkinud arusaam, et ennetamine tuleb odavam kui hilisema kahju likvideerimine, kerkis ka korrakaitse ühe viisina esile kuritegude ennetamine ehk preventsioon. Ennetamine arenes esmalt vanades tsiviilühiskondades, nagu Rootsi, Taani, Ameerika Ühendriigid ja Suurbritannia ning hiljem Saksamaal ja teistes riikides.

1.3.2. Kriminaalpreventsiooni õiguslikud aspektid

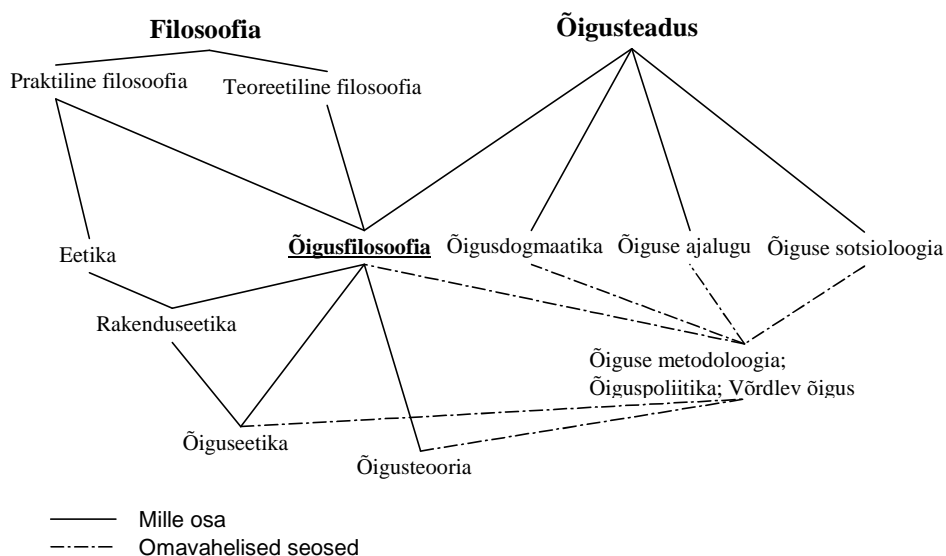
Kriminaalpreventsioon on õiguspoliitika osaks, samal ajal on õiguspoliitika õigusteaduse osa. Õigusteadus nagu peaaegu kõik teadused käsitleb mingit kindlat piiritletud maailma osa. Õigus – tegelikult eksisteeriv positiivne õigus – kõigis oma varem eksisteerinud, praegu ja tulevikus

⁴ Steinmetz'i (1982) uurimistulemused, millede kohaselt klassikaline õiguskaitseüsteem on liiga nõrk kordvkuritegude ohjeldamiseks.

⁵ Raska käsitleb oma artiklis "Kriminaalpreventsiooni strateegia ja taktika" kodanikuühiskonna teket ning selle kahjulikke kõrvalmõjusid ning sellest tulenenud vajadust kvantitatiivselt uuele tasandile jõudnud kuritegevust uute vahenditega piirata.

eksisteerivates põhiseaduse vormides, seadustes, eeskirjades jms. Samas rakendavad erinevad õigusteaduse alaosalad erinevaid meetodeid ja uurivad positiivset õigust erinevalt.

Joonis 1.2. Õigusteaduse ja filosoofia vahelised seosed ning õigusteaduse ülesehitus professor Dr. Dr. Dietmar von der Pforteni järgi

Kriminaalpreventsiooni temaatikaga on õigusteaduse alaosaldest tihedamalt seotud:

- 1) Õigusdogmaatika
- 2) Õiguse sotsioloogia
- 3) Õiguspsühholoogia
- 4) Õigusteooria
- 5) Õiguspoliitika

Õigusdogmaatika interpreteerib teatava õiguskorra kehtivat õigust seesmisest dogmaatilisest kasutajaperspektiivist, ehk õiguskasutajate perspektiivist. Seejuures integreerib ta tegeliku õiguskasutuse empiirilise kirjelduse ja analüüsi. Vähemalt selles mõttes on õigusrealism õigustatud, kui soovitakse lisaks õiguskäitumisele kasutada seadusandlust. Kuid katset õigusdogmaatikat välisele õigusseadele redutseerida, tuleb lugeda ebaseaduslikuks. Kuid õigusdogmaatilal on eriline iseloom – kehtiva õiguse kujundamine (von der Pforten 2004).

Õigusfilosoofia, õiguse sotsioloogia ja õiguse ajalugu – ehk niinimetatud õigusteaduse alusained – ei lähtu erinevalt õigusdogmaatikast mitte sisemisest kasutajaperspektiivist, vaid

õigusele suunatud välisest perspektiivist. Õigusfilosoofia ei piirdu ainult õiguse välise perspektiiviga nagu õiguse sotsioloogia ja õiguse ajalugu, vaid püüab saavutada *filosoofilist perspektiivi* õiguses. Kuid mida selle all mõista – selleks tuleb lähtuda üldisest filosoofiast. Õiguse sotsioloogia kirjeldab õiguse ja ühiskonna seoseid. Õiguse ajalugu kirjeldab ajaloolise õiguse vorme.

Õiguste baasteaduste hulka kuulub lisaks skeemil kirjeldatud teadustele ***õiguspsühholoogia***. Alljärgnevas tugineb autor Lembit Auväärti koostatud metoodiliste materjalide kogumikule “Sissejuhatus õiguspsühholoogiasse” (Auväärt 2001). Õiguspsühholoogia kui teadus on tekkinud õiguse poolse psühholoogia meetodite ja mõistete ülevõtmise teel. Õiguspsühholoogia aineseks on riiklike ja õigusnähtuste peegeldumine inimpsüühikas ning nende avaldumine õigusliku tähtsusega käitumises (Auväärt 2001). Tulenevalt õiguse jaotumisest harudeks saab eristada õiguspsühholoogia vastavaid osi: avaliku õiguse psühholoogia, tsiviilõiguse psühholoogia, perekonnaõiguse psühholoogia, tööõiguse psühholoogia, protsessuaalsete õiguste psühholoogia ja parandusliku töö psühholoogia. Parandusliku töö psühholoogia ehk pönitentsiaarpsühholoogia käsitleb süüdimõistetud ümberkasvatamist, mis on Brantinghami ja Fausti kolmetasandilise mudeli kolmanda tasandi teemaks. Nii on õiguspsühholoogia paralleelselt õigussotsioloogiaga üheks õiguslike faktide põhjuste mõistmise viisiks. Aga kuna õiguspsühholoogia on noor ja arenev teadus, ei ole teda võimalik konkreetsetesse mudelitesse paigutada ning rääkida saab õiguspsühholoogia hetkeseisust (Auväärt 2001).

Õigusteooria, mis on nii filosoofia kui õigusteaduse alaosa, analüüsib ja kirjeldab õiguse fundamentaalseid struktuure seoses maailma teiste fenomenidega, tema mõistekujunduse koos õigusmõiste küsimusega, tema teadmistesaaamise koos õigusallikate õpetusega, tema keelekasutuse, normloogika, käitumisteooria ja tema süsteemi- ning institutsiooniloomise. Tänapäevane õigusteooria on tihedas seoses õigussotsioloogiaga, kuna vaatluse all on ühiskond ja õigus (von der Pforten 2004). Seejuures osalevad selles filosoofia naaberdistsipliinid, nagu poliitiline filosoofia, keelefilosoofia jms. Õigusteooria seletab ära õigusloome ja –kasutuse instrumendid. Üheks õigusloogikat käsitlenud autoriks on Weinberger (1989), kelle teosed on ka Eestis kättesaadavad.

Riigi ***õiguspoliitika*** põhieesmärgiks on oludele vastava järjepideva õiguse rakendamine. Kriminaalpreventsiooni toimimiseks peab õiguspoliitika tegelema alljärgnevate aspektidega:

- Pikkade ja mitmeti mõistetavate seaduste seadusandlike aktide muutmise konkreetseteks ja üheselt mõistetavateks. Selles väljendub kasutajaprintsiip ning tugev seos õigusdogmaatikaga.
- Uute seaduste kehtestamisel tuleb analüüsida nendest tulenevaid sotsiaalseid ja majanduslikke aspekte, vältimaks uute negatiivsete tagajärgede teket või viimaks neid miinimumini. Samas on sagedaseks praktikas teiste riikide toimivate seaduste ülevõtmine, Eesti Vabariigis võeti 1990. aastatel sageli üle Saksamaa seadusi (Varul, 1999)
- Seadusandluse viimine vastavusse uute kuriteoliikidega. Näiteks Rootsis olid 1960. aastatel uuteks kuritegudeks tšekivõltsimised ja 1970. aastatel narkokuriteod.
- Karistuspoliitika kohandamine muutunud olude ja tehniliste võimalustega.
- Erinevate riigisaladuse (andmekaitse) ligipääsunõuete ühildamine, tagamaks erinevate riigiorganite juurdepääsu neile vajalikule materjalile. **Näide:** Rootsi politseil oli vajadus kasutada Sotsiaalhoolekande ja Haridusameti konfidentsiaalseid andmeid noorte ja õpilaste kohta, kuid erinevad juurdepääsunormid takistasid seda ("Meie ühine vastutus" 1997).

Kui Lääne-Euroopa tsiviilühiskondades korrakaitseorganite igapäevatööd kriminaalpreventsiooniks ei loeta, siis Ida-Euroopas ja SRÜ maades sellist tugevat eristumist ei kasutata ning nii on õiguskaitseorganitel sageli õigus turvalisuse suurendamise alaseid korraldusi teha. Nii võivad kohtud varguse ohvriks langenud firmadele anda korralduse kuriteo sooritamist raskendavaid meetmeid tarvitusele võtta ning kui seda ei tehta, siis korralduse mittetäitmise eest karistada ning sellest tulenevalt on Ida-Euroopa riikide õiguspoliitikas preventiooni kui sellise rakendamine riiklik poliitika.

Seadusandluse korrastamine, olukorra analüüs ja tehniliste võimalustega arvestamine on andnud märkimisväärseid tulemusi. Kuid samas on karistuspoliitika alased õiguspoliitilised otsused sageli kaheldava väärtusega. Nii on näiteks rakendatud kolmanda tasandi preventiooni ümberkasvatavate ja hirmutavate karistuste näol. Üheks selliseks näiteks on esmakordselt karistatutele pakutav valik pika karistuse ja lühiajalise (ca. 0,5 – 1 aasta) sõjaväelise drilliga laagris viibimise vahel. Sellised laagrid ehk bootcamp'id peaksid Ameerika Ühendriikide korrakaitsete arvates kurjategija isiksuse murdma ning temast ühiskonnale kasuliku kodaniku kasvatama. Nendel Ameerika Ühendriikide seadusemuudatustel palju negatiivset vastukaja. Nn. bootcamp'i kasutavad paljud kurjategijad kiire viisina endise tegevuse juurde naasta ning

kolmanda korra seadus⁶ on viinud kaks korda karistatute erakordsele vägivallale, kuna neil pole kinnivõtmise puhul midagi kaotada.

1.3.3. Kriminaalpreventsioon kui kriminoloogia haru

Kriminoloogia ainevaldkond on tulenevalt teaduse suhtelisest noorusest (ca 200 aastat) tänapäevani täpselt piiritlemata. Juriidilised formalistid hoiavad kinni väitest, et kriminoloogia on õpetus kuritegevusest ja selle põhjustest, kuid probleemiks selle definitsiooni puhul on nn kuritegevuse piiriala, sest osa kriminoloogid uurib kuritegevusele sarnast, sellega sageli identset käitumist. Kuritegevus kui selline on kuritegevusest eristuv oma massi ja staatilisuse poolest – suur hulk kuritegusid omab mingeid tendentse. Kriminoloogia olemust kirjeldavad mõisted: hälbivus, kriminaalne aktiivsus ja regulatsioon, need mõisted annavad vastuse küsimusele, **mis** on kuritegevus. Kuritegevuse mehhanismide ja sotsiaalse organisatsioonide vaheliste seoste mõistmiseks lisanduvad mõisted subkultuur ja organisatsiooniline struktuur – vastusena küsimusele **kuidas**.

Olukorras, kus kriminoloogia uurib seda, mis on kuritegevus ja kuidas kuritegevus ühiskonnas toimib, on praktilistest põhjustest tulenevalt kriminaalpreventsioon koos kriminaalpoliitika ja viktimoloogiaga kriminoloogia rakendusalaadeks ning kriminoloogia omakorda on neile olukorra mõistmise üheks viisiks. Neid kolme tegevusala püütakse rakendada kuritegevuse vähendamiseks, kontrollimiseks ja negatiivsete tagajärgede pehmendamiseks, kusjuures lähtutakse nii õigusteaduse, kriminoloogia, sotsioloogia kui ka muude teaduste tulemustest.

1.3.4. Kriminaalpreventsiooni sotsioloogilised aspektid

Sotsioloogiat tuleb antud kontekstis käsitleda kui teadust, mis tegeleb ühiskonna, selle struktuuride ning nende vaheliste seostega. Ühiskonna enamiku poolt mitte soovitud ühiskondlike aspektide uurimine on see, mida kriminaalpreventsiooni praktikud sotsioloogidelt ootavad. Kriminaalpreventsiooni ja sotsioloogia ühisosa väljendub kahes erinevas huvis:

- 1) kriminaalpreventsiooni läbiviijate huvi saada tõeseid andmeid tegelikust olukorrast ja
 - 2) sotsioloogide huvi ühiskondlike probleemide olemuste teaduslikuks mõistmiseks
- ning ühishuvis leida olukorra tegelikud põhjused.

⁶ Isiku kolmandal südimõistmisel kriminaalkuriteo eest on karistuseks eluaegne vangistus.

Erinevatest sotsioloogia valdkondadest on kriminaalpreventsiooniga peamiselt seotud:

- A) õigussotsioloogia
- B) õiguse sotsioloogia
- C) hälbivkäitumise sotsioloogia
- D) noorsoo sotsioloogia

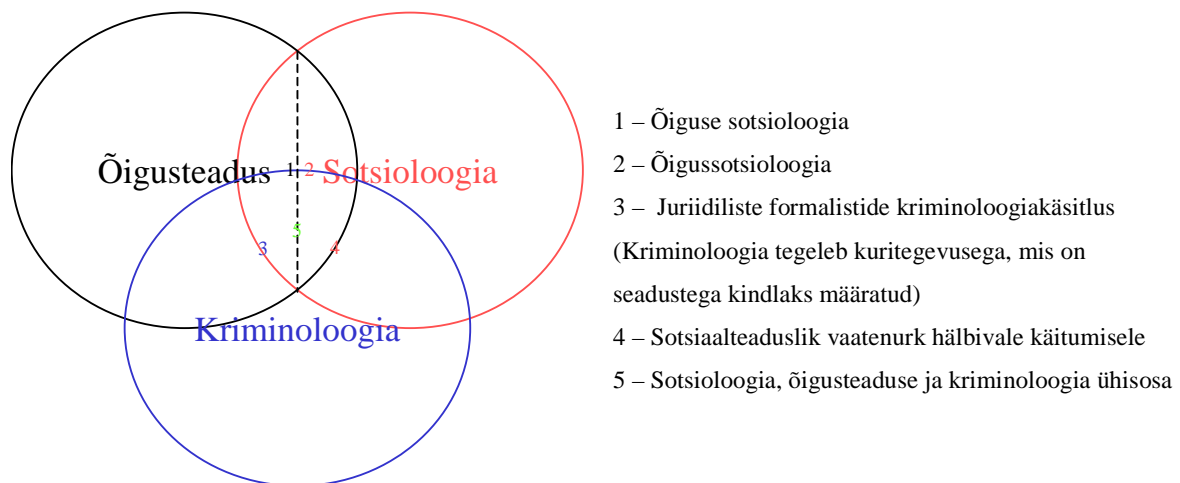
Õigussotsioloogia ja **õiguse sotsioloogia** seonduvad õigusteadusest tuleva seadustega kindlaks määratud kuriteo mõistega.

Hälbivkäitumise sotsioloogia omab suurimat ühisosa kriminoloogiaga selle laiemas mõttes – uurimise all pole mitte ainult kuritegelikud hälbed, vaid ka nende sarnased hälbed, mida seadused kuriteona ei käsitle.

Noorsoosotsioloogia kerkib esile eeskätt sotsialiseerumise ja aktiveerunud noorsookuritegevuse tõttu. Kriminaalpreventsiooni asjatundjatest on noorsoo hälbivat käitumist uurinud Raska (1980), Saarsoo (1995, 1997), Quay (1987), *Беличева* (1977) jpt.

Eelnev viitab sotsioloogia erinevate valdkondade, õigusteaduse ja kriminoloogia vaheliste ühisosade olemasolule, mis annab kriminaalpreventsiooni alastele uuringutele teatava kindla tegutsemisruumi ning aitab määrata uuringu kuulumist mingi kindla valdkonna alla.

Joonis 1.3. Sotsioloogia, õigusteaduse ja kriminoloogia ainese erinevused ja kattuvus (Autori joonis)

Eesti autoritest on õigussotsioloogia alaseid artikleid ja raamatuid avaldanud Auväärt (koosataja) (2000), Kaugia (2000, 2002, 2003), Kenkmann (2000), Käärik (2000, 2002), Laine (1997), Mürsepp (2001), Raska (2000, 2004) ning 1999. aastal ilmus autorite kollegiumil Auväärt, Dsiss, Kaugia, Kenkmann ja Raska „Noorte õigusliku sotsialiseerumise uurimine üleminekul riigisotsialismist vabaturumajandusse”. Välismaistelt autoritelt on eesti keeles ilmunud Bourdieu „Praktilised põhjused” (2003) ja Weberi „Võimu ja religiooni sotsioloogiast (2002).

1.3.5. Kriminaalpreventsioon kui eraalgatus

Kriminaalpreventsioon kui inimeste tegevus on alguse saanud inimeste mitteformaalsetest sidemetest ja kogukonna vajadusest ennast negatiivsete mõjude vastu kaitsta. Tugev sotsiaalne kontroll hoidis kuni 20. sajandi keskpaigani suure hulga kuritegusid ära, kuid anonüümse linnaühiskonna areng ja vanade autoriteetide kadumine sundis inimesi kuritegevuse vastases tegevuses organiseeruma ja uusi võimalusi otsima – kogukond võttis üle arvamuse, et kui riik ei suuda, siis muudavad kogukonna liikmed oma elukeskkonna selliseks, et kuritegusid on võimalikult raske sooritada.

Üheks eraalgatuse klassikaliseks vormiks on naabrivalve, mis on nii olustikulise preventsiiooni kui sotsiaalse preventsiiooni osa. Olustikuline preventsiioon väljendub riskis vahele jääda ning sotsiaalselt on selline naabrite ühistegevus maailmavaateliseks eeskujuks noortele.

1.3.6. Kriminaalpreventsioon kui riiklik poliitika

Eelmise sajandi teisel poolel on mitmel alal mõistetud, et ennetamine on odavam kui tagajärgede likvideerimine. Keskkonnakaitse eeskujul on riigid asunud kuritegevuse tekkepõhjuste vastu võitlema. Nii on enamikes riikides asunud riik koordineerivale positsioonile: Rootsis on 1983. aastal asutatud Rootsi Kriminaalpreventsiooni Nõukogu välja töötanud riikliku preventsiiooni põhimõtted; Suurbritannias koordineerib preventsiiooni siseministerium.

Seejuures kolmanda tasandi preventsiioon veel varasemast ajas on pea täielikult riigi õlul – kurjategijatega tegelevad hooldustöötajad – kui mitte arvestada kirikute ja muude usuühingute tegevust.

Riikide ja omavalitsuste tegevust kuritegevuse ärahoidmisel on uurinud ja kirjeldanud Aimre (1998), Birnbaum (2001), Bundeskriminalamt (2000), Feltes (2003), Ginter ja teised (2000), Jüri Ginter (2001), Gössner (1995), Kelling (1997), Krümmel (2004), Mängel (2000), Plywaczewski (2003), Pope (2003), Ross (1998), Saar ja teised (2002), Scheerpenzeel (2001), Sootak (1994, 1996, 1997, 2000), Ziercke (2003), Travis (1997), Керимов (1989) jpt.

1.3.7. Kriminaalpreventsioon kui riikideülene poliitika

Kriminaalpreventsiooni üheks erimiks on riikideülene kriminaalpreventsioon. Riikideülese preventsiooni idee on välja kasvanud tõdemusest, et mõnedes riikides pole piisavalt vahendeid kriminaalse olukorra kontrolli all hoidmiseks. Probleem muutub rahvusvaheliseks, kuna koos üleüldise globaliseerumisega ka kuritegevus globaliseerub ning ületab riikide piirid - tekitab vajadus riikideülese kriminaalpreventsiooni järele. Kuigi kuritegevusega rahvusvahelisel areenil tegelevad rahvusvahelised politseiorganisatsioonid Interpol⁷ ja EUROPOL. Interpoli põhiülesandeks on rahvusvaheliselt kooskõlastada riikide politseiteenistuste kuritegevusalast võitlust. EUROPOL on Interpoli Euroopa Liidu analoogiks. Kuid kuritegevuse ohjeldamiseks on vaja ka muid meetmeid kui lihtsat politseikoostööd ning sellest tulenevalt on arenenud ka riikide vaheline laiem koostöö, mille üheks näiteks on Eesti-Rootsi ühisprojekt, mis väljendub teadustöö, finantsabi ja kogemuste vahetuse alases tegevuses.

Lisaks riikide otsesele bilateraalsele koostööle on kriminaalpreventsiooni läbiviijaiks rahvusvahelisel tasandil Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (edaspidi tekstis ÜRO) ning Euroopa Liit (edaspidi tekstis EL). Rahvusvaheliste organisatsioonide tegevuse pöhirõhk langeb riikide abistamisele – väljaõppe, tehnika, riikide vahelise koostöö jms näol – rahvusvahelise kuritegevuse, inimkaubanduse ja korrupsiooni vastu võitlemisel.

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni jaoks on kriminaalpreventsiooni prioriteediks arengumaade linnakuritegevuse vastu võitlemine. Seda nii vaesuse ja harimatuse vastase võitluse kui ka materjal-tehnilise ja instruktorite näol.

Euroopa Liidu jaoks on prioriteetseteks struktuurideks EUROPOL, Euroopa kriminaalpreventsiooni võrgustik (edaspidi tekstis EUCPN) ja AGIS programm. Viimase

⁷ i.k. International Criminal Police Organisation – tõlkes: Rahvusvaheline kriminaalpolitsei organisatsioon

ülesandeks on abistada EL liikmesmaade ja kandidaatriikide politseinikke, õigusteadlasi ja spetsialiste kriminalistika küsimustes ning võitluses kuritegevuse vastu. Preventsiooni eesmärgid on suunatud korrupsiooni, organiseeritud kuritegevuse, inimkaubanduse ja keskkonna alaste rikkumiste vastu, samuti abistatakse riigipiire ületavate kohtuasjade läbiviimist.

Rahvusvahelist tegevust kriminaalpreventsiooni valdkonnas in uurinud Boerefijn (2001), Carke (1994), Heberton ja Spencer (2001), Henderson (2005), Jouttsen (1999), Kangaspunta (1995), Sohn (2003), Uri (2004) jpt., samuti avaldavad rahvusahelised organisatsioonid oma tegevuse raporteid (Euroopa Komisjon, iga aastaselt alates 1989 aastast).

1.4 KRIMINAALPREVENTSIOONI MÕISTEGA SEONDUVATE MÕISTETE ÕIGUSTEADUSLIKUD DEFINITSIOONID

Sotsiaalteadlased ja korraaitsega tegelejad võivad anda ühtedele ja samadele mõistetele erinevad tähendused. Sellest tulenevalt antakse alljärgnevalt olulisemate kriminaalpreventsiooniga seotud mõistete seletused juriidilise teaduskirjanduse alusel (Anepaio, 2004; Aarnio, 1996; Bydlinski, 1991; Maurer, 2000; Narits, 1997; Narits, 2004; Pikamäe, 2002, Taska, 1978; *Российская Криминологическая Ассоциация*, 2000).

Nii on akt : 1) õigusliku tagajärjega toiming või tegu; 2) õigusdokument, mis koostatakse teatava sündmuse või teatavate asjaolude kinnitamiseks ; 3) **õigusakt**

Andmekaitse all mõistetakse halduslikke, tehnilisi ja füüsilisi vahendeid andmete volitamatu sihiliku või juhusliku avalikustamise, muutmise või hävitamise vältimiseks.

Au on ühiskonna positiivne hinnang inimesele kui isiksusele ning inimese enda suhtumine iseendasse.

Ettevaatusprintsiiip on üks keskkonnaõiguse põhiprintsiipe, mille kohaselt teatava tegevuse keskkonnaohtlikkuse tõestamise kohustus ei lasu mitte keskkonnakaitsjatel, vaid tegevuse algatajal tuleb tõestada selle ohutust.

Isikuandmed on kõik andmed üheselt tuvastatud, samuti otseselt või kaudselt üheselt tuvastatava füüsilise isiku kohta, mis väljendavad selle isiku füüsilisi, psüühilisi, psühholoogilisi, majanduslikke, kultuurilisi või sotsiaalseid omadusi, suhteid, kuuluvust. Ning **diskreetsed**

isikuandmed kajastavad poliitilisi vaateid, usulisi ja filosoofilisi veendumusi kirjeldavad andmed, välja arvatud andmed seadusega ettenähtud korras registreeritud eraõiguslike juriidiliste isikute liikmeks olemise kohta; etnilist päritolu ja rassilist kuuluvust kirjeldavad andmed; andmed tervisliku seisundi ja seksuaalelu kohta; andmed toimepandud kuritegude ja kohtulike karistuste kohta; andmed kriminaalmenetluse kohta.

Karistus on sunnivahend, jaguneb õigusvaldkonna alusel distsiplinaar-, haldus- ja kriminaalkaristuseks. Üheks viimaseks karistuspoliitika käsitluseks Muraskini (2005) „Key correctional issues”.

Sõna **kriminaal-** tähistab (<lad. *Crimen* kuritegu, roim) kuriteo-, roima-. (Eesti Entsüklopeedia nr 5. 1990)

Kriminalistika on teadusharu, mis käsitleb kuriteojälgede leidmise, talletamise ja uurimise vahendite ning võtete kasutamist. Kriminalistika on õpetus üksikute kuritegude ja kuritegevuse ärahoidmisest ennetavate ning repressiivsete meetmete abil ning on suunatud konkreetselt praktilistele kuritegevuse vastase võitluse ja preventsiiooni küsimustele. Kriminalistika jaguneb kriminaalstrateegiaks (kriminaalmetodoloogia), kriminaaltaktikaks, kriminaaltehnikaks ja kriminaalmetoodikaks.

Kriminoloogia on süütegude reaalseid avaldumisvorme uuriv teadusharu. Kriminoloogia on õpetus kuritegevuse põhjustest ja esinemisvormidest. Kriminoloogia tegeleb peamiselt kuriteoteooriatega ning on tänapäeval interdistsiplinaarne konstruktsioon sotsioloogiast, filosoofiast, pedagoogikast, etnoloogiast ja õigusteadusest, seejuures eriti karistusõigusest. Kuritegude põhjuste uurimine on tänapäeval olulise tähtsusega, sest kriminaalpoliitika läbiviimiseks on vaja põhjendatud seletusi päevakorralistele probleemidele, nagu seda on noorsookuritegevus, narkokuritegevus jms.

Kriminalistikat ja kriminoloogiat võib kirjeldada kui teineteise abiteadusi.

Kuritegevus on mingis paikkonnas kindlal ajavahemikul toimepandud kuritegude kogum ning **latentne kuritegevus** on tegelikult toimepandud registreerimata kuritegevus.

Norm on kujutus toimingust, millega käib kaasas tundmuslik hinnang lubatuks või lubamatuks, mis omakorda mõjutab tahet ja sunnib sel viisil inimest toimima positiivselt või negatiivselt

Preventsioon jaguneb eesmärgi järgi: **1) eripreventsioon** süüdimõistetu parandamise eesmärk; **2) kriminaalpreventsioon** kuritegude ennetamine ning **3) üldpreventsioon** ühiskonnas tulevaste kuritegude ärahoidmise eesmärk.

Õigus on inimeste loomulike ja olemuslike õiguste ja vajaduste ühiskondlik tunnustamine ning nende austamine inimeste omavahelistes suhtlemises.

Õigus on riigi kehtestatud või sanktsioneeritud üldkohustuslike käitumisreeglite kogum, mille järgimine tagatakse riiklike mõjutusvahenditega.

Õigusfilosoofia on filosoofia valdkond, mis käsitleb õiguse ja õigusteaduse aluseid.

Õigussotsioloogia on sotsioloogia valdkond, mis uurib õiguslikke institutsioone ühiskonnateaduslike võtetega (Õigusleksikon 2000)

2. KRIMINAALPREVENTSIOONI PROJEKTID

2.1. KRIMINAALPREVENTSIOONI PROJEKTIDE ÜLESEHITUS

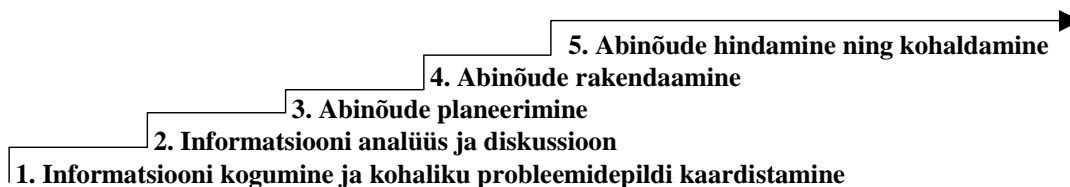
Kriminaalpreventsiooni projekti läbiviimisel soovitab enamik uurijaid esmaselt selgitada välja probleemi olemus (Spelman 1987, Ekblom 1988, Shapland 1994). Kohaliku tasandi kriminaalpreventsiooni jaoks on töötatud välja viie astmeline tegevuskava (Ekblom 1988), mis on enamiku kriminaalpreventsiooni projektide aluseks.

Kuritegevuse ennetamise protsessi viis astet Ekblomi järgi on:

- 1) informatsiooni kogumine ja probleemipildi kaardistamine,
- 2) probleemipildi analüüs ja diskussioon,
- 3) abinõude planeerimine,
- 4) abinõude rakendamine ja
- 5) abinõude hindamine ning vajadusel abinõude kohandamine.

Selle protsessi läbiviimisel tuleb arvestada, et uute asjaolude ilmnemisel võib tekkida vajadus eelmiste astmete juurde tagasi pöörduda.

Joonis 2.1. Kuritegude ennetamise protsessi viis astet Ekblomi järgi

2.1.1. Probleemipildi kaardistamine ning andmete analüüs ja diskussioon

Kuritegevuse probleemide kaardistamiseks on võimalik kasutada ajurünnakuid, vestlusringe, intervjuusid, ankeete ja muid andmekogumismeetodeid. Lihtsaimaks viisiks on linnavalitsuse statistika ja politsei statistika kasutamine, kuid viimase puhul tuleb arvestada, et politsei statistikas ei kajastu kõik kuriteod (Graham ja Bennett 1998).

Andmete kogumisel tuleks mõelda sellele, et andmete töötlemisel ja tõlgendamisel on kasulik kasutada teadlaste (sotsioloogid, psühholoogid või kriminoloogid) abi. Viitamaks lähteandmete

olulisusele, tuuakse sageli välja Kirkholdi projekti, mille edukuse tagas põhjalik situatsiooniga tutvumine (Graham ja Bennett 1998). Siin ei saa samuti märkimata jätta Eduard Raska seisukohta, mille kohaselt kriminaalpreventsiooni tulemuslikkus sõltub soovist näha probleemide tegelikke tekkepõhjuseid ning seada vastavaid neile strateegilisi eesmärke ning valida sobivaid vahendeid⁸.

2.1.2. Abinõude planeerimine

Kuritegevuse ennetamise programm peaks olema suunatud tulevikku ja välja tooma, milliste probleemidega tuleks tulevikus tegeleda. Programmi alusel tuleb välja töötada tegevuskava, mida saab ellu viia – abinõud peavad olema kooskõlas probleemiga, mida nad lahendada peaksid.

Juba planeerides tuleb läbi mõelda, kuidas kuritegevuse ennetamise abinõude mõju mõõta ja registreerida.

1. Kas abinõud liiguvad soovitud suunas?
2. Kas abinõud järgivad alguses kindlaks määratud planeeringut.

Projektide läbiviimisel tuleb arvestada, et kontroll võib võtta aega, kuna projekti positiivsed ja negatiivsed mõjud võivad ilmnedas alles aastate pärast (Heinz, 2005; Krümmel, 2004).

2.1.3. Abinõude rakendamine

Abinõude rakendamine on kriminaalpreventsiooni protsessi põhiline ja tähtsaim aste.

Abinõude rakendamise viis moodust Grahami ja Bennetti järgi on:

- 1) normatiivaktide kohaldamine;
- 2) kavandatud tegevuse alustamiseks soodsate olude loomine ning tegevuse toetamine;
- 3) elanikele turvaabinõude õpetamine ning kindlustussoodustuste rakendamine abinõusid kasutavatele majaomanikele;
- 4) läbirääkimiste pidamine asutuste ja elanike vaheliste erimeelsuste lõpetamiseks;
- 5) informatsiooni levitamine ja elanike nõustamine.

⁸ See väide kinnitab eriteadlaste kasutamise olulisust. Tegelikud tekkepõhjused on sageli latentset ning latentsete põhjuste otsimiseks tuleb rakendada sotsiaalteaduste metodoloogiat.

Igas projektis tuleb valida just antud probleemi temaatika ja keerukuse astmega sobiv abinõude rakendamise moodus.

Samas on just selles faasis suurim võimalus, et projekti läbiviimisel tekivad probleemid ning põhiliseks probleemide allikaks on erinevate projektis osalejate erinevad huvid (Hope 1985; Moore ja Brown 1981).

Praktikute arvates on kohalikul tasandil lihtsam rakendada olustikulise kriminaalpreventsiooni meetmeid, kuna neid tunnustavad üldjuhul kõik kohalikud elanikud.

2.1.3.1. Probleemid abinõude rakendamisel

Tüüpilised probleemid ning näited:

1) **Tehnilised raskused.** Näide: koolivandalismi projektis osalenud koolidel keelas arhitektide liit purunemiskindlate aknaklaaside kasutamise, kuna need takistavad õpilaste evakueerimist tulekahju korral (Hope 1985).

2) **Kontrolli puudumine ja kooskõlastamatus.** Näide 1: kooli territooriumi ümberkujundamise pidi kinnitama linnavalitsuse linnaplaneerimise osakond, kuid ei teinud seda 18 kuu jooksul (Hope 1985). Näide 2: Edela-Inglismaa kriminaalpreventsiooni projekti läbiviimisel unustati kooskõlastada asutuste kohustused (Moore ja Brown 1981).

3) **Projektis osalejate erinev probleemi käsitus ja sellest tulenevad probleemid.**

4) **Prioriteetide vastuolud.** See kerkib eriti esile siis, kui projektis osalevad instantsid ei oma piisavalt ressursse mitme erineva prioriteedi piisavaks toetamiseks.

5) **Valede meetmete rakendamine** ehk väärabinõude laiaulatuslikud negatiivsed tagajärjed.

6) **Ühe osapoole arvamuse domineerimine teise osapoole arvamuse üle.** Sellise juhu vältimiseks tuleb järgida, et enamuse arvamus ei summutaks vähemuse arvamust, kuna tavaliselt on just vähemus kuritegude ohvriks.

2.1.4. Abinõude hindamine ning kohaldamine

Abinõude hindamine on preventiooniprojekti viimane etapp, millega selgitatakse välja abinõude mõju kuritegude olukorrale. Sellel etapil tuleb arvestada, et abinõude positiivsed ja negatiivsed

mõjud võivad ilmned aastaid pärast nende rakendamist (Graham ja Bennett 1998). Ning lühiajaliste projektide puhul ei pruugi hindamise faasis muutused üldse märgatavadki olla.

2.2. AJALOOSELT OLULISED KRIMINAALPREVENTSIOONI PROJEKTID

Järgnevalt kirjeldan *kuritegelike kalduvuste mõjutamise, olustikulise preventsiiooni, sotsiaalse preventsiiooni* ja *analüütiliste programmide* klassikalisi uuringuid. Eraldi on välja toodud Mandri-Euroopa, Briti saared ja Põhja-Ameerika.

2.2.1. Mandri-Euroopas

Olustikuline preventsiioon:

- *Vara mürgistamine* on laialdaselt levinud võte, kuna vähendab varguse puhul selle väärtust. Seda võtet on rakendatud Rootsis, USA-s, Walesis ja mujal. Võtet rakendati ka 1980. aastatel Nõukogude Liidus, kus autonumber graveeriti esimesele ja tagumisele tuuleklaasile, raskendamaks nende müümist ning stigmatiseerimaks võõra klaasi kasutajat.

Analüütilised programmid:

- *Uurimiskomisjon* Neumünsteris Saksamaal pidi koos linnavalitsusega andma pildi tegelikust olukorrast. Neumünsteris oli iga 250 elaniku kohta preventsiioonipunkt ning komisjon uuris nende efektiivsust. Projekt oli küllalt efektiivne, kuid politsei ja sotsiaaltöötajate vaheline olukord pingestus – politsei pidas alaealiste kuritegevust ühiskonna probleemiks, sotsiaaltöötajad aga noorte omavaheliseks asjaks.

2.2.2. Briti saartel

Kuritegelike kalduvuste mõjutamine:

- *Wincrofti projekti* raames tegelesid nõustajad tööliklassist pärit noorte õigusrikkujatega individuaalselt. Uuring kestis 31 kuud ja tulemusi hinnati käitumise paranemise ja kohanemise järgi. Parimad tulemused saadi kergeid rikkumisi toime pandud poiste puhul – õigem on enne kuritegude toime panemist sekkuda (Smith jt 1972).

Olustikuline preventatsioon:

- **Scotswoodis** paigaldati 1980. aastal elanikkonna turvalisuse tõstmiseks turvalukud. 1985. aastal hinnati olukorra muutumist. Katsepiirkonnas oli kuritegevus tõusnud 9%, kontrollpiirkonnas, kus lukke ei paigaldatud, oli kuritegevuse tõus 77%. Samas paiknes osa kuritegevusest ümber ning mõnes piirkonnas tõusis kuritegevus kuni 98%, kuid mõned kuriteod jäävad siiski sooritamata. Analoogselt Scotswoodi projektiga töötati 1981. aastal välja Briti standardil põhinevad **elamute turvajuhendid**, mille rakendamine raskendab kurjategijate tegevust.
- **Turvaekraanid** olid 1300-s Londoni postkontoris 1981 kuni 1985, et töötajaid rünnaku eest kaitsta. Selle tagajärjel vähenesid postkontoriröövid 266-lt 121-le, kuid vähenemine oli oodatust väiksem (Ekblom 1987).

Sotsiaalne preventatsioon:

- **Cunningam Roadi arenguprojekt** seisnes selles, et elanikud kaasati piirkonna ümberkorraldamisse, st küsiti koosolekutel nende vajaduste ja soovide järele. Seejärel korrastati piirkond, tõhustati politsei tööd jms. Hilisem kontroll näitas, et Cunningham Roadil vähenesid röövimised politsei info järgi 1976. aasta 18%-lt kolme aastaga 11%-le. Samas aga kuritegevus ei vähenenud sellisel määral kui oodati.

Analüütilised programmid:

- **Kirkholti projekt** seisnes ohvrite ja kurjategijate süvauuringu andmetel. Projekti käigus tehti selgitustööd, abistati ümbruskonna valvet jms. Tulemustest selgus, et kurjategijad spetsialiseeruvad kindlale majatüübile, tegutsevad kodu läheduses ja nende tegevust soodustab majaanike äraolek ning signalisatsiooni jms puudumine. Korterivargused vähenesid 50% ja suurenes vandalismist teatamine.

2.2.3. Põhja-Ameerikas

Kuritegelike kalduvuste mõjutamine:

- **Umoja maja** on noorte õigusrikkujate ja teiste riskirühmade hoolekandeesutus, peamiseks sihtgrupiks on noored mustanahalised. Tegemist on teatavat tüüpi kasuperega, kus kehtivad ranged reeglid – tagatakse olukord, kus inimene omandab enda kultuurile omased väärtushinnangud ning neid abistatakse iseseisva elu alustamisel. Umoja maja

loodi 1960. aastate lõpus. Mõningad uuringud viitavad Umoja maja edukusele korduvkuritegude ärahoidmisel.

Olustikuline preventatsioon:

- **Kansas City** politsei muutis *patrullide* süsteemi, mõnes piirkonnas jäi patrull tänavale, mõnes piirkonnas aga sõideti välja ainult väljakutse peale. Patrullidega ja patrullideta piirkonnas ei leidunud väljakutsete arvus erinevusi, kuid tulemused olid kontrollimatud, kuna muudeti metoodikat ja puudus statistiline usaldusväärus (Larson 1976).

Sotsiaalne preventatsioon:

- **Chicago projekt** seadis eesmärgiks kuritegelike kalduvustega noorte mõjutamise. Tegevuse käigus parandati puhkamis- ja sportimisvõimalusi, moodustati organisatsioone ning korraldati koolitust. Sorrentino (1959) järgi elukorralduse paranemise tagajärjel kuritegevus vähenes.
- **Hyde Park Chicagos** oli 20. sajandi alguses jõukas piirkond, kus elasid iirlased, sakslased ja juudid. Alates 1940. aastatest asusid sinna elama mustanahalised ning 20 aastat hiljem oli neid 30%. Umbes samal ajal algas valgete lahkumine ning piirkond käis alla – kuritegevus kasvas ning heaperemehelikus vähenes. Olukorra normaliseerimiseks hankisid Chicago ülikooli teadlased 30 miljonit dollarit föderaalfondidest aj 90 miljonit annetustest. Selle raha abil korrastati 47 aakri ehk 0,19 ruutkilomeetrisuurune maaala, mis ehitati uuesti üles – rajati mänguväljakud, kaubanduskeskused jms. Ülikooli eeskujul tulid piirkonda tagasi ka muud ettevõtted.

2.3. AKTUAALNE KRIMINAALPREVENTSIOON JA PPREVENTSIOONI PROJEKTID

2.3.1. Mandri-Euroopas

Kui Skandinaavias ja Madalmaadel on kriminaalpreventatsioon kõrgelt arenenud ning Rootsi Kriminaalpreventsiooni Nõukogu tegutseb alates 1983. aastast, siis Saksamaal on kriminaalpreventsioon tunduvalt hiljem arenema hakanud. Aktuaalseteks on muutunud kommunaalne kriminaalpreventsioon ning Politsei seemise ja välimise pildi kujundamine.

Prantsusmaal sisepoliitika muutus 1980ndate aastate alguses eeslinnade noorsoovägivalla tõttu. Omavalitsuste kriminaalpreventsiooni nõukogud on näiteks Norras andnud häid tulemusi ning Soomes kaasati preventsoonitegevusse lapsevanemad.

2.3.2. Briti saartel

Briti saartel on kriminaalpreventsiooni juhtivaks jõuks siseministeerium, mis koordineerib preventsiiooni alast tegevust. Siseministeeriumi poolt välja toodud nn kriminaalpreventsiooni “tööriistakast” on üheks paremaks kriminaalpreventsiooni meetmete kogumiks.

Üheks oluliseks kriminaalpreventsiooni alaseks tegevuseks on valvekaamerate paigutamine avalikesse kohtadesse ja ühistranspordi vahenditesse. Esialgne eesmärk oli vähendada tänavakuritegevust ja vandalismi. Samas arvestades identifitseerimistarkvara arengut süüdistavad isikuvabaduste kaitsjad Suurbritannia valitsust totaalset kontrolli kehtestamises, kuid praegu on Londoni videovalvesüsteemist saanud terrorismivastase võitluse oluline abivahend..

2.3.3. Põhja-Ameerikas

Uue ideena on viimastel aastatel Ameerika Ühendriikides oluliseks muutunud nulltolerantsi poliitika, mille kohaselt karistatakse kõigi kuritegude eest ning üritatakse lahendada kõik kuriteod, olenemata nende raskusastmest. Kuritegevuse vähenemise juures on kaks olulisemat asjaolu:

- Kergemate kuritegude sooritajad ei jõua raskematele kuritegudele üle minna.
- Raskemate kuritegude sooritajad sooritavad sageli ka kergemaid kuritegusid, st on ditroopsed ja polütroopsed kurjategijad, samas kõigi kuritegude uurimise korral on suurem võimalus sattuda vangi ka kuritegude eest, mida varem üldse ei uuritud.

Nulltolerantsi poliitika on pidurdanud kuritegevust New Yorgis.

2.3.4. Eestis

Kriminaalpreventsiooni kui valdkonna järele tekkis Eestis vajadus taasiseseisvumise järel olukorras, milles korrakaitseorganid ei suutnud olukorda kontrollida (Raska 1994)⁹. Järgnevatel

⁹ Tegemist on klassikalise kriminaalpreventsiooni tekkepõhjusega – tõdemusega, et korrakaitseorganid üksi ei suuda kuritegevust kontrolli all hoida, vt. Sissejuhatus.

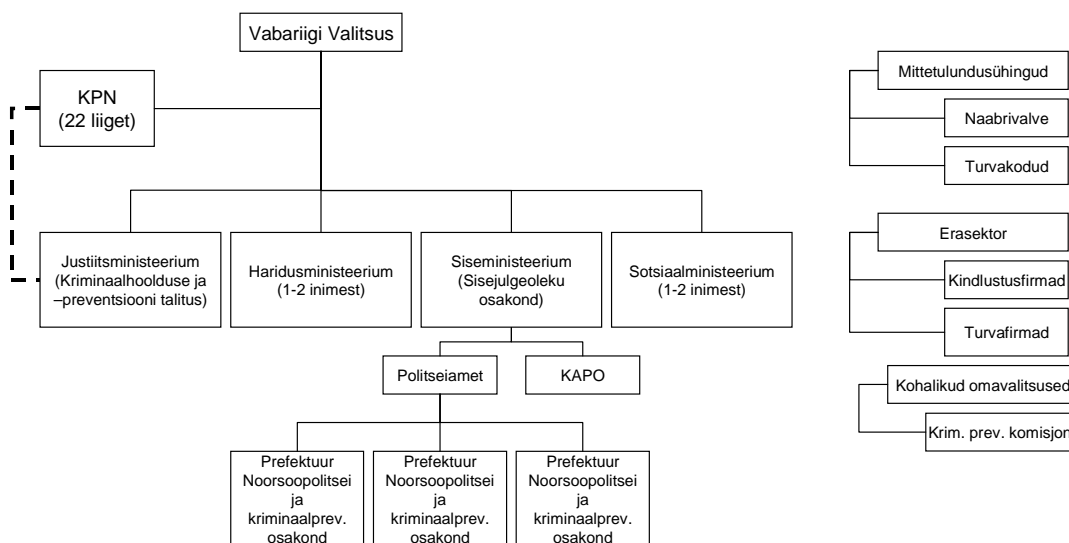
aastatel on kriminaalpreventsioon teooriast praktikasse jõudnud ning nii jaguneb Eesti Vabariigis preventatiivne ehk ennetuslik tegevus kolmeks:

- a) riikliku tasandi ennetustöö,
- b) kohalike omavalitsuste tasandi ennetustöö ja
- c) elanikkonna tasandi ennetustöö.

Riiklikul tasandil osalevad ennetustöös Vabariigi Valitsus (edaspidi VV), Kriminaalpreventsiooni Nõukogu, Justiits-, Sise-, Sotsiaal-, Haridus- ja Rahandusministeerium.

Kriminaalpreventsiooni Nõukogu (edaspidi KPN) on VV komisjoni staatuses **asjatundjate komisjon**, mille eesmärk on nõustada Vabariigi Valitsust ennetamise alastes küsimustes ning anda soovitusi ennetusküsimustega tegelemiseks. KPN-i kuulub 24 liiget erinevatelt tasanditelt⁶, seal on hulgas lisaks valitsuse ja parlamendi liikmetele korrakaitseorganite juhte, haridus-, omavalitsus- ja usutegelasi.

Joonis 2.2. Kriminaalpreventsiooni struktuur Eesti Vabariigis (Allikas: Justiitsministeerium)

Allikas: Eesti Vabariigi Justiitsministeerium

⁶ Kuriteoennetuse Nõukogu koosseisu nimetamine Vastu võetud Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2003. a. korraldusega nr 484-k (RTL 2003, 92, 1385), jõustunud 5.08.2003

Riikliku tasandi kriminaalpreventsiooni koordineerib Justiitsministeerium. Riiklikul tasandil on preventsiooni aluseks valitsuse poolt kinnitatud “Riiklik kuritegude ennetamise strateegia aastani 2005”.

Kohalike omavalitsuste ennetustöö seisneb ennetavate ja turvalisust suurendavate meetmete väljatöötamises ning nende rakendamises oma haldusterritooriumil. Meetmete väljatöötamine tugineb kuritegevuse olukorra analüüsile ja teistele sotsiaalmajanduslikele näitajatele antud piirkonnas. Ennetamise korraldamiseks töötatakse välja kohalik **kuritegevuse ennetamise strateegia**, mille alusel viiakse kuritegevuse vähendamiseks ellu konkreetsed abinõud. Omavalitsuse tasandi ennetustööd finantseeritakse läbi kohaliku omavalitsuse eelarve ja antud juhul läbi projektitoetuste. Kuritegude ennetamise riikliku strateegia kohaselt toimub ennetamisalane tegevus kohaliku omavalitsuse juurde moodustatud kuritegude ennetamise komisjonide kaudu. Kohalike omavalitsustega koostöö tegemisel tuleb arvestada kogukondlike erinevustega ning võtta aluseks **kogukonnakeskne ennetustöö** – süütegude liikide ja nende põhjuste lokaalseid ja kogukondlikke erisusi arvestav ja kogukonna tasandil toimuv süütegusid ennetava tegevuse planeerimine ja elluviimine (Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2010).

Elanikkonna tasandi ennetustöö toimub koostöös ühiskondlike organisatsioonidega, ennetamist käsitlevate teadmiste levitamise kaudu, eesmärgiga, tõsta iga üksikisiku teadlikkust ja osalemist oma turvalisuse tagamisel.

Üheks laiemat kandepinda koguvaks preventsiooni alaseks ideeks Eestis on naabrivalve tegevus. Eestis tegeleb naabrivalve alase tegevuse koordineerimisega MTÜ Eesti Naabrivalve. Ka Saarde vallas ja Kilingi-Nõmme linnas on moodustatud naabrivalve sektorid.

3. ANDMETE ANALÜÜS KRIMINAALPREVENTSIOONI PROJEKTIS

Rakenduslikku andmete analüüsi kriminaalpreventsiooni uuringutes on kirjeldanud Lauri Tabur (1999, 2002). Tema järgi tuleb andmete analüüsil kriminaalpreventsiooni uuringutes tuleb arvesta sellega, et praktilises kontekstis, kus analüüsi tulemusi tavaliselt kasutatakse, tuleb valmis olla suure hulga ebakindluse olemasoluks (Tabur 2002). Kriminaalpreventsiooni uuringutes tuleb arvestada, et kui andmed pole kvaliteetsed, siis statistilist analüüsi ei tehta ning kui statistiliselt ei ilmne mingeid ühiseid tunnusjooni, siis statistilisi järeldusi ei tehta. See põhimõte seab analüüsile teatud piirangud, kuid samas hõlbustab see omakorda preventsiooni praktikute andmetest arusaamist - andmed peavad andma üldise ettekujutuse reaalsest olukorrast.

Seega analüüsi puhul tuleb lähtuda praktikute vajadustest ning esitus peab olema lihtne, selge ja mõjuv (Clarke ja Eck 2006). Käesolevas peatükis esitab autor põhilised kriminaalpreventsiooni analüüsi mudelid, peamised andmeallikad, küsitlemise meetodid ning andmete kodeerimise võimalused. Järgnev neljas peatükk kujutab Kilingi-Nõmme piirkonna kriminaalpreventsiooni uuringu kokkuvõtet ajavahemiku 2001-2004 kohta.

3.1. KRIMINAALPREVENTSIOONI ANALÜÜSI MUDELID

Kriminalpreventsiooni ja kriminaalanalüütika analüüsides läbiviimiseks on mitmeid mudeleid, neist levinuimad on SARA ja PROCTOR.

3.1.1. SARA mudel

Kuritegevuse ja mitmete muude probleemide lahendamisel kasutatakse tänapäeval küllalt sageli SARA mudelit (ik. scanning analysis response assessment), mis kirjeldab protsessi selle neljas etapis: selgitamine, analüüs, vastumeetmete võtmine ning hindamine.

SARA 1. etapil tuleb leida need kuriteod ja muud ebameeldivused, mille vastu preventsioon peab võitlema? Ehk teiste sõnadega: 1) leida sobivad allikad, 2) andmete kogumine.

SARA 2. etapil tuleb leida vastus küsimusele, et millised on riskid ning millest need tulevad? Ehk teiste sõnadega: 1) potentsiaalsed kurjategijad, 2) potentsiaalsed ohvrid ning 3) ohukohad.

Ohvrid ja kurjategijaid võib klassifitseerida kui riskigruppe ning preventsiiooni projektides sagedamini kasutatavaid riskigrupid: alaealised – seda nii ohvrite kui potentsiaalsete kurjategijatena, töötud – potentsiaalsed kurjategijad, naised – ohvrid ning eakad kaaskodanikud – ohvrid. Sellest tulenevalt on küsimustes sageli küsimused soo, vanuse ja tööalase seisundi kohta.

SARA 3. etapil küsitakse, et mida on võimalik teha olukorra parandamiseks¹⁰? Ehk teiste sõnadega: 1) võimalused potentsiaalsete kurjategijate positiivsele teele juhtimiseks, 2) võimalik omaalgatus ning 3) võimalused ohukohtade vähendamiseks? Kuigi ettepanekute koostamine võiks kuuluda projekti läbiviijate kohustuste hulka, annavad nad sageli selle ülesande analüütikule ja ootavad sobivate lahenduste nimekirja. Kui võimalikud lahendused on leitud, siis viiakse neist sobivaimad ellu.

SARA 4. etapil kontrollitakse meetmete töötavust. Seejuures tuleb arvestada, et lisaks soovitud mõjule võib meetmel olla ka soovimatuid tagajärgi. Soovimatu tagajärje näiteks võib tuua väikelinna ümbersõidu valmimise järgse kaubandustegevuse lakkamise – potentsiaalsed ostjad sõidavad linnast lihtsalt mööda¹¹.

3.1.2. PROCTOR mudel

Viimsel ajal on lisaks SARA mudelile hakatud kasutama mudelit PROCTOR (ik. Problem, Cause, Tactic or Treatment, Output, and Result). Mudeli nime võib eesti keelde tõlkida kui probleemi, põhjuse, taktika või ravi, väljundi ja tulemuse mudelit. See mudel eristub varasematest probleemi lahendamise mudelitest analüüsi kasutamise poolest. Kui varasematel mudelitel kujutas analüüs ühte etappi protsessi läbiviimisel, siis PROCTOR-i puhul viiakse igal etapil läbi eraldi analüüsid. PROCTOR on oluline edasimineku võrreldes varasemate mudelitega – sagedasemad analüüsid tagavad kiirema reageerimise ning üldiselt parema tulemuse, sest ebasoovitavad kõrvalmõjud avastatakse konkreetse etapi läbiviimisel. Probleemide avastamisel on aga kohe võimalik sobival reageerida.

¹⁰ Ronald V. Clarke ja John Ecki järgi peab vastumeede olema kiire ja konkreetsele põhjusele suunatud.

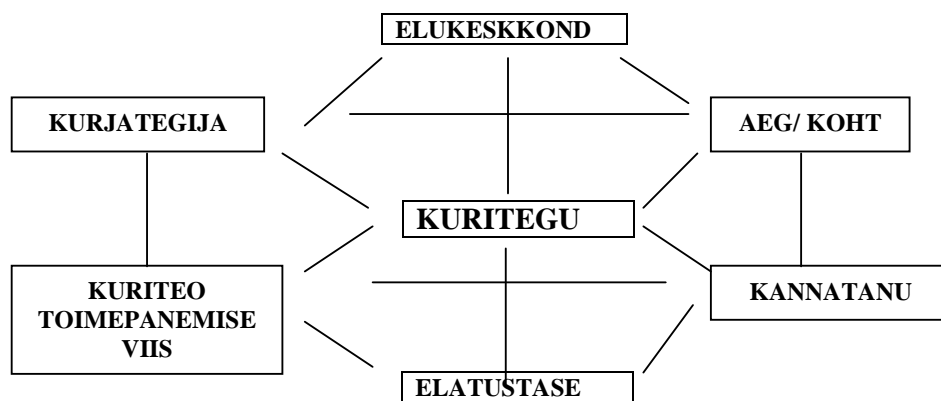
¹¹ Mööda sõitmist väidavad Kilingi-Nõmme kaupmehed, alates ümbersõidu valmimisest 2003 aasta septembris (Autori märkus).

PROCTOR-I kasutamise põhiraakstruktuuriks on mudelit tundvate spetsialistide nappus, seda antud mudeli uudsusest tulenevalt. Nii viitab Suurbritannia siseministeerium (ik. Home Office) põhiartikkelile “Not Rocket Science?”.

3.1.3. Justiitsministeeriumi soovitud andmete analüüsiks

Kuritegu ümbritsevad seosed on välja toodud justiitsministeeriumi poolt välja töötatud skeemis (joonis 4.1.) (2001). Nii on kesksel kohal kuritegu, mis seotud elukeskkonna ja elatustasemega, samuti ohvri, kurjategija ja ajaga.

Joonis 3.1. Analüüsiks sobivad seosed (Allikas: Justiitsministeerium)

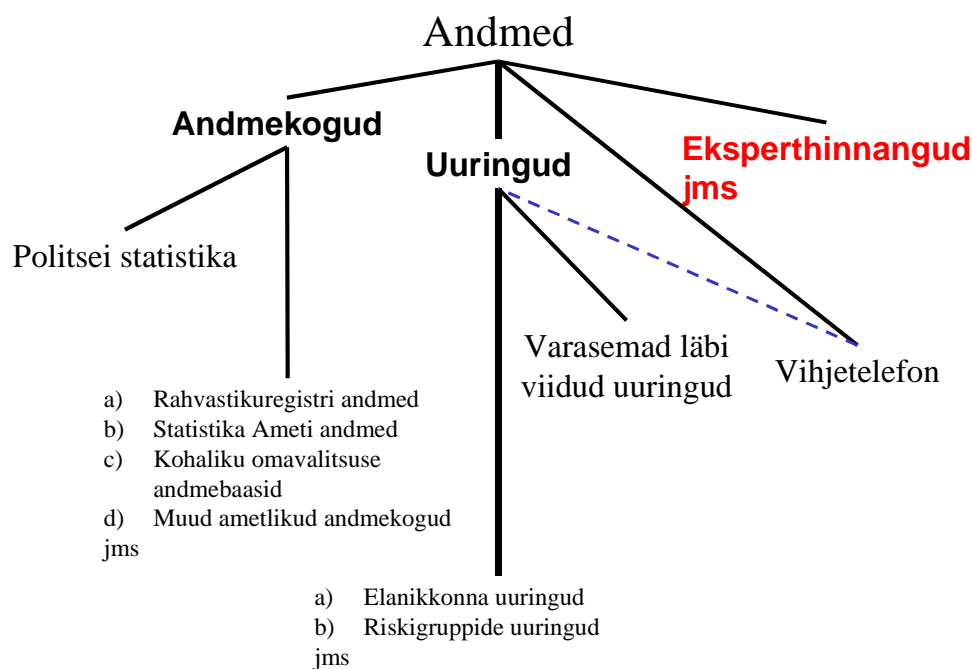
Analüüsiks sobivate seoste puhul tuleb küsida, et millistele preventiooni liikidele on konkreetne analüüs suunatud? Sõltuvalt projekti eesmärkidest valitakse temaatikad, mida analüüsida¹².

3.2. ANDMETE ALLIKAD

Kriminaalpreventiooni projektidel on mitmeid andmete allikaid (Joonis 3.2.), neist olulisimad on:

- 1) mitmesugused statistilised andmekogud,
- 2) eksperthinnangud ning
- 3) uuringud.

Joonis 3.2. Andmete võimalikud allikad

Andmekogud on heaks taustandmete allikaks, nii kasutatakse andmeid, mis pärinevad:

- rahvastikuregistrist,
- Statistika Ametist,
- KOV andmekogudest
- muudest ametlikest andmekogudest.

Lisaks tavapärasele andmekogudele võib kasutada erinevaid kaardimaterjale (Maaameti kaardid, detailplaneeringud jms).

Andmekogude kasutamisel, tuleb lähtuda tellija soovidest ning võimalustest.

Eraldi tuleb käsitleda **politsei statistikat**, kuna see on otseselt seadusrikkumiste teemat käsitlev. Politsei statistika kirjeldab kuritegusid, väärtegusid ja politseioperatsioone mingis piirkonnas teatava ajavahemiku jooksul. Aktuaalset kuritegevust registreeritakse KarS järgi, kuritegusid, mis on toimunud enne 01.09.2002, registreeritakse KrK järgi. KrK järgi registreerimise põhjuseks on asjaolu, et kuriteona saab toimunut käsitleda ainult siis, kui toimunu toimumise hetkel kehtinud seaduste alusel oli kuritegu – KarS ja KrK käsitlevad mõningaid sündmusi

¹² Joonisel 3.1. kujutatud skeemil olevaid seoseid on võimalik kasutada nii olemasolevate ankeetküsitluste tulemuste

erinevalt. Väärtegude registreerimisel kasutatakse politsei statistikas vastava väärteo temaatikat käsitlevate seaduste (AlkS, LkIS, NarkoS, TubakaS jne) paragrahve.

Politsei statistika puudused:

- 1) Suur hulk inimesi ei teata õigusrikkumistest politseisse, sest nende arvates on kuriteo lahendamise tõenäosus minimaalne – latentne kuritegevus.
- 2) Erinevus reaalselt toimunud sündmuste ja erinevate statistika allikate vahel, mis tuleneb erinevast sündmuste registreerimisest ja andmete uuendamisest.
- 3) Politsei tööst tulenevad piirangud avalikuks kasutamiseks antavale teabele – kuritegude lahendamise huvides üldistatakse kuritegude andmeid sellisel määral, et need ei saa avaliku teabena menetlustoiminguid kahjustada.

Ekspert hinnangud on informatsiooni allikana üheks olulisemaks, kuna neis sisalduv info ei pruugi kajastuda statistikas, kuid samas näitab reaalselt toimuvate sündmuste vahelisi seoseid. Mitmesugused eksperdid ning internet võivad anda olulist infot analoogsete olukordade kohta, mis eksisteerivad mõnes muus piirkonnas (Clarke ja Eck 2006).

Vihjetelefoni näol on tegemist eraldi kategooriaga, millega on võimalik võimalikke ohukohti leida. Vihjetelefoni peamiseks puuduseks on ekspertide sõnul suur asjasse mitte puutuv infomüra, mille seest on raske asjassepuutuvat infot leida.

Uuringud on kriminaalpreventsiooni projekti andmeallikana olulisim. Varasemate uuringute tulemuste kasutamisel tuleb olla valmis andmete sobivale kujule rekodeerimiseks (vt. Pt 3.4.). Konkreetse uuringu näitena toob autor neljandas peatükis välja Kilingi-Nõmme piirkonna kriminaalpreventsiooni uuringu kokkuvõtte ajavahemiku 2001-2004 kohta.

3.3. KÜSITLUSVIISID

Valimi moodustamine sõltub konkreetsest projektist, nii võib ka küsitlusviis olla projektiga kindlaks määratud. Kuid küllalt sageli sõltub sobiva küsitlusviisi leidmine mitmetest faktoritest: valimi ülesehitus, küsitlusele planeeritud aeg, majanduslikud võimalused, varasem küsitluse läbiviimise kogemus jne.

hindamiseks kui ka uue ankeedi väljatöötamisel (Autori märkus).

Inimeste küsitlemiseks on mitmeid võimalusi:

- telefoniküsitlus,
- ankeedi avaldamine kohalikus ajalehes,
- huvigruppide liikmete küsitamine,
- ettevõtete ja asutuste töötajate ning õpilaste küsitamine,
- ükselt uksele küsitlus,

jne.

Probleemid küsitluse läbiviimisel:

- 1) *Elanike vähene huvi küsitluses osaleda.* Sageli seondub see hirmuga, et ankeet pole anonüümne. Sellise ohu vältimiseks tuleb ankeetküsitlus võimalikult anonüümseks muuta – anonüümseid ankeetid, võimalikult vähe vabal kujul vastuseid, turvaline ankeetide kogumise meetod (nt. postkast) ning usaldusväärsed andmesisestajad.
- 2) *Vead ankeedi ülesehituses.* Ülesehituslike vigade suur arv teeb raskeks konkreetsete vastumeetmete soovitamise, kuid kolm peamist oleksid:
 - küsimused peavad olema eetiliselt koostatud,
 - ankeet ei tohi liiga pikk olla.
- 3) *Andmete kogumiseks kasutatakse vähesobivat meetodit.* Esimese näitena on tabelis 3.1. välja toodud Eesti-Rootsi ühisprojekti Kilingi-Nõmme piirkondliku projekti elanike ankeetide laiali jagamise meetodid. Põhilise meetodina rakendati analoogilises Tartu projektis edukalt toimunud õpilastele ankeetide kaasa andmist (Eesti Justiitsministeerium ja Rootsi Kriminaalpreventsiooni nõukogu 2002). Probleem väljendus selles, et soovitud pika elukogemusega vastajate asemel oli 2004. aastal vastanute hulgas 31% 14. aastaseid 8. klassi õpilasi. Teiseks näiteks on see, et telefoni teel saab küsitleda ainult telefonide omanikke, mis varasematel aegadel jättis kõrvale inimesed kellel polnud telefoni ning praegu, millal enamikul inimestest on telefon, jätab kõrvale salastatud telefoninumbrite ning kõnekaartide kasutajad; analoogne olukord eksisteerib e-maili või interneti kaudu küsitluse läbiviimisel, seejuures lisandub anonüümse kaotamise hirm.

Tabel 3.1. Kilingi-Nõmme piirkonna elanike küsitlemise meetodid ja tagastatud ankeetide arv aastate lõikes

Küsitlusmeetod ¹³	Aasta		
	2001	2002	2004
8. klassi õpilastele elaniku küsitlusleht koju kaasa	Jah	Jah	Jah ¹⁴
8. klassi klassijuhatajate küsitlemine	Jah	Jah	Jah
Aktiivsematele kodanikele ankeetide jagamine	Jah	Jah	Jah
Valimisliidu liikmete küsitlemine ¹⁵	Ei	Jah	Ei
Omaavalitsuse töötajate küsitlemine	Jah	Jah	Ei
Tagastatud ankeete kokku	102	95	55
Vastaja keskmine vanus /aastat)	26	41	27

3.4. ANDMETE KODEERIMINE

Kriminaalpreventsiooniga tegeledes tuleb arvestada inimeste vastustega, milledega nad vabas vormis arvamust valdavad. Nii tuleb eristada erinevaid probleeme, mis inimestele raskusi tekitavad. Suuremates omavalitsustes on sageli tegemist omavalitsuse erinevatele piirkondadele spetsiifiliste probleemidega. Kuna erinevate probleemide lahendamisel tuleb rakendada erinevaid meetodeid, on vastaja vastused arusaadavalt ning süstematiseeritult andmebaasi sisestada, vastasel korral raskendavad arusaamatud sisestused olukorra mõistmist.

Valikvastusega andmete kodeerimine ei tohiks SPSS-i kasutajatele raskusi valmistada. Probleemsemaks osutub vabade vastuste kodeerimine. Kuritegevust käsitlevatele (ja ka teistele) küsimustele on võimalik ühe ja sama probleemi kirjeldamise teel erineva välisilmega vastuseid anda.

Üheks kodeerimisprobleemi lahendusviisiks on vastuste sisestamise eelne sorteerimine ja süstematiseerimine. Selleks tuleb võimalikud vastused põhikategooriatesse jagada, seejuures võib aluseks võtta KarS'i, muud seadusandlikud allikad või jagada vastused süstematiliselt eksperthinnangule toetuva probleemide nimekirja järgi (Näiteks: huligaansused, vargused, liiklus jne) vastavatesse põhikategooriatesse. Järgnevalt võib edasi liikuda suuremale konkreetsuse astmele (Joonis 3.1.)¹⁶ ja luua alamkategooriad, mis liikluse teemal võivad olla joobes juhid,

¹³ Eraldi arvestust erineva meetodiga jagatud ankeetide üle ei peetud.

¹⁴ Õpilastele täiskasvanu ankeedi jagamisega kaasneb oht, et lapsed täidavad ankeedi ise ära (Autori märkus), vt. Kil-Nõmme piirkonna elanike uuringule vastanute demograafilisi andmeid (pt. 4.2.).

¹⁵ 2002 aastal toimusid kohalike omavalitsuste valimised.

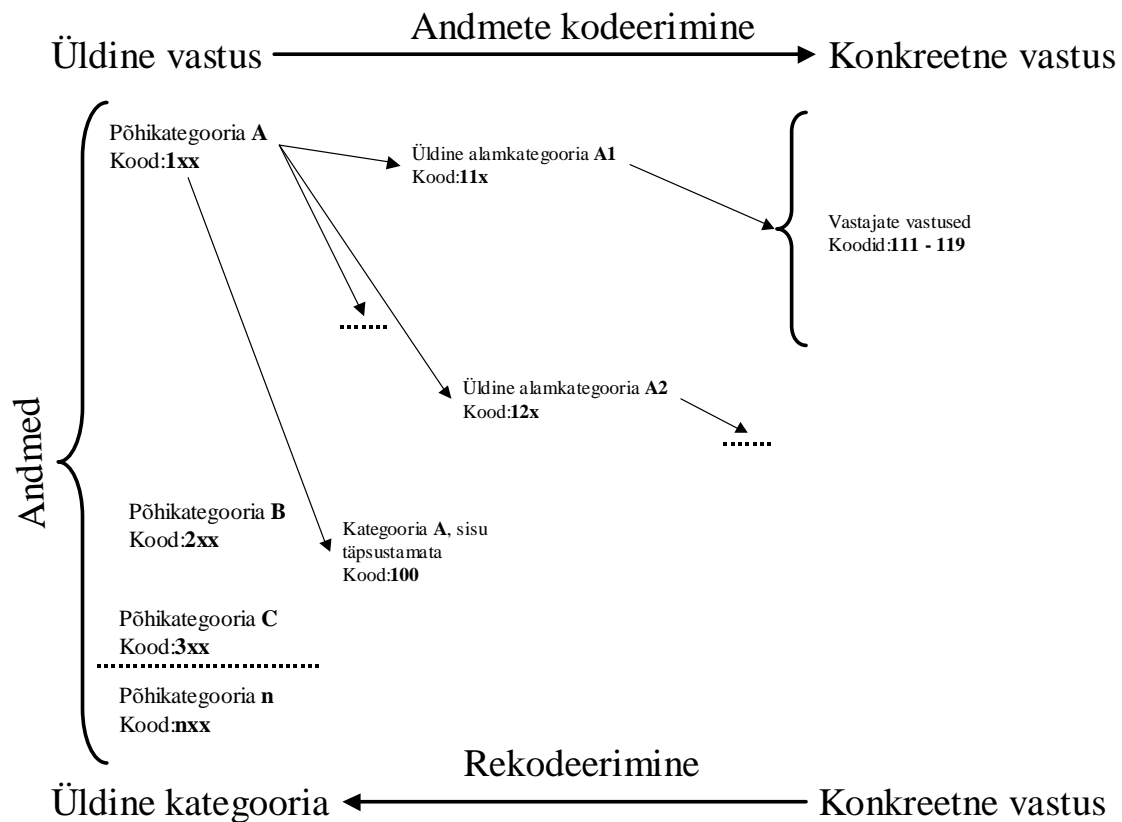
¹⁶ Andmete kodeerimisel tuleb arvestada võimalusega, et liigne üldistamine sisestamise planeerimisel võib tekitada lisatööd. Üldistatud sisestus nimega liiklus võib tähendada nii purjus juhte, kiiruse ületajaid, raskeveokeid või eksitavaid liiklusemärke, kuid samas on tegemist nelja erineva probleemiga (Autori märkus).

kiirus, raskeveokid, teede olukord jne. Kodeerimisel võib tulenevalt võimalike variantide arvust ja spetsiifikast kasutada kahe või kolme numbrilisi koode, mille esimene number märgib põhikategoriat, teine üldist alamkategoriat ning kolmas spetsiifilist vastust (Joonis 3.3.).

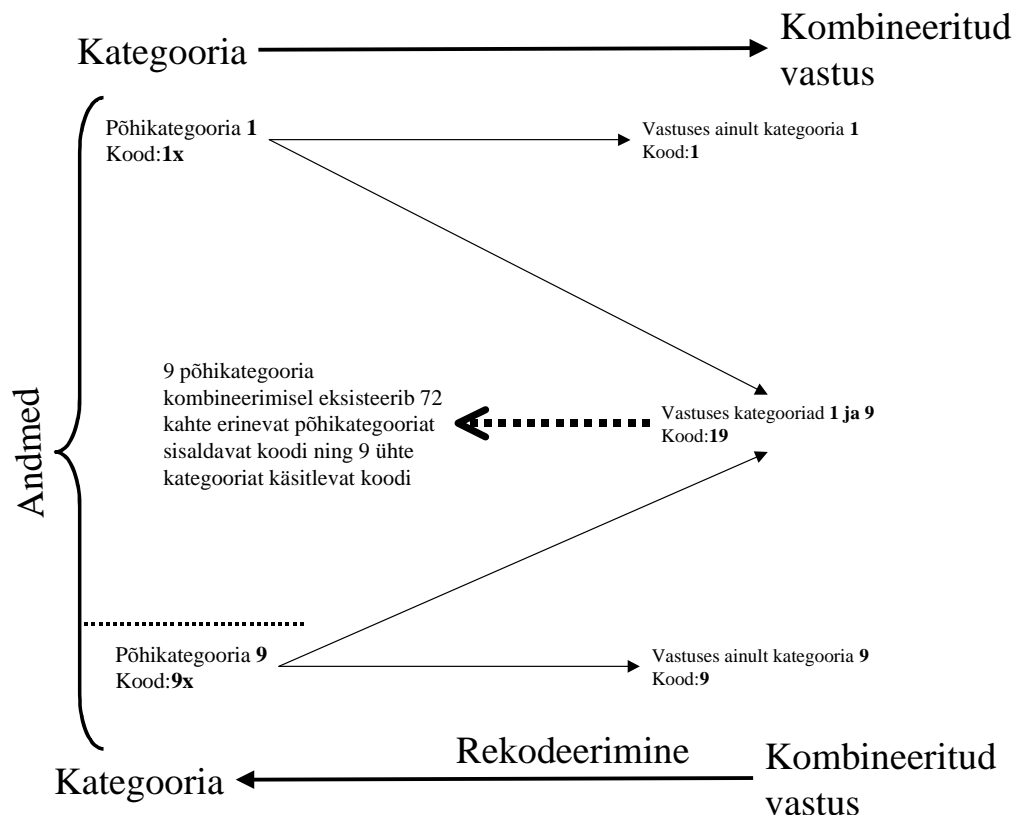
Alternatiivina joonisel 3.3. toodud skeemile võib rakendada joonisel 3.4. esitatud skeemi, antud skeem sobib eriti piiratud arvu (1...9) omavahel kombineeritud vastusevariandi puhul.

Tulenevalt vajadusest andmeid jooksvalt sisestada või sama andmestikku ka tulevikus kasutada, võiks kodeerimisel mõned kategooriad vabaks jätta – vaba väärtuse asemele on võimalik tulevikus esilekerkivaid kategooriaid lisada.

Joonis 3.3. Andmete kodeerimise süsteemne ülesehitus üldiselt konkreetsele

Joonis 3.4. Andmete kodeerimise süsteemne ülesehitus üldiselt kategooriaalt kombineeritud vastusele

Süsteemselt ülesehitatud koodidesüsteemist on võimalik rekodeerida uusi üldisi kategooriaid, seejuures võimaldab vastuste struktuur sobivate vastuste kiiret leidmist. **Näide 1:** kategooriatest peksmine, röövimine ja ohvritega autoõnnetus on võimalik luua üldkategooria inimkahjudega juhtum. **Näide 2:** juhul kui konkreetsed vastused käsitlevad kindlaid piirkondi, on võimalik luua piirkonna kategooria.

Süsteemselt ülesehitatud kodeerimisskeemi eelisteks on:

- lihtne ja kiire mõistetavus,
- mitme andmesisestaja üheaegse kasutamise võimalus ning
- erinevate uuringute ühtne kodeerimine.

Korralikult läbiviidud andmete kodeerimine on autori seisukohast väga oluline, kuna tagab tulevastele küsimustiku andmete kasutajatele mõistetavad andmed.

3.5. ANDMETE ESITAMINE SKEEMIDEL JA KAARTIDEL

Kriminaalanalüütikas leidub olukordi, milledes faktide vahelised sündmused on tuvastatavad ja/või arusaadavad ruumilistest ja struktuurilistest parameetritest lähtudes. Sellisel juhul tuleb analüütikul kasutada skeeme, täppiskaarte või kaarte, millel ta andmed esitab. Alljärgnevas peatükis käsitleb autor kõiki kolme eelpoolnimetatud kategooriat ning peatub pikemalt kaartidel ja täppiskaartidel.

3.5.1. Skeemid

Skeemide kasutamisel tuleb lähtuda loogikast, et skeemidel leiduv oleks võimalikult arusaadav ning võimalusel lisada legend. Enne skeemi loomist tuleks tutvuda analoogset temaatikat käsitlevate skeemidega, et saada ideid ning leida näidiseid.

3.5.2. Täppiskaardid

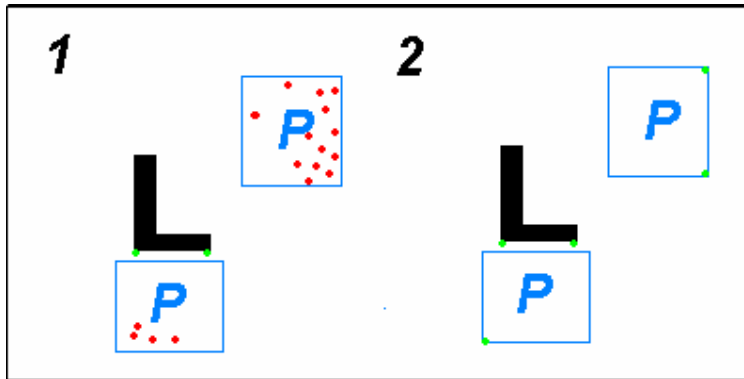
R. Clarke ja j. Eck käsitlevad täppiskaarte raamatu “Probleemikeskseks kirminaalanalüütikuks 55 liitsa sammuga” 22. peatükis. Täppiskaartide põhiliseks kasutusala on suurte objektidel toimiva kirjeldamine – sageli jääb tavalistel kaartidel täpsusest puudu. Täppiskaardid võimaldavad seega hinnata kuritegevuse eripärasid ühe objekti erinevates osades ning on Oscar Newman’i ideedest väljakasvanud preventiooni keskkonnaplaneerimise kaudu oluliseks abivahendiks.

Välja võib tuua kaks täppiskaartide loomist raskendavat asjaolu: **1)** politseistatistikas ei ole välja toodud kuriteo konkreetset asukohta suuremates hoonetes; **2)** vanemate hoonete struktuurist digitaalkaardi loomine on väga töömahukas.

Täppiskaartide kasutamist lihtsustavad: **1)** sobivate arvutiprogrammide ja tehnoloogiate laialdasem levik; **2)** uuemate hoonete digitaalkaartide olemasolu; **3)** sündmuspaikade täpne fikseerimine.

Üheks olulisemaks täppiskaartide alaseks asjatundjaks on George Rengert Philadelphia ülikooli Kriminaalõiguse õppetoolist. Tema analüüsi ülikooli Gladferter Halli büroohoone turvalisuse riskide paiknemisest (2001) tuleb pidada üheks täiuslikumaks kolmemõõtmelise täppiskaarti kasutamiseks.

Joonis 3.5 Täppiskaartide kasutamise teoreetiline näide parklates toimuvate varguste arvu vähendamiseks

Joonisel 3.5. on kujutatud teoreetiline täppiskaardi näide, kus olukorras 1 on hoonega samal aadressil kaks autoparklat, kaardile märgitakse vargused autodest (punane täpp) ning võimalikud turvalisust mõjutavad faktorid, nagu valvekaamerad (roheline täpp). Nagu kaartist lähtub, toimub enamik varguseid kaamerateta alal. Olukord 2 näitab turvameetmete rakendamise tagajärgi – pärast parklate videovalve loomist on vargused lakanud¹⁷.

3.5.3. Kaardid

Andmete esitamine kaartidel annab võimaluse ohukohtasid ja muid teema jaoks olulisi andmeid visuaalselt kujutada. Samuti aitavad kaardid piirkonda mitte tundvatel isikutel olukorda mõista ning kuritegevuse geograafilist struktuuri analüüsida.

Ronald V. Clarke ja John Eck toovad välja kaartide kasutamise neli olulist eesmärki: **1)** näitavad probleemi asukohta, **2)** aitavad kontrollida hüpoteese, **3)** näitavad, kuidas probleemiga tegeleda ja **4)** näitavad probleemide muutumist nii ajas kui ruumis.

Kaartidel saab kujutada regioonile omaseid probleeme:

- **Kuum piirkond** – teatav sarnase kuritegelikkuse ja/või turvalisuse probleemiga maa ala. Sobivateks näideteks on halvasti valgustatud park ning kortermajade piirkond.
- **Kuum lõik** – tänav või muu marsruut, mille äärde koonduvad probleemid. Näitena võib tuua pimedat tänavat, mille ääres on lihtsam kuritegu sooritada. Mujal maailmas tuuakse kuuma lõiguna sageli välja jalgpallifännide tavalised liikumised¹⁸, millede ääres toimuvad huligaansused.

¹⁷ Antud näide põhineb Põhja-Iirimaa spetsialistide kirjeldusel reaalsetest preventsoonimeetoditest autoparklates (Autori märkus).

¹⁸ Antud näite töid Põhja-Iirimaa eksperdid oma kogemustest lähtuvalt.

- **Kuum koht** – valupunkt – üksikobjekt, millega on seotud suur hulk õigusrikkumisi ja/või muid turvalisust vähendavaid probleeme. Näidetena võib tuua nii noorte kogunemiskoha kui ka turvameheta baari.

Samuti on kaardile võimalik kanda muid asjasse puutuvaid andmeid ning esitada lahendusi¹⁹.

Kuritegude kaardistamisel võib rakendada lihtsamaid meetodeid ja käsitööd, kuid kui kaartide kasutamine analüüsis on igapäevane tegevus, siis tuleks mõelda eriotstarbeliste programmide kasutamisele (Tabur, 2002).

Kaartide kasutamisest tulenevad eelised:

- **Probleemide geograafiline paiknemine** on ka asjassepühendumatule mõistetav.
- **Probleemide ja konkreetsete objektide vaheline seos** on visuaalselt näha.
- **Võimalus võrrelda erineva teemaatikaga kaarte.** Nii võib näiteks võrrelda detailplaneeringut probleemipildi kaartidega ning teha vastavaid järeldusi.

Kaartide kasutamisel esinevad probleemid:

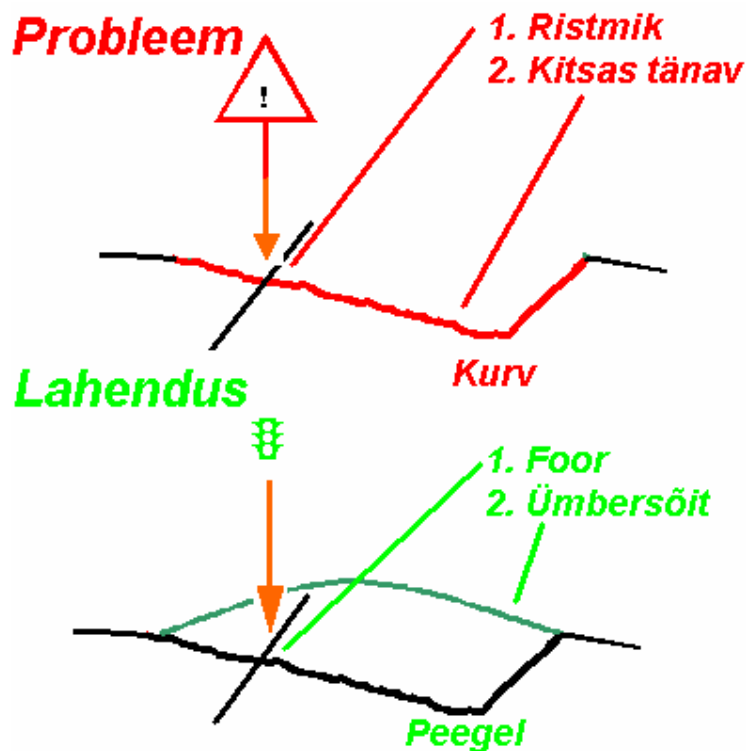
- **Kaartidel kujutatust võib mitmeti aru saada.** Näiteks võib tuua erinevaid linnaosades toimuvate kuritegude erinevaid sagedusi näitava kaardi, kus linnaosade nimede asemel kasutati vastavale linnaosale antud numbrilist tähist. Pealiskaudsel uurimisel võib inimene linnaosa numbrit kuritegude sagedusenäitajaks pidada.
- **Kaartidele paigutatakse liiga palju objekte.** Probleemi saab vältida lisaks üldistatud põhikardile suuremõõtkavalisi keerulisemaid piirkondi käsitlevaid kaarte kasutades.
- **Halb värvivalik** – erineva tähistusega piirkonnad on raskesti eristatavad. Näiteks võib tuua ühtlaste tumedate toonide printimise mustvalge printeriga. Probleemi vältimiseks võib erinevatele piirkondlikele näitajate esitusel lisaks värvile ka mustreid kasutada.

Igasuguse kaardimaterjali puhul tuleb leida sobiv konkreetsuse aste. Ning vastaval konkreetsuse astmel esitatakse sellele vastavad objektid. Näitena võib tuua väikelinna, mille puhul ühe

¹⁹ Operatiivset tegevust on kaartidel võimalik kujutada NATO standardi APP-6 kaardisümboleid kasutades. Sobivate sümbolite kategooria on: Sõjaväe mittesõjalised operatsioonid (ik. Military Operations Other Than War (MOOTW)). APP-6 kasutamist raskendab sümbolite abstraksioneeritud väliskuju, mis eeldab legendi lisamist, ning APP-6 konkreetne spetsiifika.

lahendusena välja toodud ümbersõitu kajastatakse väiksema ning kesklinna ümberkorraldusi suurema mõõtkavaga kaardil.

Joonis 3.6 Kaartide kasutamise teoreetiline näide (Liiklus)

Joonisel 3.6. on kujutatud teoreetiline kaardi näide, kus probleemidest on esitatud liikluse alane kuum lõik – kitsas tänav, ning kuum koht – reguleerimata ristmik. Lahenduse osas kantakse kaardile võimalikud lahendused, nagu foorid, peeglid ning ümbersõidu teed.

Kokkuvõttev soovitus kaardimaterjali kasutamisele oleks: kaart peab olema selge, arusaadav ning sobivas mõõtkavas.

4. KILINGI-NÕMME PIIRKONDLIK PROJEKT²⁰

Naabrivalve sektorite loomine Kilingi-Nõmme linnas ning Saarde vallas piirkonna turvalisuse suurendamise meetmena kergitas üles küsimuse, et mida veel oleks võimalik teha? Sellest küsimusest lähtudes avaldati huvi liituda Eesti-Rootsi projektiga, vastav koostöökokkuleppe sõlmiti 2001. aasta märtsis (Leps, 2003). Koostöökokkuleppe tekst on esitatud käesoleva magistriröö Lisas 3.

Alljärgnevas peatükis toob autor välja Eesti-Rootsi projekti üldise ülesehituse, Kilingi-Nõmme piirkondliku projekti üldkirjelduse, olulisemad andmed ning neist tulenevad lahendused.

4.1. EESTI – ROOTSI PREVENTSIOONI ÜHISPROJEKTI KIRJELDUS

Eesti ja Rootsi vaheline õigussüsteemi koostööleping allkirjastati 1998. aasta detsembris. Koostöölepingus oli üheks koostöö viisik ennetuse alane koostöö ja Rootsi poolseks partneriks sai Rootsi Kriminaalpreventsiooni Nõukogu. Eesti Justiitsministeerium ja Rootsi Kriminaalpreventsiooni Nõukogu leppisid kokku projektis – kuidas töötada kuritegevuse ennetamise küsimustega kohaliku omavalitsuse tasandil. Esmased pilootprojektid viidi läbi Tallinna Haabersti linnaosas ning Tartu linnas. 2001. aasta kevad-talvel suurendati piirkondade arvu, kus pilootprojekti põhimõtteid rakendada. Lisandusid Tallinna Mustamäe LOV, Pirita LOV ning Kilingi-Nõmme Linn koos Saarde vallaga. Projekti etappide lepingud allkirjastati 2000. aasta veebruarist aprillini.

Kahe esimese vaadeldava piirkonna (Haabersti ja Tartu) puhul plaaniti pilootprojekt kahe etapiliseks. Esimeses etapis organiseeriti mõlemas piirkonnas kriminaalpreventsiooni komisjon ning määrati projektijuhid. Projektijuhid viidi esimese etapi käigus Rootsi koolitusele, pärast mida toimus kohaliku probleemipildi kaardistamine. Teise etapina valiti kaardistamise tulemusena välja prioriteetsemad probleemid millega tegeleda ning saadud kogemuste põhjal kirjutati käsiraamat.

Projektiga hiljem liitunud piirkondades seati eesmärkideks, tuginedes 28. märtsil 2000 VV poolt heaks kiidetud dokumendile “Kuritegude ennetamise süsteemi kirjeldus ja arengustrateegia

²⁰ Peatükk 4 “Kilingi-Nõmme piirkondlik projekt” on vastava projekti koondaruanne; aruande alaosade numeratsioon on muudetud vastavaks magistriröö üldisele numeratsioonile.

2000-2003 a.”, kohalikku omavalitsust pilootprojekti abil kriminaalpreventsiooni tegevusse kaasata ja kriminaalpreventsiooni kui strateegiat rakendada ning propageerida.

4.2. KILINGI-NÕMME PIIRKONNA KRIMINAALPREVENTSIOONIPROGRAMMI ÜLDKIRJELDUS

Kilingi-Nõmme linnavalitsuse ja Eesti vabariigi justiitsministeeriumi vahelise koostöökokkuleppe kohaselt on selle sihtgrupiks kohalik projektijuht, inimesed, kellega ta koostööd teeb (preventsioonikomisjon), andmetöötledjad ning ennekõike piirkonnas elavad inimesed²¹. Projekti eesmärgiks oli preventsiooni pilootprojekti käivitamine Kilingi-Nõmme piirkonnas.

Tulenevalt asjaolust, et Kilingi-Nõmme piirkond ei ole haldusüksus, selgitan alljärgnevalt omavalitsuste ja piirkondade nimesid, mida preventsiooniprojektis kasutatakse:

- **Kilingi-Nõmme linn** – praegune vallasisene Kilingi-Nõmme linn;
- **Saarde vald** – Saarde vald oma endistes halduspiirides, st. ilma Kilingi-Nõmme linna ja Tali vallata.
- **Kilingi-Nõmme piirkond** – praegune Saarde vald²² ilma Tali vallata. Antud definitsiooni puuduseks on asjaolu, et Kilingi-Nõmme on tõmbekeskuseks väljaspool nimetatud alasid paiknevatele aladele nagu Surju valla idaosa.

Kilingi-Nõmme piirkonna valimine preventsiooniprojekti toimumisalaks tulenes Kilingi-Nõmme linna ja Saarde valla tihedalt läbipõimunud infrastruktuurist, ühiskondlikest sidemetest ning plaanist need omavalitsused tulevikus ühendada.

Esimene küsimus projekti läbiviimisel seisnes info hankimises. Antud eesmärgi täitmiseks määratleti sobivad andmete hankimise moodused:

- 1) Küsitluse läbiviimine, seda sarnaselt teiste Eesti-Rootsi ühisprogrammis osalevate piirkondadega.
- 2) Politsei statistika.
- 3) Avalik statistika.
- 4) Ekspert hinnangud.

²¹ LISA 3. Pt.1.

²² Alates kohalike omavalitsuste valimisest 2005. aastal.

Kilingi-Nõmme piirkonna kriminaalpreventsiooniprojekti raames küsitleti 2001, 2002 ja 2004. aastal kohalikke elanikke ning Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi 8. klasside õpilasi. Õpilaste küsitlemise ankeet on esitatud käesoleva töö lisades (Lisa 1) nagu ka elanike küsitlemise ankeet (Lisa 2).

Andmete kogumisele järgnes andmete analüüs ning sobivate lahenduste valimine.

Tulenevalt uuringu eesmärkidest eristatakse 2001 ja 2002 aastal välja toodud probleeme võrreldes 2004. aasta probleemidega.

Põhjused, miks 2001 ja 2002 aasta uuringuid tuleb eristada 2004. aasta uuringust, on :

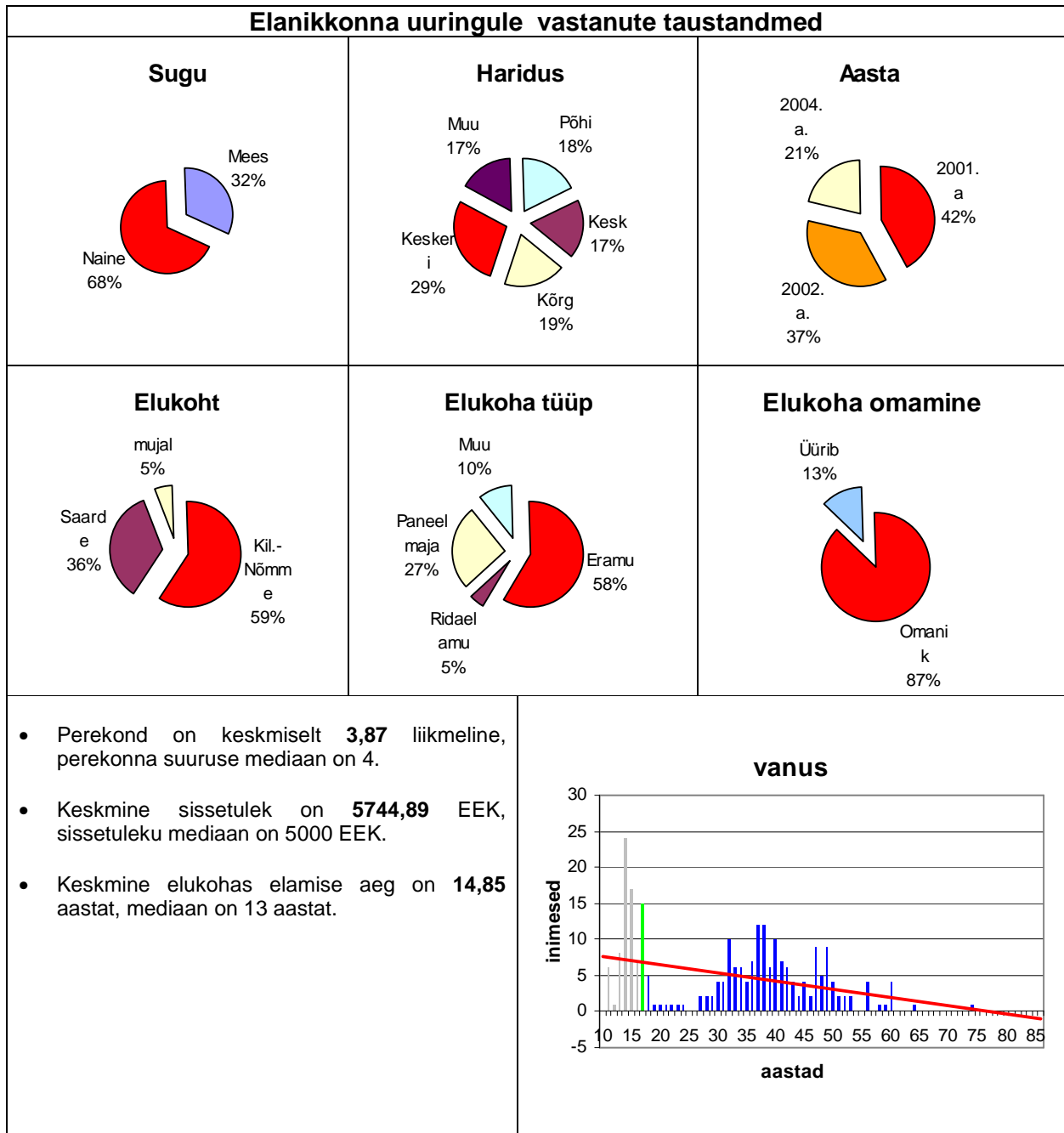
1. 2004. aasta uuring toimus pärast Kilingi-Nõmme ümbersõidu valmimist²³.
2. 2004. aasta uuring oli mõeldud kontrolluuringuks pärast meetmete rakendumist.

4.2.1. Kilingi-Nõmme piirkonna kriminaalpreventsiooni programmi taustandmed ning regiooni iseloomustav info

Ankeedile vastanud elanike põhiandmed on esitatud tabelis 4.1. Nagu andmetest järeldub on enamik vastajaist naised, kilingi-nõmmelased, elukohaga eramus ning majaomanikud. Ealisest jaotusest võib järeldada, et vanematele mõeldud ankeetide jagamine õpilastele ei toimi efektiivselt. Seda kinnitab asjaolu, et 2001 ja 2004. aastal, kui ankeete jagati peamiselt õpilastele oli vastajate keskmine vanus 26 – 27 aastat, samas 2002 aastal, mil jagati ankeete peamiselt valimisliidu liikmetele, et need omakorda toetajaskonnale edasi jagaksid, oli vastaja keskmine vanus üle 41 aasta.

²³ Ümbersõidu näol on kriminaalpreventsiooni seisukohalt tegemist olustikulise preventsiooniga – rajati lihtsam piirkonna läbimise võimalus ning seetõttu peaks juhuslike isikute Kilingi-Nõmmesse sattumine vähenema.

Tabel 4.1. Elanikkonna uuringu taustandmed.

Õpilaste uuringule vastanute põhiandmed on esitatud tabelis 4.2. Nagu andmetest lähtub, on enamuses tütarlapsed, kilingi-nõmmelased, isikud, kelle peres on mõlemad vanemad ning kelle elukohaks on eramu.

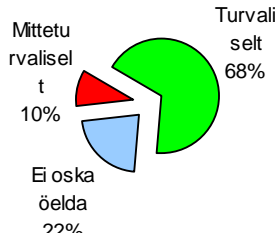
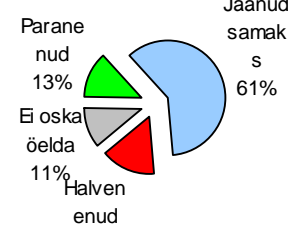
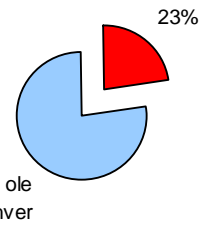
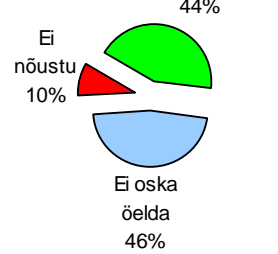
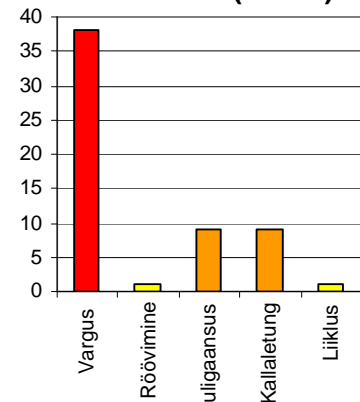
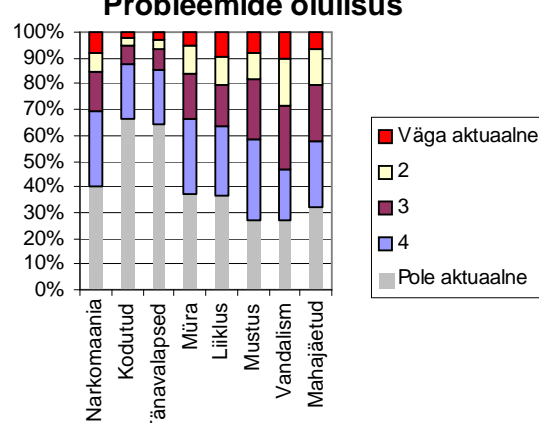
Tabel 4.2. Õpilaste uuringu taustandmed

Õpilaste uuringule vastanute taustandmed	
<p>Sugu</p> <p>Naine 57% Mees 43%</p>	<p>Aasta</p> <p>2004. a. 30% 2001. a. 30% 2002. a. 40%</p>
<p>Elukoht</p> <p>Saarde 30% Kilingi-Nõmme 65% mujal 5%</p>	<p>Elukoha tüüp</p> <p>Korterimaja 41% Eramu 54% Ridaelamu 5%</p>
<p>Perekond</p> <p>Vanematega elamine</p> <p>Peamiselt ema 4% Ema 29% Isa 1% Mõlemad vanemad 63%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Perekond on keskmiselt 4,51 liikmeline, pere suuruse mediaan on 4. • Isa töötab 77,2 %-il vastanutest. • Ema töötab 87,9 %-il vastanutest.
<ul style="list-style-type: none"> • Vastaja keskmine hinne on 2,55, mediaan on 3,00. • 90,1 % vastanutest on õppinud ainult Kilingi-Nõmme Gümnaasiumis. 	

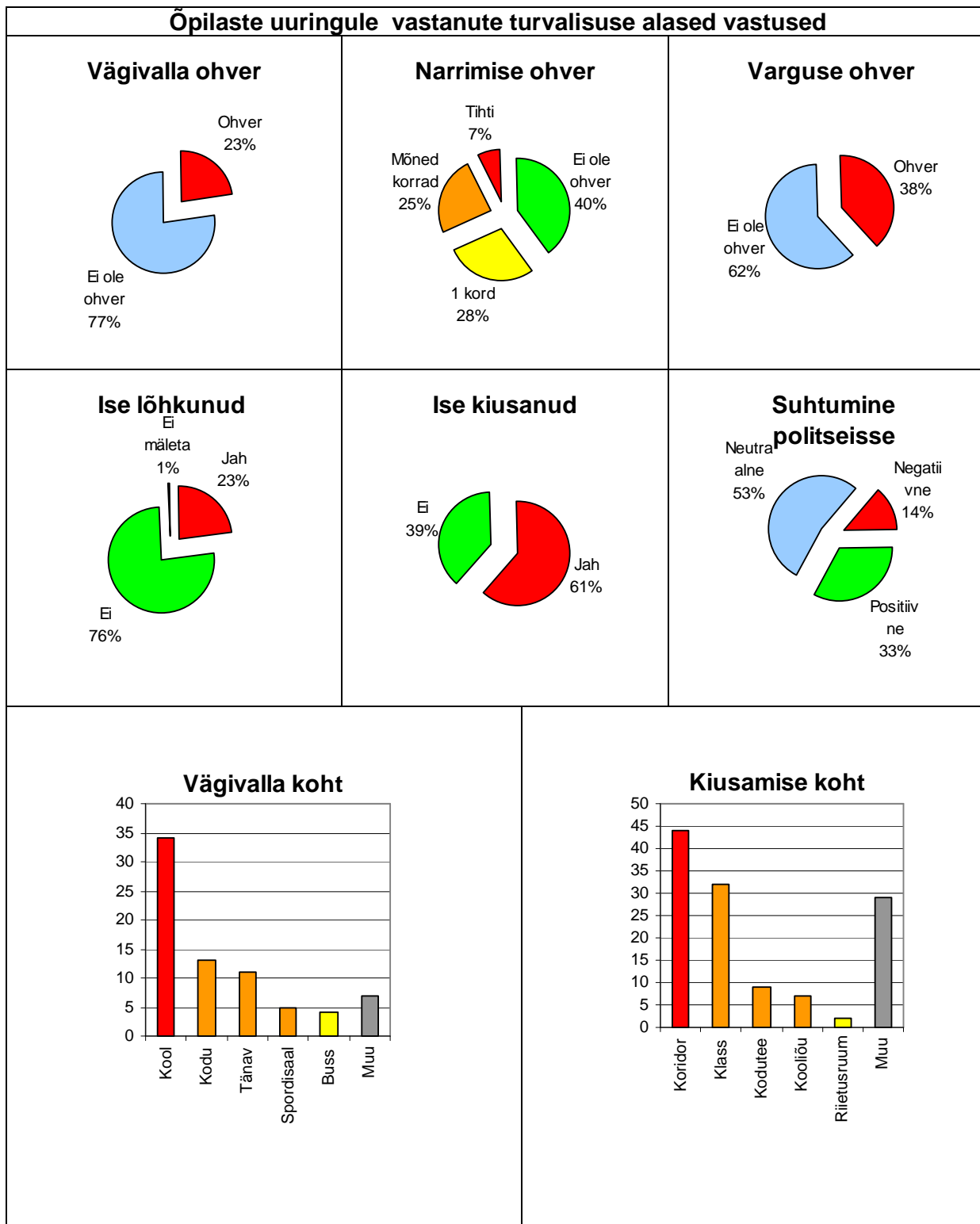
4.3. TURVALISUS KILINGI-NÕMME PIIRKONNAS

Tulenevalt küsimustiku pikkusest tehti vaatluse alla võetavate küsimuste hulgast valik. Valiku eesmärgiks oli piirkonna turvalisuse alasest olukorrast kokkuvõtva ning konkreetse pildi saamine. Elanikkonna turvalisuse alased hinnangud on esitatud tabelis 4.3. ning õpilaste vastavad arvamused tabelis 4.4. Elanikest enamus tunneb ennast piirkonnas turvaliselt, ei ole kuriteo ohvriks langenud ning arvab, et olukord piirkonnas on jäänud samaks.

Tabel 4.3. Elanikkonna uuringule vastanute turvalisuse alased vastused

Elanikkonna uuringule vastanute turvalisuse alased vastused																																																																	
<p>Turvaliselt tundmine</p> <p>Turvaliselt 68%</p> <p>Ei oska öelda 22%</p> <p>Mitteturvaliselt 10%</p>	<p>Turvalisuse muutus</p> <p>Jäänud samaks 61%</p> <p>Halvenenud 15%</p> <p>Paranenud 13%</p> <p>Ei oska öelda 11%</p>	<p>Ohver</p> <p>Ohver 23%</p> <p>Ei ole ohver 77%</p>																																																															
<p>Omaalgatus</p> <p>Nõustub 44%</p> <p>Ei oska öelda 46%</p> <p>Ei nõustu 10%</p>	<p>Kuriteo liik (ohver)</p> <table border="1"> <caption>Kuriteo liik (ohver)</caption> <thead> <tr> <th>Kuriteo liik</th> <th>Arv</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Vargus</td> <td>~38</td> </tr> <tr> <td>Röövimine</td> <td>~1</td> </tr> <tr> <td>Huligaansus</td> <td>~9</td> </tr> <tr> <td>Kallalätting</td> <td>~9</td> </tr> <tr> <td>Liiklus</td> <td>~1</td> </tr> </tbody> </table>		Kuriteo liik	Arv	Vargus	~38	Röövimine	~1	Huligaansus	~9	Kallalätting	~9	Liiklus	~1																																																			
Kuriteo liik	Arv																																																																
Vargus	~38																																																																
Röövimine	~1																																																																
Huligaansus	~9																																																																
Kallalätting	~9																																																																
Liiklus	~1																																																																
<p>Omaalgatuse alased vastajate poolsed ideed:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Naabrivalve (nii ametlik kui ka omaalgatuslik) • Uste lukustamine ja muud sissetungi vastased turvavahendid (valgustus, alarmseadmed jne) • Koer aeda • Politseisse teatamine • Kasvatustöö • Relva muretsemine • Olla ise aus kodanik • Tulekaitse vahendid • Omavalitsuse mõjutamine 	<p>Probleemide olulisus</p> <table border="1"> <caption>Probleemide olulisus</caption> <thead> <tr> <th>Probleem</th> <th>0 (Pole aktuaalne)</th> <th>1</th> <th>2</th> <th>3</th> <th>4</th> <th>5 (Väga aktuaalne)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Narkomaania</td> <td>0%</td> <td>0%</td> <td>0%</td> <td>0%</td> <td>~30%</td> <td>~70%</td> </tr> <tr> <td>Kodutud</td> <td>~35%</td> <td>~5%</td> <td>~5%</td> <td>~5%</td> <td>~40%</td> <td>~10%</td> </tr> <tr> <td>Tänavalapsed</td> <td>~35%</td> <td>~5%</td> <td>~5%</td> <td>~5%</td> <td>~40%</td> <td>~10%</td> </tr> <tr> <td>Müra</td> <td>~35%</td> <td>~5%</td> <td>~5%</td> <td>~5%</td> <td>~40%</td> <td>~10%</td> </tr> <tr> <td>Liiklus</td> <td>~35%</td> <td>~5%</td> <td>~5%</td> <td>~5%</td> <td>~40%</td> <td>~10%</td> </tr> <tr> <td>Mustus</td> <td>~35%</td> <td>~5%</td> <td>~5%</td> <td>~5%</td> <td>~40%</td> <td>~10%</td> </tr> <tr> <td>Vandalism</td> <td>~35%</td> <td>~5%</td> <td>~5%</td> <td>~5%</td> <td>~40%</td> <td>~10%</td> </tr> <tr> <td>Mahajäetud</td> <td>~35%</td> <td>~5%</td> <td>~5%</td> <td>~5%</td> <td>~40%</td> <td>~10%</td> </tr> </tbody> </table>		Probleem	0 (Pole aktuaalne)	1	2	3	4	5 (Väga aktuaalne)	Narkomaania	0%	0%	0%	0%	~30%	~70%	Kodutud	~35%	~5%	~5%	~5%	~40%	~10%	Tänavalapsed	~35%	~5%	~5%	~5%	~40%	~10%	Müra	~35%	~5%	~5%	~5%	~40%	~10%	Liiklus	~35%	~5%	~5%	~5%	~40%	~10%	Mustus	~35%	~5%	~5%	~5%	~40%	~10%	Vandalism	~35%	~5%	~5%	~5%	~40%	~10%	Mahajäetud	~35%	~5%	~5%	~5%	~40%	~10%
Probleem	0 (Pole aktuaalne)	1	2	3	4	5 (Väga aktuaalne)																																																											
Narkomaania	0%	0%	0%	0%	~30%	~70%																																																											
Kodutud	~35%	~5%	~5%	~5%	~40%	~10%																																																											
Tänavalapsed	~35%	~5%	~5%	~5%	~40%	~10%																																																											
Müra	~35%	~5%	~5%	~5%	~40%	~10%																																																											
Liiklus	~35%	~5%	~5%	~5%	~40%	~10%																																																											
Mustus	~35%	~5%	~5%	~5%	~40%	~10%																																																											
Vandalism	~35%	~5%	~5%	~5%	~40%	~10%																																																											
Mahajäetud	~35%	~5%	~5%	~5%	~40%	~10%																																																											

Tabel 4.4. Õpilaste uuringule vastanute turvalisuse alased vastused

4.3.1 Õpilaste ja sõltuvust tekitavate ainete vaheline seos

Põhjuseks, miks vaatluse alla võetakse sõltuvusainete teemad, tuleneb noorte kui potentsiaalse riskigrupi olemusest ning alaealiste suuremast aususest vastuste andmisel võrreldes täiskasvanud vastajatega, mis võimaldab tuvastada ohte, mis ei kajastu avalikus statistikas ega täiskasvanute vastustes. Samas on nende teemade algandmed lihtsaimalt ühtedele alustele viidavad, kartmata andmete kadu. Võrdlusmaterjalina kasutab autor Eesti-Rootsi ühisprojekti Tartu piirkondliku projekti vastavate vastuste andmeid.

Vaatluse alla võetud noorte seas on kõige rohkem alkoholi proovinud Tartu poisid (74% Tartu poistest) ning kõige vähem Tartu tüdrukud (57% Tartu tüdrukutest) (**Tabel 4.5**). Samas Tartust pärit õpilaste seas on suurem suitsetajate osakaal (28% Tartu õpilastest), kui Kilingi-Nõmmes (21% Kilingi-Nõmme õpilastest). Narkootiliste ainete proovimine on nii Tartu kui Kilingi-Nõmme poiste puhul 17% tasemel, samas kui Kilingi-Nõmme tüdrukutest keegi narkootikumide proovinud pole, on 11%-l Tartu tüdrukutest vastav kogemus olemas.

Kilingi-Nõmme õpilased on rohkem teiste asju lõhkunud ja teisi kiusanud kui Tartu õpilased (**Tabel 4.5.**), kusjuures peamine erinevus on Kilingi-Nõmme tüdrukute negatiivne aktiivsus. Nii on Kilingi-Nõmme tüdrukud kõige aktiivsemad kiusajad – neist 70% on inimesi kiusanud. Tegemist on väikelinnale ebameeldiva probleemiga, kuna arvamus, mille kohaselt suuremate linnade koolid on suurema kiusamisega, ei kehti 2001. aasta Kilingi-Nõmme kohta. Kiusamise ohvritena on Kilingi-Nõmmes puudunud 12% vastanutest Tartu 4% vastu.

Tabel 4.5. Vastajate negatiivsete käitumiste % Kilingi-Nõmmes ja Tartus

	Kilingi-Nõmme			Tartu		
	Poisid	Tüdrukud	Kokku	Poisid	Tüdrukud	Kokku
Alkoholi jooles olek	57	58	58	74	57	66
Suitsetamine	21	21	21	34	22	28
Narkootikumide tarvitamine	18	0	10	18	11	14
Toksiliste ainete tarvitamine	18	0	10	–	–	–

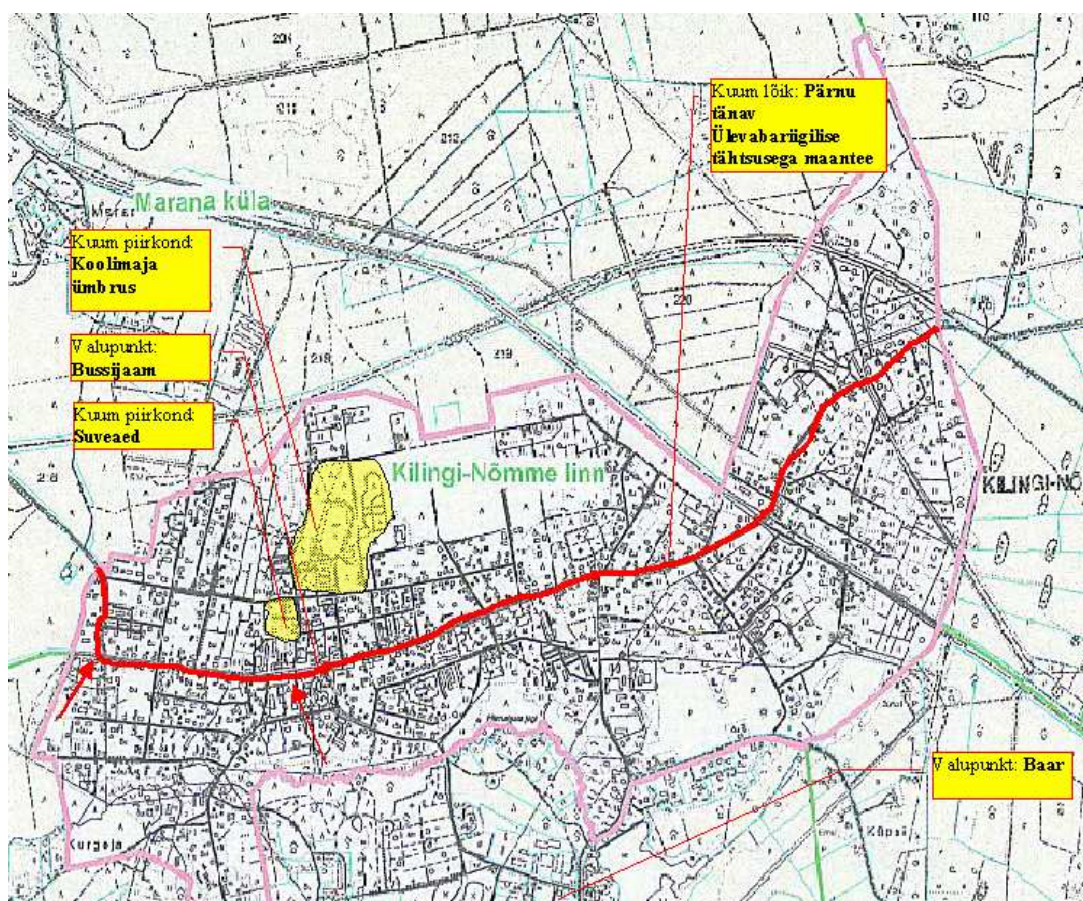
Võrrelda ei saanud toksiliste ainete tarvitamist, kuna Tartus polnud spetsiifilist liimi ja muu sellise nuusutamise kohta käivat küsimust esitatud.

4.3.2. Probleemide asukohad Kilingi-Nõmme linnas

Probleemide asukohtade väljatoomiseks on kasutatud andmete esitamist kaartidel.

Probleemide asukohtade baaskaardiks kasutas autor Maaameti poolt koostatud haldusüksuse kaarti.²⁴

Kaart 4.1. Probleemsete objektide paiknemine Kilingi-Nõmme Linnas

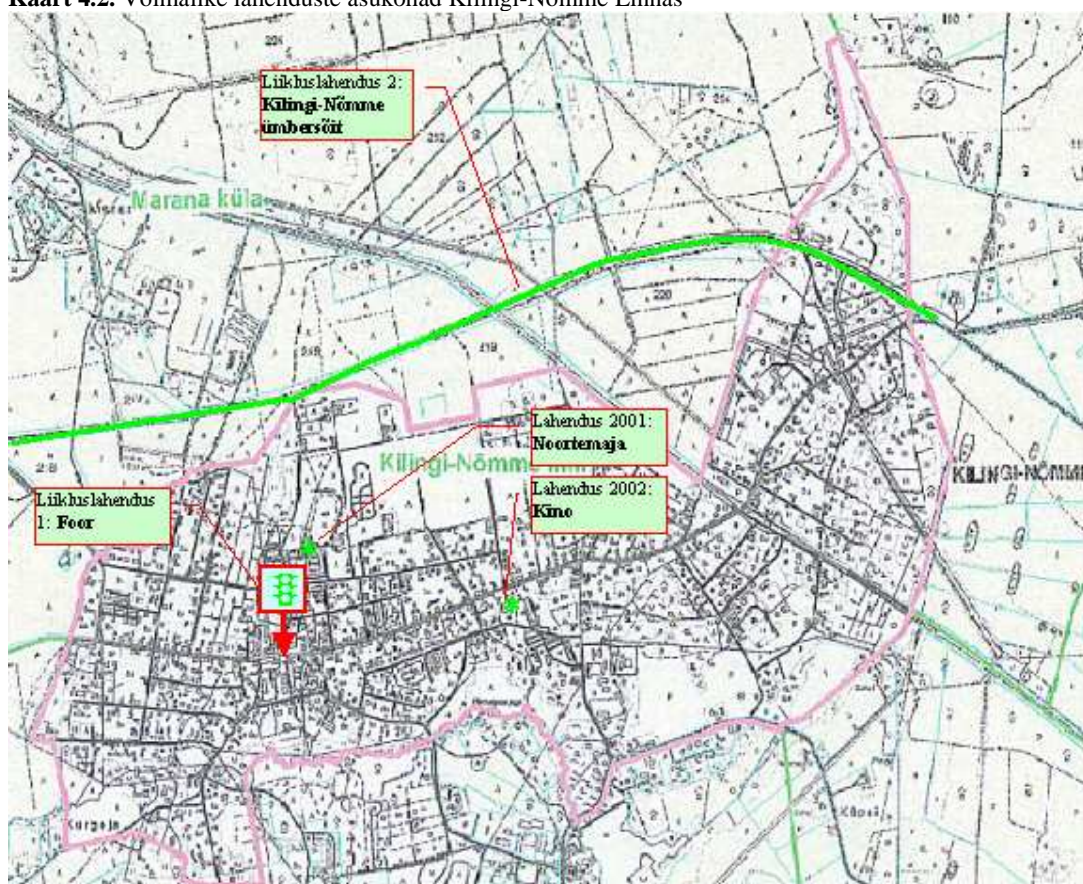
Vastustele tuginedes joonistus 2001 ja 2002 aastal välja kaks teematikat: **1) Liiklus** **2) Avalik** kord ja noorsugu.

Liikluse puhul tegi inimestele peamiselt muret suur liiklustihedus Pärnu tänaval. Pärnu tänav kujutas endast Valga-Uulu maanteed Kilingi-Nõmme linnas ning seda läbis Maanteeameti andmetel 1000 – 3000 autot ööpäevas, mis teeb ühe auto iga 28,8 kuni 86,4 sekundi tagant.

²⁴ Kaardimaterjali põhjad pärinevad Maaameti koduleheküljel <http://www.maaamet.ee> ning on vabaks kasutamiseks tingimusel, et Maaametile kui kaardimaterjali algsele autorile on viidatud.

Seejuures tuleb arvestada, et liikluse jaotumine ööpäevas on ebahütlane ja tipphetkel on autode sagedus tunduvalt suurem. Lisaks raskendasid olukorda jalakäijad, kes ületasid teed selleks mitte ettenähtud kohas. Probleemi lahendamiseks kaaluti mitmeid võimalusi. Lõpuks jäid ajurünnakutes sõelale kaks: 1. *Fooriga ülekäiguraja rajamine* Kilingi-Nõmme linna Pärnu ja Pargi tänava nurgale ning selle ristmiku nähtavuse parandamine. Seeläbi oleks lahenenud side ees teed ületavate isikute probleem, samuti andnuks see võimaluse foori kaugjuhtimise abil päästeametil ohutult Pargi tänavalt välja sõita. 2. *Ümbersõidu rajamine* - kuna Kilingi-Nõmme ümbersõidu ehituse lõpuleviimine oli otsustatud, siis preventisiooniprojekti aruandesse vastavasisulist ettepanekut ei lisatud.

Kaart 4.2. Võimalike lahenduste asukohad Kilingi-Nõmme Linnas

Kilingi-Nõmme ümbersõit valmis 2003. aasta septembriks ning muutis väheoluliseks fooriga ristmiku rajamise, kuid arvestades päästeameti probleeme oli juba eelnevalt parandatud Päästeameti väljasõidu ohutust, asendades nähtavust piirava heki madalamaga.

4.4. EDASISE TEGUTSEMISE KAVA

Võrreldes varasemate aastatega on Kilingi-Nõmme linna ja Saarde valla olukord muutunud – on moodustatud ühtne omavalitsus. Sellest tulenevalt tekkivad uued ohud: mõnede piirkondade ääremaastumine, regiooni ebaühtlane areng jms. Eriti oluliseks muutub küsimus: Mil moel hakkab Kilingi-Nõmme veel tugevamalt domineerima? Piirkonna ääremaastumine loob soodsad võimalused kuritegevuse laienemisele. Selline laienemine väljendub mahajäetud hoonete lõhkumises, varguste arvu suurenemises, sotsiaalse kontrolli vähenemises jms. Samuti hakkavad noored koonduma piirkonna keskusesse, kuna ääremaal pole enam midagi teha.

Seega tuleb välja selgitada kuritegevuse olukord, noorsoo võimalused tegevuseks väljaspool valla tuumikala ning leida võimalused olukorra parandamiseks. Sellest tulenevalt on edasise tegutsemise eeldusena vaja läbi viia järgnevad uuringud:

- 2006/2007 õppeaastal järjekordse **noorsoo** uuringu läbi viimine, kasutades täiendatud küsimustikku ning laiendades uuringut lisaks kaheksandatele klassidele ka kooli gümnaasiumi ossa.
- **Elanikkonna** küsitlemine, kasutades täiendatud küsimustikku.
- Uuring selgitamaks välja Kilingi-Nõmme **ümbersõidu** negatiivseid ja positiivseid tagajärgi.
- Uuring selgitamaks välja **ääremaastumise** ja sellest tulenevate riskide ulatust.

Uuringute tulemustest lähtuvalt peaks selguma inimeste soovid, võimalikud lahendused ning ohukohad. Neist lähtudes on võimalik lahti kirjutada edasise tegutsemise rõhuasetused järgnevaks perioodiks. Edasise tegevuse valdkonnad, mida konkretiseerida oleksid:

- **Noorsoo** uuringu tulemustest lähtuvalt noortele sobivate tegevusvõimaluste rajamine.
- **Elanikkonna** võimalike korrakaitse alaste tegevuste toetamine.
- **Regionaalse arengu** kriminaalpreventsiooniga seotud valdkondade toetamine, vähendamaks riske.

Konkretiseeritavatest valdkondadest on noorsoo ja elanikkonna temaatika Eesti-Rootsi ühisprojektist lähtuvad. Kuid muutunud olukorras on vaja regionaalse arengu riskide hindamist,

tagamaks noorsoole positiivse suunitlusega tegevusi ning hoidmaks ära võimalikku sotsiaalset katastroofi.

KOKKUVÕTE

Kriminaalpreventsiooni projektide läbiviimisel on oluline küsida, et kuidas projekti reaalselt teostavad inimesed preventsiooni mõistavad? See tähendab, et mida peavad inimesed olukorra muutmisel oluliseks?

Kilingi-Nõmme piirkondliku kriminaalpreventsiooniprojekti läbiviimisel käsitleti Kriminaalpreventsiooni esialgu selle klassikalise definitsiooni alusel kuritegude ennetamisena, kuid kogemused näitavad, et kõiki kuritegusid ei jõuta ära hoida. Sellisest olukorrast tulenevalt on mõned autorid kriminaalpreventsiooni defineerinud kui kuritegude arvu vähendamist nende ennetamise kaudu. Selline mõiste seadistus võimaldab kriminaalpreventsiooni efektiivsust paremini hinnata. Seda eeskõike seetõttu, et lihtsa ennetamise absoluutseks põhieesmärgiks on kõigi kuritegude ärahoidmine. Vähendava ennetamise lõppeesmärgiks võib olla kuritegude lõplik ärahoidmine, samas annab mõiste vähendav loogilise põhjuse küsida – millisel viisil saab mingit ebasobivat põhjust edukalt vähendada? Sellele küsimusele on vastuseks – sõltub sellest, milline on reaalne olukord ja reaalsed probleemid, mis inimesi häirivad²⁵.

Reaalne olukord ja reaalsed probleemid Kilingi-Nõmme piirkonna uuringus väljendusid vastajate arvates koolikiusamises ning noorte sihitutes kogunemistes. Neist probleemidest tulenevalt seati Kilingi-Nõmme piirkonnas eesmärgiks elanikkonda teavitada enda ja oma vara kaitsmise võimalustest, kaasata inimesed preventsioonitegevusse ning vähendada noorsoo seadusevastast ning kuritegelikku käitumist. Noorte ebasoovitavale käitumisele lähenemiseks uuriti nende endi poolt ohtlikeks peetavaid piirkondi. Ohukohana number 1 toodi välja bussijaam ning selle ümbrus. Ka täiskasvanute uuring viitas bussijaamale kui noorte kogunemiskohale – noortekampadele viidates lisati sageli juurde, et bussijaamas ning selle ümbruses. Olukorra muutmise kavas lähtuti küsimusest – mida noored tegelikult soovivad? Üle veerandi vastanutest tõi välja noortemaja või mingite siseruumide vajaduse, kus oleks võimalik sisukalt vaba aega veeta. Noorte kogunemiste põhjusena on eksperdid viidanud vaba aja võimaluste puudumisele ning nii viidigi Kilingi-Nõmme piirkonnas ellu noortemaja käivitamine. Järgnevad uuringud on kinnitanud, et bussijaam kui ohukoht on tunduvalt väheolulisemaks muutunud, kuid sellised tulemused on võimalikud ainult väikestel territooriumitel või kohapeal (Feltes 2003).

²⁵ Inimeste all võib mõista nii huvigruppe, muid inimeste kogumeid kui ka küsimustele vastanuid (Autori märkus).

Reaalne olukord ja probleemid on samaaegselt erinevate huvigruppide tõlgenduses sageli erinevad²⁶. Sageli nähakse probleemi allikana teiste osapoolte tegemata jätmist ning mitte enda oma. Olenemata sellest, kas sellisel vaatenurgal ka põhjust, on tagajärjeks koordineerimisprobleemid ning projekti tegevuse suured raskused. Samuti mängib rolli osapoolte arvamus oma rollist ning kogemus seda rolli täita. Eesti – Rootsi ühisprojektist välja joonistuvateks kolmeks suuremaks probleemiks on **esiteks** omavalitsuste vähene huvi ise preventsiiooniga algust teha, **teiseks** valimi väiksusest tingitud raskused ning **kolmandaks** mitmete uuringute tulemuste preventsiioonitöök vähesobiv esitus. Esimest probleemi on võimalik seadusandluse ning riigi poolse toetusega likvideerida. Kriminaalpreventsiioonist on selle asjaolu tõttu saanud riiklik poliitika, mida koordineerib justiitsministeerium ning milles osalevad ministeeriumid, teised riigiametid ja ühiskondlikud organisatsioonid.

Teine probleem väljendub uuringu tulemuste väheses representatiivsuses. Probleem joonistub eriti välja juhul kui valimi koostamisel on ette seatud parameeter, millisesse kuuluvaid inimesi on lihtsalt vaatlusaluses piirkonnas vähe – Kilingi-Nõmmes on tavaliselt umbes 50 kaheksandate klasside õpilast. Selle probleemi lahendamiseks tuleb uuringusse valida küsimused, mis ka väikese arvu vastajate puhul annavad informatiivseid vastuseid või muuta valimi moodustamise meetodikat.

Kolmanda probleemi ebasoovitavateks tagajärjedeks on sama projektikavandi alusel läbi viidud uuringute võrreldamatus ja preventsiiooniprojekti katkemine. Probleemi lahendamine eeldab sotsiaalteadlaste poolset preventsiiooni kui praktilise tegevusvaldkonna mõistmist ning sellest tulenevat probleemide esitamist.

Kuid mis on preventsiiooni tegevusvaldkond, milline on tema struktuur?

Kriminaalpreventsiioon, kui aktuaalne tegevusvaldkond, koosneb kahest erinevat lähenemist eeldavast osast. Ühelt poolt on kriminaalpreventsiioon praktiline tegevus koos analüüsiga, mille praktiliseks tagajärjeks on kuritegevusele piiri panek. See tegevus on Eestis justiitsministeeriumi kui koordinaatori juhtimisel edukas. Edukamates projektides on andmetöötluse läbiviimine olnud edukas ning need projektid on analoogsetele projektidele eeskujuks. Kilingi-Nõmme piirkondlik projekt kuulub edukamate projektide hulka, kuid samas on edasiseks kohaliku omavalitsuse

²⁶ Pt. 2.1.3.2. vt. Prioriteetide vastuolud.

kriminaalpreventsiooni alaseks tegevuseks vajalik täiustada uuringumetoodikat – elanikkonna ankeetide jagamise parandamine ning nii elanikkonna kui ka õpilaste ankeetide täiustamine eelnevale kogemusele tuginedes.

Teiselt poolt on kriminaalpreventsiooni puhul tegemist ideoloogiaga, milles inimesed oma kodanikukohust täidavad. See eeldab eraalgatust ja teiste tsiviilühiskonna põhiideede rakendamist. Arvestades, et arenenud tsiviilühiskondades on preventioon alles 20. sajandi keskel tekkinud ning endistes totalitaarühiskondades nagu Saksamaa tunduvalt hiljem arenema hakanud, on Eesti kriminaalpreventsioon oma arengus küll mõnevõrra maas, kuid saab kasutada teiste maade kogemusi nende vigadest õppides. Järgmine suurem eesmärk peaks sellest tulenevalt olema inimeste motiveerimine kodanikuvastutust võtma ning preventiooni omaaegselt üleminekuaja segadustest tingitud sundseisus edasi arenemine.

Kui kümme aastat tagasi oli Eestis vaja korrapärase probleeme kaardistada (Raska 1994) ning leida vähemotiveeritud korrapäraseorganitele efektiivsemaid tegevusviise. Siis praegu on riigi roll koordineerimises ning suur hulk tegevuse põhiraskusest on omavalitsuste, erasektori ja mittetulundusühingute kanda. Lisaks projektide koordineerimisele tuleb arvestada ka riigi poolse finantsilise toetuse vajalikkusega projektide läbiviimisel, seda eriti seetõttu, et kohalike eelarvete planeerijad ei taha sageli anda raha ettevõtjatele, mille efektiivsust ja tagajärki saab kontrollida alles aastate pärast. Samuti kardavad omavalitsustegelased kriminaalpreventsiooni teemat käsitledes jätta muljet, et nende omavalitsuses on olukord halb, seda vaatamata sellele, et ennetustegevusega tuleb enne raskemate probleemide ilmnemist alustada. Kohaliku omavalitsuse võtmeaspektid ja suhteline lähedus tavakodanikule peaks tulevikus tagama kriminaalpreventsiooni põhimõtete jõudmise tavakodanikule.

Kuigi naabrusvalve ja mitmed muud kuritegevuse vastased meetmed on tervel mõistusel põhinevad, puudub neil sageli olemuslik ideoloogiline tugevus ning uuenduslikkus, sellest tulenevalt on ka kriminaalpreventsiooni uuenduslikkus väike (Raska 2004). Siis tegelikkuses tuleb teadusliku ideoloogia vähesusega küll arvestada ning püüda keskkonda üha paremini uurida, et tulevikus selle toimeprotsesse arvestades järjest paremaid meetmeid kasutusele võtta; klassikalised võtted aga on praegusel hetkel aga olemas ning nendes rakendamine vähemalt näitab inimestele, et neist hoolitakse ning hirmutab võimalikele kurjategijaid ja aitab reaalseid kurjategijaid tabada.

Kuna preventatsioon ühelt poolt ideoloogiavaba rakenduslik tegevusvaldkond ning teiselt poolt uuenduslik ideoloogia, järeldeb sellisest olukorrast teadmiste pidev muutumine, võetakse kasutusele uusi meetodeid nagu PROCTOR.

Seejuures ei tohiks ära unustada preventiooni tegelikku olemust ning tsiteerides Eesti Vabariigi Justiitsministeeriumi kodulehekülge võib öelda: Kodanikud peavad tajuma, et riik – see on eelkõige nemad ise ning turvalisuse tagamisel ei saa toetuda ainult sel otstarbel ellu kutsutud jõustruktuuridele.

Ning just sellest Justiitsministeeriumi poolt kodanikuühiskonnale viitavast mõttest lähtudes on käesolev töö minu esialgne panus koos võimalusega seda teemat tulevikus edasi arendada..

KIRJANDUS

Aarnio, A. (1996). Õiguse tõlgendamise teooria. Avatud Eesti Fond.

Aimre, I. (1998). Politsei tegevus ja elanikkonna hinnangud. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Alexandersson, L.; Järg, R.; Kaselo, M.; Kiljako, A.; Martens, P.-L. (2002). Kuidas ennetada kuritegevust kohaliku omavalitsuse tasandil. Praktilistele kogemustele tuginev käsiraamat. Rootsi Kriminaalpreventsiooni Nõukogu. Tallinn: EV Justiitsministeerium.

Anepaio, T.; Hussar, A.; Jaanimägi, K.; Kaugia, S.; Land, K.; Olle, V.; Roosma, P. (2004). Sissejuhatus õigusteadusesse. Tallinn: Kirjastus JUURA.

Auväärt, L.; Dsiss, H.; Kaugia, S.; Kenkmann, P.; Raska, E. (1999). Noorte õigusliku sotsialiseerumise uurimine üleminekul riigisotsialismist vabaturumajandusse. Materjale kordusuuringust. Tartu: Tartu Ülikool.; Õiguspsühholoogide ja –sotsioloogide Tartu Ühing.

Auväärt, L. (koostaja) (2000). Õigus, psühholoogia, sotsioloogia. [I]: õppematerjale. Tartu : Õiguse, Psühholoogia ja Sotsioloogia Tartu Ühing.; Tartu Ülikooli Kirjastus.

Auväärt, L. (2001). Sissejuhatus õiguspsühholoogiasse. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.; Õiguspsühholoogide ja –sotsioloogide Tartu Ühing.

Auväärt, L. (koostaja) (2001). Õigus, psühholoogia, sotsioloogia. II: õppematerjale. Tartu : Tartu Ülikooli Kirjastus.; Õiguse, Psühholoogia ja Sotsioloogia Tartu Ühing.

Birnbaum, S. (2001). Law and order and school : daily life in an educational program for juvenile delinquents. Philadelphia : Temple University Press.

Boerefijn, I. (toimetaja) (2001). Prevention of torture : a digest of cases of the European Committee for the Prevention of Torture and the United Nations Committee Against Torture. Budapest: Open Society Institute/Constitutional and Legal Policy Institute

Bourdieu, P. (2003). Praktilised põhjused. Teoteooriast. Tänapäev.

Brantingham, P.J.; Faust, F.L. (1976). A conceptual model of Crime prevention. *Crime and Delinquency*, 22, Juli, 1976.

Buerschaper, H. (1929). *Soziale Strafrechtspflege : juristische, psychologische und soziologische Probleme der Strafzumessung und des Strafvollzugs.* Leipzig: F.Vogel.

Bundeskriminalamt (Hg.) (2000). *Kriminalprävention in Deutschland : Länder-Bund-Projektsammlung . ausgewählte Dokumente aus dem "Infopool Prävention".* Neuwied ; Kriftel : Luchterhand

Bydlinski, F. (1991). *Juristische Methodenlehre und Rechtsbegriff.* Wien.

Clarke, R. (1994). *The United Nations Crime Prevention and Criminal Justice Program.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Clarke, R. V.; Eck, J. (2006). *Probleemikeskseks kriminaalanalüütikuks 55 lihtsa sammuga.* Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Eesti Vabariigi Justiitsministeerium. (2001). *Kuritegude vältimise käsiraamat.* Tallinn: Justiitsministeerium.

Ekblom, P. (1987). *Preventing Robberies at Sub-Post Offices: An Evaluation of a Security Initiative.* Crime Prevention Unit Paper No. 9. London: Home Office.

Ekblom, P. (1988). "Getting the Best out of Crime Analysis". Crime Prevention Unit Paper No. 10. London: Home Office Crime Prevention Unit, 1988.

Ekblom, P. (1994). "Proximal circumstances: a mechanism-based classification of crime prevention". *Crime Prevention Studies*, Vol. 2., pg. 185-323.

European Commission. (1989-). *The fight against fraud ... annual report.* Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities.

Feltes, T. (2003). Vanadalismus und Sicherheit im öffentlichen Personenverkehr. *Kriminalistik* 5/2003. lk. 277-285.

Filimonov, V. (2000). Korrupsiooni defineerimisest korrupsiooni preventiooni seisukohalt. *Juridica*, (2000) nr. 8. lk. 487-491.

Fox, J. A. (editor) (1981). *Models in quantitative criminology*. Accademic Press.

Ginter, J. (1991). Klassikalised sotsioloogilised teooriad kriminoloogias. Tartu: Tartu Ülikool.

Ginter, J. (1997). Teenage Criminality in Estonia. *Juridica International* II, 1997. lk pg-75.

Ginter, J.; Saarsoo, H.; Sootak, J. (2000). Alaealiste õigusrikkumised: kriminaalõiguslik, menetluslik ja kriminoloogiline aspekt. Tartu: Tartu Ülikool Õigusteaduskond.

Ginter, Jüri (2001). Pealkiri Alaealiste komisjonid on hoogu sisse saamas. *Sotsiaaltöö*, (2001) nr. 1, lk. 14-15.

Girtler, R. (1976). *Rechtssoziologie - Thesen und Möglichkeiten : ein Grundkurs*. München: Fink.

Graham, J.; Bennett, T. (1998). Kriminaalpreventsioon Euroopas ja Põhja-Ameerikas. ÜRO Kriminaalpreventsiooni Euroopa Instituut. Tallinn: Eesti Kriminaalpreventsiooni Nõukogu, Justiitsministeerium.

Gössner, R. (1995). *Mythos Sicherheit : der hilflose Schrei nach dem starken Staat*. Baden-Baden : Nomos

Hebenton, B; Spencer, J. (2001). *Assessing international assistance in law enforcement : themes, findings and recommendations from a case-study of the Republic of Estonia*. Helsinki: HEUNI.

Prof. Dr. Heinz, W. (2005) *Kriminalprävention auf justitieller Ebene: Hilft weniger mehr? Alternativen zu "klassischen" Sanktionen – Erfahrungen aus Deutschland.* Universität Konstanz 1/30. 2005

Henderson, K. (editor) (2005). *The area of freedom, security, and justice in the enlarged Europe.* Houndmills, Basingstoke, Hampshire ; New York : Palgrave Macmillan.

Hiltebeitels, F. (1965). *Zum Rechtsbegriff in der Soziologie Max Webers.* Köln: Universität zu Köln.

Hope, T. (1985). "Implementing Crime Prevention Measures": Home Office Research Study No 86. London, HMSO, 1985.

Jouttsen, M. (toimetaja) (1999). *Five issues in European criminal justice : corruption, women in the criminal justice system, criminal policy indicators, community crime prevention and computer crime : proceedings of the VI European Colloquium on Crime and Criminal Policy, Helsinki, 10-12 December 1998.* Helsinki : European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations ; Tampere : Tammer-paino.

Jupp, V. (1996). *Methods of Criminological Research,* London and New-York: Routledge.

Justiitsministeerium Kriminaalhoolduse ja –preventsiooni Talitus (2001) *Kohaliku tasandi kuritegevusprobleemide lahendamise meetodiline juhend.* Tallinn

Kaevats, Ü. (peatoimetaja) (1990). *Eesti Entsüklopeedia 5.* Tallinn: Kirjastus "Valgus".

Kangaspunta, K. (toimetaja) (1995) *Crime and criminal justice in Europe and North America 1986-1990.* Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations; Tampere: Tammer-paino.

Kaugia, S. (2000). *Normi sotsioloogilisest mõistest; õigusnormi kohast ja rollist ühiskondlikus struktuuris. Õigus, psühholoogia, sotsioloogia õppematerjale I (artiklite kogumik).* Tartu.

Kaugia, S. (2000). Sotsiaalsest konfliktist ja selle reguleerimisest. Akadeemia, ak. (2000) nr. 7, lk. 1483-1504.

Kaugia, S. (2000). Sotsioloogia ja õiguse sotsioloogia teoreetilisi käsitlusi. Õppematerjal Avatud Ülikoolile. Tartu.

Kaugia, S. (2002). Õigusnormide kohast eri kultuuriruumides. Riigikogu Toimetised, 1406-5665, (2002) nr. 6. lk. 69-78, (inglisekeelne kokkuvõte) 241.

Kaugia, S. (koostaja) (2003). Õigus, psühholoogia, sotsioloogia. III. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus

Kelling, G.L. (1997). Fixing broken windows : restoring order and reducing crime in our communities. New York: Touchstone.

Kenapea, K. (2000). Pealkiri Projekt "Korruptsiooni piiramisest üleminekuühiskonnas (õiguslik aspekt) : esimese tegutsemisaasta tulemused ja edasine töö. Juridica, (2000) nr. 8. lk. 529-531.

Kenkmann, P. (2000). Sotsiaalne informatsioon seadusloome edendamise teenistuses: olukord ja ettepanekud. Riigikogu Toimetised, (2000) nr. 1. lk. 139-147.

Krawietz, W. (1984). Recht als Regelsystem. Wiesbaden.

Krümmler, S; Trabs, N. (2004). Kriminalprävention im Stadtteilen. Kriminalistik 8-9/2004. lk 546-551.

Käärrik, H. (2000). Õigussotsioloogia ja õigusloome. Riigikogu Toimetised, 1406-5665, (2000) nr. 1. lk. 125-138.

Käärrik, H. (2002). Zum Legitimitätsbegriff in Max Webers Religions- und Herrschaftssoziologie. Trames : Journal of the humanities and social sciences, vol. 6 (56/51) (2002) no. 1. lk. 50-62.

Laine, M. (1997). Sissejuhatus kriminoloogiasse ja hälbiva käitumise sotsioloogiasse. Vankeinhoidin Koulutuskeskus Kansainväliset Julkaisut 3/97. Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia.

Law and Society Association. (1996-). Law & society review : the journal of the Law and Society Association. ISSN 0023-9216. Amherst, MA : Law and Society Association.

Lepik, E. (1998). Et elu saaks turvalisem (Andmeid meid ümbritsevatest ohtudest. Teave sellest, kuidas neid ohte vältuda või miinimumini viia. Soovitused, kuidas neisse sattunult terve nahaga pääseda.). Tallinn: Talmar&Põhi.

Leps, A. (2003). Kuritegevuse ennetamise töö protsess viies kohalikus omavalitsuses läbi viidud pilootprojekti näitel. Bakalaureusetöö. Tallinna Pedagoogika Ülikool. Käsikiri. Tallinn

Liit, A. (1934). Mida iga kodanik peab teadma kuritegude jälitamisest ja ärahoidmisest? Tallinn: Keskvangimaja trükikoda.

Luhmann, N. (2004). Law as a social system / translated by Klaus A. Ziegert ; edited by Fatima Kastner ... [et al.] ; with an introduction by Richard Nobles and David Schiff. Oxford [etc.]: Oxford University Press.

Maguire, M.(editor); Morgan, R. (editor); Reiner, R. (editor) (1997). The Oxford handbook of criminology. Oxford : Clarendon Press.

Maurer, K. (koostaja); Aule, A. (toimetaja) (2000). Õigusleksikon. Tallinn: Interlex.; Tallinna Raamatutrükikoda.

Meiesaar, K.; Põlluste, K. (2001). Programmide ja projektide hindamine. Tartu: Tartu Ülikool.

Merton, R. (1938). Social Structure and Anomie. American Sociological Review, 3. lk 672-682.

Miil, M. (1997). Alaaealiste karistusõiguse lähtekohti. Tartu: Eesti karistusõiguse arenguteedest. lk. 93-99.

Moore, C; Brown, J. (1981). *Community versus Crime*. Dorchester: Bedford Square Press.

Mängel, T. (2000). Mõningaid aspekte salakaubanduse ja kuritegevuse ohjeldamisel Eestis. Riigikogu Toimetised. 2000 nr. 2. lk. 196-202.

Muraskin, R. (2005). *Key correctional issues*. Upper Saddle River (N.J.) : Pearson Prentice Hall.

Müürsepp, M. (2001). Õigussotsioloogia tulevik Eestis - kas on lootust? Riigikogu Toimetised, 1406-5665, (2001) nr. 3, lk. 115-121

Narits, R. (1997). Õigusteaduse metodologia I. Tartu: Tartu Ülikool.

Narits, R. (2004). Üiguse entsüklopeedia. Tallinn: Õigusteabe AS.

Prof. Dr. Dr. von der Pforten, D. (2004). Was ist und wozu Rechtsphilosophie? Juristen Zeitung 4 [59. Jahrgang 20. Februar 2004. seiten 157-208]. lk 157-166.

Pikamäe, P.; Sootak, J.; Justiitsministeerium. (2002). Karistusseadustiku kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS.

Plywaczewski, E. (2003). Das Präventionsprogramm "17 x 5". Kriminalistik 5/2003. lk. 287-290.

Pope, J; Transparency International. (2003). Korruptsiooni ohjeldamine: rahvusliku terviklikkuse süsteem : TI käsiraamat. Tallinn : Jaan Tõnissoni Instituut.

Põlluveer, K. (2004). Valitsusväliste organisatsioonide kaasamine õigusloomeprotsessi. JURIDICA IV/2004. lk. 393-400.

Pärn, T. (2006). Kriminaalpreventsioon. Õigus ühiskonnas (artiklite kogumik). Lk 151 – 159. Tartu

Quay, H.C. (editor) (1987). Handbook of juvenile delinquency. New York [etc.]: Wiley.

Quinney, R. (2001). The social Reality of Crime. With a new introduction by Trevino, A. Transaction Publishers.

Raska, E. (1980). Seadusega pahuksis (portreevisand noorest kurjategijast). Tallinn: Eesti Raamat.

Raska, E. (1987). Sotsiaalne programm: kuritegevuse ennetamine. Teooria ja praktika küsimusi. Tallinn: Eesti Raamat.

Raska, E. (koostaja) (1994). Kriminoloogia üldkursus. 2., Sotsioloogiline uuring : loengukonspekt : programm, meetoodika, protseduurid. Tallinn : Eesti Riigikaitse Akadeemia.

Raska, E. (1994). Kuritegevus ja kriminaalpreventsioon Eestis. Taustad, hetkeseis, perspektiivid. Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia.

Raska, E. (2000). Õiguse sotsiaalsest dimensioonist. Õigus, psühholoogia, sotsioloogia õppematerjale I (artiklite kogumik). Tartu.

Raska, E. (2002). Kriminoloogia. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS.

Raska, E. (2004) Õiguse apoloogia. Sissejuhatus regulatsiooni sotsioloogiasse. Tartu: OÜ Fontese kirjastus.

Rattasepp, J. (1981). Vabadusekaotusele mõistetud isikute parandamise ja ümberkasvatamise põhilised vahendid. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool, õigusteaduskond, kriminaalõiguse ja -protsessi kateeder.

Reckless, W.C. (1961). A New Theory of Delinquency and Crime.

Rehkalt, U. (2000). Hinnangu annavad elanikud : [ülemkomissari muljeid kriminaalpreventsioonialasest seminarist : Ungari]. Politsei, 2000 nr. 4. lk. 28-29.

Rengert, G.; Mattson, M.; Henderson, K. (2001). Campus security. Situational Crime Prevention in High-Density Enviroments. Monsey, New-York: Criminal Justice Press.

Ross, R.R. (toimetaja); Hilborn, H. (tõlk) (1998). Prosotsiaalse kompetentsuse edendamine: kognitiiv-käitumuslikud suunad kriminaalpreventsioonis ja kurjategijate rehabilitatsioonis. Tallinn: Sotsiaalministeerium; Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse trükikoda.

Rootsi Justiitsministeerium; Rootsi Kriminaalpreventsiooni Nõukogu. (1997). Meie ühine vastutus : Rootsi kriminaalpreventsiooni põhimõtted. Tallinn

Saar, J. (2003). Õigusvastane käitumine alaealisena ja kriminaalsed karjäärid (Eesti 1985-1999 longituuduurimuse andmetel). Tartu: Tartu Ülikool.

Saar, J.; Markina, A.; Ahven, A.; Annist, A.; Ginter, J. (2002). Kuritegevus Eestis 1991-2001, Crime in Estonia 1991-2001. Tallinna Pedagoogikaülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, EV Justiitsministeerium. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS.

Saarsoo, H. (1995). Alaealise kasvatuslikud mõjutusvahendid. Juridica (1995) nr. 10. lk. 428-429.

Saarsoo, H. (1997). Noore õiguserikkuja kujunemisest. Tartu: Eesti karistusõiguse arenguteedest. lk. 43-57.

Salumaa, E. (redaktsioonikolleegiumi esimees) (1979). Kriminoloogia-alaseid töid. VII, Kriminoloogia ja õiguspsühholoogia küsimusi. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool.

Savitz, L; Johnston, N. (1978). Crime in Society. JOHN WILEY & SONS.

Scherpenzeel, R. (2000) 2001 directory computerized criminal justice information systems. ; Hague : Ministry of Justice.

Simonsen, C. (1991). Juvenile justice in America. 3rd ed. New York : Macmillan ; Toronto : Collier Macmillan.

Sohn, W. (2003). Kriminalprävention in europäischer Perspektive. Kriminalistik 1/2003. lk. 31-38.

Sootak, J. (1994). Alaealiste kriminaalvastutus – õigusdogmaatika ja seadusandluse eripära. Eesti Jurist (1994) nr. 1. lk. 35.

Sootak, J. (1996). Karistus ei ole imerohi. Pere ja kodu 1996, nr. 7. lk. 18-19.

Sootak, J. (1997). Juvenile Criminal Law. Juridica International II, 1997. lk 71-73.

Sootak, J. (1997). Kriminaalpoliitika. Tartu Ülikool.

Sootak, J. (2000). Uuematest arengutendentsidest karistusteoorias ja kriminaalpoliitikas. Juridica (2000) nr.1, lk. 3-13.

Steinmetz C.H.D. (1982) “A first step towards victimological risk analysis: A conceptual model for the prevention of “petty” crime”. The National Swedish Council for Crime Prevention, Report No. 9. Stockholm, 1982.

Stoerk, F. (1996). Über die juristische Methode : Kritische Studien zur Wissenschaft vom öffentlichen Recht und zur soziologischen Rechtslehre. Wien; New York: Springer-Verlag.

Ziercke, J. (2003). Kommunale Kriminalprävention. Kriminalistik 5/2003. lk. 271-276.

Tabur, L. (1999). Kuritegevuse ennetamine - säästva riigi mõistlik valik: [politseisotsioloogilised uuringud]. Politsei, 1999 nr.10. lk. 6-7, 26-27.

Tabur, L. (2002) Andmeanalüüs kriminaalpreventsioonis.

Tabur, L. (2002). Õiguskultuuri tüübid. Ärielu, 1406-1252, (2002) nr. 6, august. lk. 22-23.

- Taska, A.* (1978). *Õigusteaduse metodoloogia*. Lund.
- Taylor, I.; Walton, P.; Young, J.* (1973). *The New Criminology*. New-York.
- Taylor, I.; Walton, P.; Young, J.* (1975). *Critical Criminology*. New-York.
- Timmermann, K; Alasi, A. (toimetaja)* (2004). *Linna kuritegevus : käsiraamat kohalikele omavalitsustele*. Kuressaare: G. Trükk
- Toomsoo, A.* (1996). *Täisealiste ja alaealiste kuritegevus*. Tallinn: KOOPERATIIV "PRAKITKA JA TEADUS".
- Travis, J.* (1997) *Reorienting Crime Prevention Research and Policy: From the Causes of Criminality to the Context of Crime*. NIJ Research Report June 1997
- Uri, E.* (2004) *Õiguslane ja siseasjade koostöö Euroopa Liidus*. Tallinn : Sisekaitseakadeemia; Ühiselu.
- Van Dijk, J; De Waard, J.* (1991) "A two-dimensional typology of crime prevention projects: With a bibliography". *Criminal Justice Abstracts*, Vol. 23. lk. 483-503.
- Van Voorhis, P.* (1986). "Delinquency prevention: Towards comprehensive models and conceptual map". *Criminal Justice Review*, vol 11, no 1. lk.15-24.
- Varul, P.* (1999). *Eesti õigussüsteemi taastamine*. *Juridica* (1999) nr.1, lk. 2-4.
- Vettik, A. (toimetaja)* (2003). *Kuritegude ärahoidmine hoonete planeerimise ja projekteerimise kaudu*. Kuressaare: G. Trükk OÜ.
- Weber, M.* (1967). *Rechtssoziologie*. Darmstadt u. Neuwied: Luchterhand.
- Weber, M.* (2002). *Võimu ja religiooni sotsioloogiast*. Vagabund.
- Weinberger, O.* (1989). *Rechtslogik*. 2. Aufl. Berlin.

Williams, K.S. (2004). Textbook on criminology. 5th ed. Oxford [etc.]: Oxford University Press.

Беличева, С. А. (1977). ПРЕСТИЖНОСТЬ И АСОЦИАЛЬНОЕ ПОВЕДЕНИЕ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ. Ленинград.

Керимов, Д. А. (Ответственный редактор) (1989). Социальная профилактика правонарушений: советы, рекомендаций. Москва: Юридическая литература.

Российская Криминологическая Ассоциация. (2000). Российская криминологическая энциклопедия. Москва: Норма.

ELEKTROONILISED MATERJALID

Arengustrateegia 2000-2003.

<http://www.just.ee/index.php3?cath=1975>

Eberhard Karls Universität Tübingen Institut für Kriminologie

<http://www.ifk.jura.uni-tuebingen.de/index.html>

Home Office.

<http://www.crimereduction.gov.uk>

Deutsches Forum für Kriminalprävention

<http://www.kriminalpraevention.de/>

Europäisches zentrum für Kriminalprävention

<http://www.ezkev.de/>

Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2010.

http://www.just.ee/oldjust/krimpol_areng2010.pdf

Home Office

<http://www.crimereduction.gov.uk>

Kriminaalpreventsioon.

<http://www.ekn.ee/index.php?lk=toovaldkonnad&valdkond=Kriminaalpreventsioon>

Kriminaalpreventsioon.

<http://www.just.ee/index.php3?cath=45>

Kriminaalpreventsiooni analüüs.

<http://www.just.ee/index.php3?cath=6090>

Kriminalprävention

<http://www.crime-prevention.de/4556.html>

Kuriteoennetus – Justiitsministeerium

<http://www.kuriteoennetus.ee>

“Meie ühine vastutus”

<http://reventsioon.just.ee/eesti/kpn/vastutus.html>

Our people, our resources.

<http://www.iucn.org/themes/spg/opor/opor.html>

Riiklik strateegia aastani 2005.

<http://www.just.ee/index.php3?cath=1981>

Shaftoe, H., Pitts, J. (1999). Taking Offence. Crime and Community Safety –the Facts and the Debate. Coldharbour Lane, Frenchay, Bristol: University of the West of England.

<http://www.uwe.ac.uk/fbe/commsafe/commsafe>

Tabur, L (2002) Andmeanalüüs kriminaalpreventsioonis.

www.sisemin.gov.ee/atp/failid/andmeanalyys.pdf

Timmermann, A. (tõlk); Alasi, K. (toimetaja) (2004). Linna kuritegevus [Võrguteavik] : käsiraamat kohalikele omavalitsustele. Tallinn: Justiitsministeerium

<http://www.just.ee/files/preventsioon/citycrim.pdf>

Vabadus, turvalisus ja õigus kõigi jaoks. Justiits- ja siseküsimused Euroopa Liidus

<http://www.europa.eu.int/comm/publications/booklets/move/42/et.doc>

Toimetaja: Vettik A. Kuritegude ärahoidmine hoonete planeerimise ja projekteerimise kaudu.

<http://www.just.ee/files/preventsioon/citycrim.pdf>

Max Weber, Gesammelte Aufsätze zur Soziologie und Sozialpolitik. Potsdamer Internet-Ausgabe. <http://www.uni-potsdam.de/u/paed/Flitner/Flitner/Weber/GASS.pdf>

NORMATIIVMATERJALID

Eesti standard EVS 809-1:2002 “Kuritegevuse ennetamine. Linnaplaneerimine ja arhitektuur. Osa 1: Linnaplaneerimine” 2002.

Karistusseadustik – RTI , 06.06.2001, 61, 364

Kriminaalpoliitika arengusuundade aastani 2010 heakskiitmine. Riigikogu otsus 21. oktoobrist 2003 – RTI, 31.10.2003, 67, 457

LÜHENDID

AlkS – Alkoholiseadus

CHEERS – akronüüm, millega kirjeldatakse elemente kogukonna ootusest politsei reaktsiooni osas. ik. community, harm, expectation, events, recurring similarity – ek. kogukond, kahju, ootus, sündmused, korduvus, sarnasus

CRAVED – akronüüm, millega kirjeldatakse kurjategijatele potentsiaalselt huvi pakkuvaid eseme omadusi. ik. concealable, removable, available, valuable, enjoyable, disposable – ek. peidetavad, teisaldatavad, kättesaadavad, väärtuslikud, nauditavad, üks kord kasutatavad

EL – Euroopa Liit

EUCPN – ik. European Crime Prevention Network- ek. Euroopa kriminaalpreventsiooni võrgustik

EVS – Eesti Vabariigi Standard

Kil.-N. – Kilingi-Nõmme

KarS – Karistusseadustik

KOV – Kohalik omavalitsus

KP – Kriminaalpreventsioon

KrK – Kriminaalkoodeks

LE – Liikluseeskiri

LkIS – Liiklusseadus

LO – Linnaosa

LOV – Linnaosavalitsus

LV – Linnavalitsus

MTÜ – Mittetulundusühing

NarkoS – **NaPS** – Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete seadus

PROCTOR – ik. Problem, Cause, Tactic or Treatment, Output, and Result – ek. probleem, põhjus, taktika või ravi, väljund ja tulemus

SARA – ik. Scan, analyse, response, assessment – ek. selgitamine, analüüs, vastumeetme võtmine, hindamine

TubakaS – **TubS** – Tubakaseadus

VV – Vabariigi Valitsus

VVK – Vabariigi Valitsuse Komisjon

ÜRO – Ühinenud rahvaste organisatsioon.

LISA 1 Saarde valla õpilaste ankeedi tekst

KÜSITLUSANKEET ÕPILASTELE

Käesoleva küsimustiku üks eesmärke on välja selgitada, mida noored teevad oma vabal ajal, mida nad arvavad koolist, kuidas neile meeldib see koht kus nad elavad ja kui tihti nad on sattunud kuritegude ohvriks.

Käesoleva uurimuse käigus saadud vastuseid analüüsitakse anonüümselt, seega ei pea küsimustikule kirjutama oma nime.

Palun vastake küsimustele selles järjekorras nagu need on esitatud. Kui te ei saa mõnest küsimusest aru, siis palun tõstke käsi ja me selgitame.

Kui olete lõpetanud, vaadake küsimustik veelkord läbi ja kontrollige, et te ei ole unustanud mõnele küsimustele vastata.

Aitäh osalemast!!!!

1. Kas sa oled?
 1. tüdruk
 2. poiss
2. Kui suur on sinu perekond (koos endaga)? _____
3. Kas sa elad koos isa ja emaga?
 1. jah
 2. ei, ainult isaga
 3. ei, ainult emaga
 4. enamus ajast emaga, aga vahel ka isaga
 5. enamus ajast isaga, aga vahel ka emaga
 6. ma ei ela ei ema, ega isaga
4. Kui palju on sul õdesid ja vendi? _____
5. Mitu õde või venda elavad sinuga koos? _____
6. Kas su isa töötab?
 1. jah
 2. ei
7. Kas su ema töötab?
 1. jah
 2. ei
8. Kas su ema ja isa on sündinud Eestis?
 1. jah
 2. ei, mu ema sündis _____
mu isa sündis _____
9. Kus sa elad?
 1. Kilingi-Nõmmes
 2. Saarde vallas
 3. _____
10. Kui kaua sa oled selles kohas elanud?
 1. vähem kui 1 aasta
 2. 1 - 5 aastat
 3. üle 5 aasta
 4. kogu oma elu
11. Kui sa oled elanud vähem kui 5 a. selles kohas, siis kus sa elasid enne? _____
12. Kas sa elad:

1. korteris
 2. eramajas
 3. ridaelamus
13. Kas sulle meeldib sinu klass?
1. meeldib väga
 2. normaalne
 3. mitte eriti
 4. ei meeldi üldse
14. Kas sa oled 8 klassi õppinud ainult ühes koolis?
1. jah
 2. ei
15. Mis oli su eelmise veerandi keskmine hinne?
1. alla 3
 2. 3 – 4
 3. 4 – 5
 4. 5
16. Kas teie klassis aidatakse üksteist, kui kellelgi tekib mingi õppeainega raskusi?
1. jah, alati
 2. jah, vahetevahel
 3. mitte eriti tihti
 4. ei, mitte kunagi
17. Kas sa oled eelmisel aastal puudunud koolist kartuses, et teised õpilased narrivad, kiusavad või peksavad sind?
1. jah
 2. ei
18. Mis sa arvad, kas sinu kool võrreldes teiste koolidega on parem või halvem?
1. palju parem
 2. parem
 3. sama nagu teised koolid
 4. halvem
 5. palju halvem
19. Kas sinu klassis on distsipliin?
1. jah
 2. ei
20. Kas sinu klassis käivad paljud sinu sõbrad?
1. ei
 2. jah, üks mu parim sõber
 3. jah, paljud mu parimad sõbrad.
21. Kui sa saaksid valida kas minna kooli või mitte, kas sa lõpetaksid koolis käimise ära?
1. jah, ma lõpetaksin kohe koolis käimise
 2. võib-olla lõpetaksin koolis käimise
 3. ma käiksin koolis edasi
- Kui jah, siis miks? _____
22. Kas sa eelmisel veerandil puudusid põhjuseta mõnest tunnist?
1. ei
 2. jah, paar korda
 3. jah, mitu korda (üle 6 tunni)
 4. jah, tihti (üle 15 tunni)
- Kui jah, siis miks? _____
23. Kas juhtub tihti (rohkem kui paar korda nädalas), et teie klassi mõned õpilased segavad tundi?

1. jah
 2. ei
24. Kui tihti sa tavaliselt teed koolist antud koduülesandeid?
1. iga päev
 2. paar korda nädalas
 3. mitte kunagi
25. Kui tihti sa käid nädalavahetustel kas üksi või sõpradega kesklinnas?
1. peaaegu igal nädalavahetusel
 2. üksi või kaks korda kuus
 3. harvemini kui üks kord kuus
- Mida tegemas? _____
26. Kas sa selle aasta jooksul oled olnud alkoholihoobes?
1. ei
 2. jah, 1-2 korda
 3. jah, 3-5 korda
 4. jah, üle 6 korra
27. Kui laps või teismeline varastab poest midagi, kas sellest tuleks teatada politseile või piisab, kui teatatakse vanematele?
1. alati tuleb politseisse teatada
 2. politseile tuleb teatada, kui isik on teatud vanuses. Mis vanus võiks see olla? _____
 3. piisab, kui teatatakse vanematele
28. Kui sa puuduksid põhjuseta koolist ja su vanemad saaksid sellest teada, kuidas nad sellesse suhtuksid?
1. nad ei hooliks sellest
 2. nad oleksid väga pettunud
 3. nad oleksid väga vihased
 4. nad karistaksid mind
29. Kui sa varastaksid midagi poest ja su vanemad saaksid sellest teada, kuidas nad sellesse suhtuksid?
1. nad ei hooliks sellest
 2. nad oleksid väga pettunud
 3. nad oleksid väga vihased
 4. nad karistaksid mind
30. Kui sa viibiksid terve öö kodust väljas ja su vanemad saaksid sellest teada, kuidas nad sellesse suhtuksid?
1. nad ei hooliks sellest
 2. nad oleksid väga pettunud
 3. nad oleksid väga vihased
 4. nad karistaksid mind
31. Kas sinu vanemad on sind kunagi füüsiliselt karistanud?
1. jah
 2. ei
32. Kas sa saad oma vanematelt taskuraha?
1. jah. Kui palju nädalas? _____
 2. ei
33. Kas sa tavaliselt sööd õhtust koos vanematega?
1. jah, tavaliselt iga kord
 2. jah vahetevahel (paar korda nädalas)
 3. ei, mitte kunagi
34. Kui sul on probleeme õppimisega, kas sa saad paluda vanematelt abi?
1. jah
 2. ei

35. Kas sa tavaliselt räägid oma probleemidest vanematele?
1. jah alati
 2. jah vahetevahel
 3. mitte kunagi. Miks? _____
36. Kui tihti veedad sa vaba aega oma vanematega, et midagi huvitavat koos teha?
1. tihti (mitu korda nädalas)
 2. vahetevahel (mitu korda kuus)
 3. kunagi lapsepõlves
 4. mitte kunagi
37. Mida sa koos vanematega tavaliselt teed? Too üks näide _____
38. Mis kellani sul lubatakse nädala sees väljas olla?
1. kella _____-ni
 2. ei ole kellaajalist piirangut
39. Mis kellani sul lubatakse nädalavahetusel väljas olla?
1. kella _____-ni
 2. ei ole kellaajalist piirangut
40. Kui tihti sa nädalavahetustel kohtud oma sõpradega?
1. iga nädalavahetus
 2. 1-2 nädalavahetusel kuus
 3. vähem kui ühel nädalavahetusel kuus
41. Kui tihti sa nädala sees pärast kooli kohtud oma sõpradega?
1. 3-4 korda nädalas
 2. 1-2 korda nädalas
 3. iga päev
42. Kas sa kuulud spordivõistkonda või oled mõne huviringi liige?
1. jah. Millise? _____
 2. ei.
43. Kui sa ei kuulu kuhugi spordivõistkonda või huviringi, siis miks?
1. see on liiga kallis
 2. ei huvita mind
 3. ei ole aega
 4. mõnel muul põhjusel _____
44. Kas Kilingi-Nõmmes on piisavalt võimalusi vaba aja veetmiseks?
1. jah
 2. ei. Millest on puudus? _____
45. Kui see oleks sinu valida, siis millega sulle meeldiks tegeleda peale kooli?
- _____
- _____
- _____
46. Mitmel õhtul nädalas sa käid trennis või huviringis?
1. ma ei käi trennis ega huviringides
 2. 1 õhtu nädalas
 3. 2 õhtut nädalas
 4. 3 või enam õhtuid nädalas
47. Mitmel õhtul nädalas sa käid üksi või koos sõpradega väljas (kinos, pidudel jne)?
1. _____ korda nädalas

48. Kas keegi su sõpradest (kelle kohta sa tead kindlalt) on kunagi teinud järgmist:
1. solvanud kedagi	jah	ei
2. murdnud kuhugi sisse	jah	ei
3. varastanud poest	jah	ei
4. sodinud maja seinu	jah	ei
49. Kas politsei on viinud kedagi sinu sõpradest (kelle kohta sa kindlalt tead) politseijaoskonda?
1. ei
 2. jah, paari (1-2 sõpra)
 3. jah mitmeid (3 või rohkem sõpra)
50. Kas enamus su sõpru elavad samas piirkonnas kus sinagi?
1. jah
 2. ei
51. Kas sa suitsetad?
1. jah
 2. ei
52. Kas sa oled proovinud hašišit, marihuaanat või muid narkootilisi aineid?
1. ei
 2. jah, üks kord
 3. jah, 2 - 10 korda
 4. jah, rohkem kui 10 korda
53. Kas sa oled kunagi tarvitanud toksilisi aineid (nuusutanud liimi, bensiini jne)?
1. ei
 2. jah, üks kord
 3. jah, 2-10 korda
 4. jah, rohkem kui 10 korda
54. Kas sa eelmisel aastal sattusid vägivalda ohvriks, millega kaasnesid kehavigastused?
1. ei
 2. jah. Mitu korda? _____
55. Kus sa sattusid vägivalda ohvriks viimati?
1. kodus
 2. koolis või kooli ümbruses
 3. bussis või bussipeatuses
 4. spordisaalis
 5. kaupluses
 6. koolipeol või mõnel muul üritusel
 7. tänaval
 8. mujal. Kus? _____
56. Kas sa ise, sinu vanemad või keegi kolmas pöördus selle tõttu politseisse?
1. jah, ma ise pöördusin politseisse
 2. jah, mu vanemad pöördusid politseisse
 3. jah, keegi kolmas isik pöördus politseisse
 4. ei, keegi ei pöördunud politseisse
 5. ma ei tea, kas politseisse teatati või mitte
57. Kas eelmise aasta jooksul on sinult midagi varastatud?
1. ei
 2. jah. Mitu korda seda juhtus? _____
58. Kus sinult viimati midagi varastati?
1. koolis
 2. trennis või huviringis
 3. tänaval

4. bussis
 5. mujal. Kus? _____
59. Mida on sinult varastatud? _____
60. Kas sa ise, sinu vanemad või keegi kolmas pöördus selle tõttu politseisse?
1. jah, ma ise pöördusin politseisse
 2. jah, mu vanemad pöördusid politseisse
 3. jah, keegi kolmas isik pöördus politseisse
 4. ei, keegi ei pöördunud politseisse
 5. ma ei tea, kas politseisse teatati või mitte
61. Kas eelmise aasta jooksul on sind koolis narritud või kiusatud?
1. ei
 2. jah, üks kord
 3. jah, mitu korda (mitu korda kuus)
 4. jah, tihti (mitu korda nädalas)
62. Kus sind viimati kiusati või narriti?
1. klassiruumis
 2. koridoris
 3. fuajees
 4. WC-s
 5. kooliõues
 6. võimlas
 7. duširuumis või riietusruumis
 8. teel koolist koju
 9. mujal. Kus? _____
63. Kas sa rääkisid sellest oma vanematele?
1. jah
 2. ei. Miks? _____
64. Kas sa rääkisid sellest oma klassijuhatajale?
1. jah
 2. ei. Miks? _____
65. Kas sa rääkisid sellest kellelegi koolist (koolitöötajad, vanemad õpilased jne)?
1. jah
 2. ei. Miks? _____
66. Kas sa eelmisel aastal oled kedagi ise narrinud, löönud või kiusanud?
1. jah
 2. ei
67. Kui jah, siis kas sa narrisid, löid või kiusasid kedagi üksi või teistega koos?
1. üksi
 2. koos sõbraga
 3. koos kahe sõbraga
 4. rohkem kui 3 sõbraga
68. Kas sa eelmisel aastal rikkusid, lõhkusid, hävitasid midagi, mis ei kuulunud sulle (sodisid hoonete seinu, löid akna või tänavalaterna katki, kraapsid kellegi autolt värvi jne)?
1. jah. Mitu korda? _____
 2. ei
69. Kui jah, siis kus sa viimati rikkusid, lõhkusid või hävitasid midagi?
1. kooli juures
 2. kodupiirkonnas

3. teises linnaosas
4. bussis või bussijaamas
5. mujal. Kus? _____

70. Kas sinuga võttis sinu teo pärast ühendust sotsiaaltöötaja või noorsoopolitsei?

1. jah
2. ei

71. Kas sa rikkusid korda üksi või teistega koos?

1. üksi
2. koos sõbraga
3. koos kahe sõbraga
4. kolme või enama sõbraga

72. Kas keegi sinu tutvusringkonnast on varastanud autost või poest midagi?

1. jah
2. ei
3. ei tea

73. Millised on sinu suhted politseisse?

1. positiivsed
2. neutraalsed
3. negatiivsed

74. Kas sa oled kunagi võtnud ühendust sotsiaaltöötaja või noorsoopolitseinikuga, et rääkida probleemidest või saada probleemide lahendamiseks abi?

1. jah
2. ei. Miks? _____

75. Kas sinu elukohas on koht või kohti, mida sa pead ohtlikeks? Nimeta _____

76. Kas sul on ettepanekuid, mis võiks koolis teisiti olla?

Täname!

LISA 2 Saarde valla elanike ankeedi tekst

Küsitlusleht elanikkonna kuritegevusprobleemide aktuaalsuse väljaselgitamise kohta

Küsitluse eesmärgiks on elanikkonna arvamuse selgitamine kuritegevusprobleemide aktuaalsuse, nende lahendamise võimaluste ja prioriteetide kohta.

1. Minu elukoht on:
 1. Kilingi-Nõmme linn
 2. Saarde vald
 3.

2. Täida lüngad:

Sugu:

Mees	Naine

Vanus:

Haridus:

Põhiharidus (9 klassi)	Keskharidus	Kõrgharidus	Keskeriharidus	Muu

Perekonna liikmete arv:

1	2	3	4	≤ 5

Kuu sissetulek perekonnas:

..... krooni

Elamutüüp:

Eramaja	Ridaelamu	Paneel elamu	Muu
Olen omanik		Üürin, rendin	

3. Minu elukoht on viimase 1-2 aasta jooksul turvalisuse aspektist vaadatuna muutunud:

Paremaks	Halvemaks	Jäänud samaks	Ei oska öelda

4. Kui kaua olete antud kohas elanud?

..... aastat

5. Järgnevalt on mainitud rida probleeme, mis turvalisuse aspektist vaadatuna võivad Teile muret valmistada. Hinda nimetatud probleemide aktuaalsust 5 palli skaalal oma elukohas?

Tee sobivasse lahtrisse rist!

	“5”- väga aktuaalne	“4”	“3”	“2”	“1”- pole üldse aktuaalne
1. narkomaania					
2. kodutud inimesed					
3. tänavalapsed					
4. müra					
5. liikluse halb korraldus					
6. mustus					

7. vandalism					
8. mahajäetud majad, hooned					
9.					
10.					
11.					

6. Kas Sina isiklikult oled viimase 1-2 aasta jooksul langenud kuritegevuse ohvriks?

Ja	Ei

Millise kuriteoga oli tegemist?

.....

Kas teatasid sellest politseile?

Ja	Ei

Kui ei, siis miks?

.....

.....

7. Kuivõrd turvaliselt Sa tunned ennast oma elukohas?

Turvaliselt	Mitte turvaliselt	Ei oska öelda

Kui Te ei tunne ennast turvaliselt, siis nimetage palun 5 piirkonda, objekti, faktorit oma elukohas, mis Teie turvatunnet kõige rohkem mõjutavad?

1.
2.
3.
4.
5.

8. Kas nõustud väitega, et Sina ise saad oma elukoha turvalisuse suurendamise ja kuritegevusega seotud probleemide lahendamisele kaasa aidata?

Nõustun	Ei nõustu	Ei oska öelda

Kui ei nõustu siis miks?

.....

Kui nõustud, siis palun nimeta mõned tegevused, millega Sina ise saad oma elukoha turvalisust suurendada.

1.
2.
3.

Täname!

LISA 3

*Justiitsministeeriumi ning Kilingi-Nõmme Linnavalitsuse vahelise
kriminaalpreventsiooniprojekti kava*

1. TAUST JA PROBLEEMI ANALÜÜS

Käesoleva projekt on ellu kutsutud tuginedes 28.märtsil 2000 Vabariigi Valitsuse poolt heakskiidetud dokumendile "Kuritegude ennetamise süsteemi kirjeldus ja arengustrateegia 2000-2003". Antud dokument paneb paika kohalike omavalitsuste osalemise kriminaalpreventsioonialases tegevuses ning pilootprojektide käivitamise viies kohalikus omavalitsuses kuritegude ennetamise strateegiate rakendamiseks. Koostööprojekti sihtgrupp on kohalik projektijuht, inimesed linnas ja vallas, kellega projektijuht koostööd teeb (komisjon ning selle töösse kaasatud isikud), andmete kogumise ning analüüsimisega tegelevad inimesed ning ennekõike kohalikud elanikud.

2. OSAPOOLED

Justiitsministeerium:

Anne Kruusement
Kriminaalhoolduse ja -preventsiooni talituse juhataja kt.
Tõnismägi 5a, 15191, Tallinn
Telefon: 612 78 35
Faks: 612 78 11
E-mail:

Kadri Laane
Kriminaalhoolduse ja -preventsiooni talituse referent
Tõnismägi 5a, 15191, Tallinn
Telefon: 612 78 33
Faks: 612 78 11
E-mail:

Kilingi-Nõmme Linnavalitsus:

Aivar Õun
Kilingi-Nõmme linnapea
Pärnu mnt. 62, 86305, Kilingi-Nõmme, Pärnu maakond
Telefon: 044 90 135
Faks: 044 90 131
E-mail: knlv@kilingi.ee

Toomas Pärn
Projektijuht
Nõmme tn. 22, 86304, Kilingi-Nõmme, Pärnu maakond
Telefon: 044 90 058
Faks: 044 92 305
E-mail:

Tarmo Kulu
Saarde vallavanem
Nõmme tn. 22, 86304, Kilingi-Nõmme, Pärnu maakond
Telefon: 044 92 280
Faks: 044 92 305
E-mail: saardev@uninet.ee, saarde@parnumaa.ee

3. PROJEKTI KIRJELDUS

Kriminaalpreventiivse protsessi teostamise kohalikus omavalitsuses saab jagada järgnevasse üheksasse faasi:

1. Sissejuhatav ja ettevalmistav faas
 - a. kuritegude ennetamise strateegiat välja töötava komisjoni loomine, projektijuhi määramine
 - b. keskendumine üldistele lahendamist vajavatele probleemidele tuginedes olemasolevale informatsioonile
2. Andmete kogumine
3. Andmete analüüs
4. Tulemuste koostamine ning aruande esitamine, järelduste tegemine
5. Tulemuste arutelu komisjoni ja asjassepuutuvate isikutega ning nende probleemide valik, millega hakatakse tegelema
 - a. eesmärgi püstitamine
 - b. valikute välja selgitamine
 - c. olemasolevate valikute hindamine ning sobivaima valik
 - d. strateegia koostamine vastavalt tehtud valikutele, strateegia kinnitamine
6. Strateegia elluviimise detailne planeerimine
7. Strateegia elluviimine, elluviimise ja sekkumise jälgimine
8. Sekkumise hindamine
9. Tagasiside ning vajaduse korral edasise tegevuse modifitseerimise arutelu

Tegevused faaside sees

I faas – sissejuhatav faas

Antud faasis moodustatakse komisjon, kes asub välja töötama kohalikku kuritegude ennetamise strateegiat ning määratakse projektijuht, kes vastutab töö järjepidevuse ja komisjonile informatsiooni edastamise eest. Samuti keskendutakse Kilingi-Nõmme ja Saarde üldistele probleemidele, mis võivad lahendamist vajada (näiteks noorte kuritegevus, hirm kuriteoohvriks langemise ees jne.).

II faas – andmete kogumine

Keskendutakse eelkõige I faasis määratletud kuritegevusega seotud probleemidele ning kogutakse detailset informatsiooni kuritegevusest ja selle põhjustest:

- Kasutada võib nii olemasolevate statistiliste uurimuste tulemusi kui ka piirkonna demograafilisi andmeid.
- Viiakse läbi uurimusi saamaks lisainformatsiooni kuritegevuse, kuriteoohvriks langemise, kuritegude asukoha ning kuritegude kahjulike tagajärgede kohta (nagu

näiteks hirm kuritegevuse ees), sh. kasutades õpilaste ning piirkonna elanike seas läbiviidud küsitlusi.

- Võtmeisikutega võib läbi viia intervjuusid piirkonna kuritegevusega seotud probleemide osas.
- Koguda võib mitmesugust statistilist informatsiooni kuritegude kohta politseist ja teistest informatsiooni valdavatest asutustest.
- Koguda võib ka informatsiooni mitmesuguste olemasolevate kriminaalpreventsioonialaste tegevuste ning teiste preventiivsete vahendite olemasolu kohta antud piirkonnas

III faas – andmete analüüs

Andmetele tuginedes ning kuritegude iseloomu, asukohta, aega, sihtmärki, ohvreid, kurjategijaid jne. arvestades selgitatakse välja, tõlgendatakse ning analüüsitakse kuritegude struktuuri. Leitud kuriteostruktuure seostatakse hirmuga kuritegevuse ees ning teiste kahjulike kuritegude tagajärgedega. Tõlgendatakse riskifaktorite ning kuriteostruktuuride tõenäolisi põhjuseid ja seostatakse neid muude probleemidega käsitletavas piirkonnas.

IV faas - tulemuste koostamine ning aruande esitamine, järelduste tegemine

Uurimuste tulemused koostab ning esialgse analüüsi teostab projektijuht.

Andmete kogumise ning esialgse analüüsi tulemusi ja järeldusi arutatakse piirkonna esindajatega ning ametnikega.

V faas - Tulemuste arutelu komisjoni ja asjassepuutuvate isikutega ning nende probleemide valik, millega hakatakse tegelema

Andmete analüüsi kohta tehtud järeldusi arutatakse komisjoni ning asjassepuutuvate isikutega. Arutatakse ka võimalikke sekkumise strateegiad kuritegevusega seotud probleemide vähendamiseks, seejuures pannakse paika konkreetsed probleemid, millesse soovitakse sekkuda. Hinnatakse sekkumise eesmärgi ja pannakse paika sekkumise skeem (sh. vajalikud ressursid).

Otsustatakse, millistele kuritegevusega seotud probleemidele projekti raames lõplikult keskendutakse. Valiku tegemiseks võib kasutada mitmeid kriteeriume, näiteks elanike arvamust konkreetse kuriteoliigi olulisuse kohta; valida välja kuriteod, mida on kergem ennetada; valida välja kuriteod, mis vähendavad inimestes turvalisuse tunnet. Hindama peab ka sekkumise eesmärgi, näiteks pannakse paika, kui palju peab sihtmärgiks võetud kuritegusid vähendama (eesmärgi püstitamine). Vaja on ka välja selgitada, millised on olemasolevad võimalused konkreetse kuritegevusega seotud probleemi vähendamiseks (valikute välja selgitamine). Uurida on vaja seda, milline on kõige realistlikum skeem ja seejuures peab arvestama vajaminevate majanduslike ja inimressursidega, soovitatavate ja mittesoovitavate kõrvalmõjudega ning skeemi hinnatavusega. Peale nimetatud asjade analüüsi valitakse sekkumiseks kõige sobivam skeem ning töötatakse välja ja kinnitatakse kuritegude ennetamise strateegia.

Mõne probleemi lahendamine võib olla lihtne, näiteks kuriteovõimalusi vähendavate kriminaalpreventiivsete meetmete kasutamine – vajalike aedade või lukkude paigaldamine. Mõnikord piisab ka sellest, kui informeerida elanikke lihtsatest meetmetest, mida nad ise oma igapäevaelus teha saavad – näiteks infobrošüüri abil.

Teised probleemid võivad aga olla märksa keerulisemad ning vajada märksa paremini ette valmistatud kriminaalpreventiivsete meetmete kasutamist.

VI faas - strateegia elluviimise detailne planeerimine

Sekkumise skeemi usaldusväärse hindamise eeltingimus on, et elluviimine on korralikult planeeritud. Tagada on vaja elluviimisprotsessi erinevate faaside organisatsioon, täpsustada rahaliste vahendite eraldamine. Täpsustatakse ja fikseeritakse sekkumise lõplik oodatav tulemus ja sekkumise protsessi vahepealsed sammud ning tulemuslikkuse kriteeriumid.

Sekkumise protsessi eesmärgid tuleb paika panna nii kvantitatiivsest aspektist (probleemi lubatav tase) kui kuluefektiivsest aspektist (soovitud mõju seoses kuluga). Valitud preventiivsed meetmed peavad olema selgelt määratletud selles osas, kuidas nad peavad kuritegevust vähendama.

VII faas – strateegia elluviimine, elluviimise ja sekkumise jälgimine

Sekkumise elluviimine algab, kui asjaomased isikud või asutused alustavad kuritegevust vähendava tegevusega. Sekkumise eesmärgiks on segi paisata probleemi põhjuse mehhanismid, mis viib kuritegevuse vähenemisele. Sekkumise elluviimist peab jälgima. Oluline on dokumenteerida sekkumise protsessi, seda eriti juhul, kui protsessi käigus ilmnevad ootamatud muutused, mis võivad tulemust mõjutada.

VIII faas - sekkumise hindamine

Sekkumisprotsessi hinnatakse uurides kuidas strateegia elluviimine üksikasjalikult töötas ning hinnates tema mõju strateegias tõstatatud probleemile (kas probleem on vähenenud või muutunud vähemoluliseks?). Hindamine näitab ka seda, kuidas sekkumist võiks parandada saavutamaks probleemi vähenemist (mida oleks võinud teha teisiti?).

Viiakse ellu korduvuurimus selgitamiseks välja kuriteostruktuuris toimunud muutusi ning seda võrreldakse esimese laine uurimusega. Seekord keskendutakse täheldatud muutustele. Kas varasema mõõtmisega võrreldes on toimunud kuritegudes muutusi? Kui muutused eksisteerivad, siis kas neid on võimalik kirjutada elluviimise etapis rakendatud kriminaalpreventiivsete meetmete arvele?

Konkreetseid rakendatud meetmeid jälgitakse alguspunktist kuni hetkeni, mil hinnatakse tegevuse tulemusi ja vaadatakse, kas konkreetne meede on toonud tulemusi. Samuti hinnatakse kogu projekti tervikuna selgitamiseks välja, kas kasutatavad meetmed töötavad tulemuslikult.

IX faas - tagasiside ning vajaduse korral edasise tegevuse modifitseerimise arutelu

Analüüsitakse põhjalikumalt kriminaalpreventiivseid meetmeid, mis on osutunud vähemedukaks ning neid kohandatakse saavutamaks edu.

Tegevuste ajakava

Tähtaeg

I.	Sissejuhatavad ja ettevalmistavad sammud
Märts 2001	
	a. komisjoni loomine, projektijuhi määramine	
	b. piirkonna kuritegevuse probleemide fookusesse seadmine	
	c. uuritavate üldiste probleemide valik	
II.	Andmete kogumine	Mai 2001

	a. koolide küsimustik	
	b. täiskasvanute küsimustik	
	c. intervjuud võtmeisikutega	
	d. teised andmed	
III.	Andmete analüüs	Juuli 2001
	a. koolide küsimustiku kodeerimine ja analüüs	
	b. täiskasvanute küsimustiku kodeerimine ja analüüs	
	c. sagedustabelite koostamine	
	d. valitud statistilise analüüsi teostamine	
IV.	Tulemuste koostamine ning aruande esitamine, järelduste tegemine	August 2001
V.	Tulemuste arutelu komisjoni ja asjassepuutuvate isikutega ning nende probleemide valik, millega hakatakse tegelema	September 2001
VI.	Strateegia elluviimise detailne planeerimine	November 2001
VII.	Strateegia elluviimine, elluviimise ja sekkumise jälgimine	August 2002
VIII.	Sekkumise hindamine	November 2002
IX.	Tagasiside ning vajaduse korral edasise tegevuse modifitseerimise arutelu	Detsember 2002
	Kogu projekti hindamine ning lõpliku raporti koostamine, Edasiste plaanide tegemine	Veebruar 2003

LISA 4

KURITEGUDE ENNETAMISE STRATEEGIA KOHALIKE OMAVALITSUSTE TASANDIL KILINGI-NÕMME LINNAS JA SAARDE VALLAS AASTANI 2003

Strateegia ülesehitus

1. Strateegia eesmärgid
 - 1.1. Elanike tõhusam kaasamine kuritegude ennetamisse
 - 1.2. Omandi tõhusam kaitse
 - 1.3. Suurem turvalisus tänavatel ja avalikes kohtades
 - 1.4. Noorte õiguserikkumiste ja kuritegude vähendamine

STRATEEGIA EESMÄRGID

1.1. Elanike tõhusam kaasamine ennetustegevusse

1.1.1. Mõõtindikaatorid eesmärgi saavutamise hindamiseks:

- 1.1.1.1. Küsitluse tulemused näitavad elanike suurenenud kaasatust kuritegude ennetustegevuses;
- 1.1.1.2. Küsitluse tulemused näitavad kodanikualgatuse ja muude ennetusmeetmete rakendusulatus suurenemist;
- 1.1.1.3. Avaliku arvamuse paranemine politseiga koostöö tegemise suhtes;

1.1.2. Senised kogemused elanike kaasamisel kuritegude ennetamisse

Elanikke on kohaliku ajalehe kaudu kuritegevusest pidevalt informeeritud. Ajalehe vahendusel, aga ka vahetult on elanikele selgitatud võimalusi, kuidas ennast ja oma vara kaitsta. Politsei on igal aastal korraldanud oma tegevuse tutvustamiseks lahtiste uste päevi.

1.1.3. Eesmärgi saavutamiseks kavandatavad tegevusülesanded

- 1.1.3.1. Teavitada kohaliku ajalehe kaudu üldsust nendest kuritegevust soodustavatest asjaoludest, mille on esile kutsunud elanike endi tegevus või tegevusetus.
- 1.1.3.2. Selgitada elanikele nende võimalusi kuritegevuse ennetamisel.

Elanikkonna pidev teavitamine kuritegevusest ja seda soodustavatest asjaoludest ning kuritegude toimepanemise võimalusi vähendavatest abinõudest aitab probleemi teadvustada ja kutsuda esile vajaduse ühiselt tegutseda.

- 1.1.3.3. Avalikustada ja levitada teavet elanike omaalgatuslike tulemuslike ennetusmeetmete kohta kuritegevuse tõkestamisel. Tuleb toetada kodanikualgatuse korras naabrivalve korraldamist, ning püüda ajakirjanduse kaudu kajastada elanike omaalgatusliku tegevuse neid tulemusi, mis on aidanud kuritegu ära hoida ja kurjategijat kinni pidada.

1.1.3.4. Hoogustada ennetusprojektide kavandamist ja käivitamist kohalikul tasandil.

Inimestel on kuritegude ärahoidmiseks palju huvitavaid ideid. Osa neist on aga üksikisiku jaoks liiga töö- või rahamahukad. Seetõttu tuleb kohalikel omavalitsustel anda hinnang antud ideedele ja sobivamad võtta kasutusele.

1.1.3.5. Premeerida abipolitseinikke ja teisi aktiivseid inimesi politseiga avaliku korra kaitsmiseks tehtava tulemusliku koostöö tunnustamiseks.

1.2. Omandi tõhusam kaitse

1.2.1. Mõõtindikaatorid eesmärgi saavutamise hindamiseks:

1.2.1.1. Varavastaste kuritegude ohvriks langenud elanike hulk on vastavalt elanike küsitlusele ja politsei statistikale langenud;

1.2.1.2. Varavastaste kuritegudega põhjustatud kahju ulatus on vastavalt elanike küsitlustele vähenenud;

1.2.1.3. Vara kindlustamine ja kuritegevust ennetavate meetmete rakendamine on elanikkonna hulgas kasvanud.

1.2.2. Senised kogemused omandi tõhusamaks kaitsmiseks

Varavastaste kuritegude tõkestamiseks on ühe abinõuna üha enam soovitatud seda paremini kaitsta. Loodud on esimesed naabrivalve osasektorid.

1.2.3. Eesmärkide saavutamiseks kavandatavad tegevusülesanded

1.2.3.1. Teavitada elanikke varavastaste kuritegude ärahoidmise abinõudest.

1.2.3.2. Tõhustada asjaomaste ametkondade ja institutsioonide koostööd vara kaitsmisel ja omandiõiguse rikkumiste väljaselgitamisel.

1.2.3.3. Toetada kodanikualgatuse korras naabrivalve korraldamist.

1.2.3.4. Teavitada ettevõtete ja asutuste juhte ettevõtete ja asutuste vara vastu toime pandud kuritegude suurest osakaalust piirkonna kuritegevuses.

1.2.3.5. Anda soovituslikke juhiseid ettevõtete ja asutuste vara paremaks valvamiseks ning kaitseks.

1.3. Suurem turvalisus tänavatel ja avalikes kohtades

1.3.1. Mõõtindikaatorid eesmärgi saavutamise hindamiseks:

1.3.1.1 Tänavatel ja avalikes kohtades toimepandud kuritegude ohvriks langenud isikute arv on vastavalt elanike küsitlusele vähenenud;

1.3.1.2. Avaliku arvamuse uuring näitab elanike suurenenud kaasatust kriminaalpreventiivsesse tegevusse;

1.3.1.3. Avalikes kohtades on varasemast rohkem rakendatud kriminaalpreventiivseid meetmeid;

1.3.2. Senised kogemused turvalisuse suurendamisel tänavatel ja avalikes kohtades

Lähtuvalt võimalustest on politseiasutused suunanud ohtlikumatesse piirkondadesse ajutiselt, olukorra teatava stabiliseerumiseni politseipatrulle.

1.3.3. Eesmärgi saavutamiseks kavandatavad tegevusülesanded

1.3.3.1. Teavitada elanikke kohaliku ajalehe kaudu kuritegevust soodustavatest asjaoludest.

1.3.3.2. Kontsentreerida politsei ja muud avaliku korra kaitsele kaasatud jõud eelkõige kõrge kuritegevusega avalikesse kohtadesse, võttes aluseks asjakohase analüüsi tulemused.

1.3.3.3. Kutsuda avalikkust üles teatama politseile otsekohe igast avalikus kohas toimepandud korrarikkumisest ja võimalikest korrarikkujatest.

1.3.3.4. Viia ellu noortemaja projekt.

Järjest rohkem noori inimesi, sooviksid maandada oma energiat mingis tegevuses. Kui ei leita võimalust legaalseks tegevuseks, minnakse tihti üle seaduserikkumistele. Võimalik on korraldada noortele üritusi ning kaasata neid turvalise elukeskkonna loomisse. Igasugune legaalne tegevus suurendab noorte võimalust mitte sattuda seadusega vastuollu;

1.3.3.5. Vähendamaks tegelikke kuritegevuse riske ning elanike hirmu, kui äärmiselt negatiivset sotsiaalpsühholoogilist faktorit, tuleks pöörata oluliselt rohkem tähelepanu tänavavalgustusele. See võimaldab elanikel paremini oma ümbrust kontrolli all hoida.

1.4. Noorte õiguserikkumiste ja kuritegude vähendamine

1.4.1. Mõõtindikaatorid eesmärgi saavutamise hindamiseks:

1.4.1.1. Koolides läbiviidud uuringud näitavad noorte teadmiste kasvu narkootikumide ja alkoholi kahjulikkusest;

1.4.1.2. Koolides läbiviidud uuringud näitavad noorte õiguskäitumise suurenemist;

1.4.1.3. Kuritegevusstatistika näitab noorte poolt toimepandud kuritegude ja õigusrikkumiste vähenemist;

1.4.1.4. Uuringud näitavad koolivägivalla vähenemist;

1.4.1.5. Väheneb koolikohustust eiravate õpilaste hulk.

1.4.2. Senised kogemused noorte õigusrikkumiste ja kuritegude vähendamisel

“Alaealiste mõjutusvahendite seadus” võimaldab rikkumiste ärahoidmiseks rakendada üheksat mõjutusvahendit. Nende määramisel on esmatähtis alaealise isik ja võimalus kasvatusvahendi kohaldamisega ära hoida uusi õiguserikkumisi.

1.4.3. Eesmärgi saavutamiseks kavandatavad tegevusülesanded

1.4.3.1. Avardada alaealiste vaba aja veetmise võimalusi, aidata kaasa asjakohase noortekeskuse loomisele.

1.4.3.2. Tõhustada kriminaalpreventiivsete teadmiste edastamist näiteks kodaniku- või terviseõpetuse tundides.

1.4.3.3. Luua head töötingimused omavalitsuste juurde moodustatud alaealiste komisjonidele ja koordineerida nende tegevust.

1.4.3.4. Koolivägivalla vähendamiseks tõsta koolis korrapidamise süsteemi efektiivsust.

1.4.3.5. Korraldada koolikohustuse täitmise järelvalvet.

1.4.3.6. Parandada alkoholismi- ja narkomaaniavastast ennetustööd noorte hulgas. Anda õpilastele tervisekaitse raames infot uimastite ja alkoholi kahjulikkusest inimorganismile.

SUMMARY

THE THEORETICAL POINTS OF VIEW IN CRIME PREVENTION AND THE IMPLEMENTATION OF CRIME PREVENTION BASED ON THE REPORT OF ESTONIAN-SWEDISH COLLECTIVE PROJECT IN KILINGI-NÕMME DISTRICT

Crime prevention as a phenomenon was evolved by the problem that state was not an absolute authority after the end of World war II and therefore classical civil societies started to look for alternatives in the fight against crime. Due to the end of Soviet occupation Estonia also has a new situation which demands quick implementation of alternative methods. National Crime Prevention Committee has been created (created in 1993), many projects of crime prevention have been carried out and many handbooks for crime prevention have been published but these handbooks are based on the interests of prevention practitioners. Sociology has been referred to as a method for collecting data and it is implied that help should be asked from the sociologists as the specialists. But at the same time there is a lack of sociological resources on crime prevention written in Estonian. The purpose of the present Master's thesis is to help sociologists to understand crime prevention.

According to the previous the present MA thesis carries two objectives:

1. describe the connection between crime prevention and sociology in order to simplify the work of sociologists.
2. demonstrate the implementation of the results of sociological research carried out by Estonian-Swedish collective project in the district of Kilingi-Nõmme. The results of the Estonian-Swedish collective research project carried out in Tartu in 2000 and police data about crime in the district of Kilingi-Nõmme from the year 2000-2004 were used as a criterional material.

Scientists have not specified the exact concept of crime prevention and the main subject for argumentation is for the prevention of which crimes the work of prevention should be made. It is much more easier to say what crime prevention deals with than to say with what it does not. In the concept of crime prevention the actual prevention of crimes is often left out which is called *problem solving* or *prevention of disorder* and prevention of white collar worker crimes that are called *prevention of fraud*. In the Estonian- Swedish collective project ²⁷ crime prevention is

²⁷ 1998. In 1998 a cooperation agreement of legal system was signed between the governments of Estonia and Sweden.

defined as crime prevention that leads to the decrease in the number of crimes during shorter or longer period, because the preparedness of an individual to commit crime decreases or the situations which motivates an individual to commit crime decrease.

Sociology should be treated as science that deals with society, its structures and the connections between them. Research in social aspects unwanted by most of the members in society is what the practitioners of crime prevention expect from sociologists. The common part of crime prevention and sociology can be presented in the two different interests:

- 1) the interest of crime prevention organizers to receive correct information on the real situation and
- 2) the interest of sociologists to understand the essence of social problems in scientific way.

And the common interest to find the real cause of the situation.

In different fields of sociology crime prevention is mostly related to: legal sociology, justice sociology, sociology of aberrational behavior and youth sociology

This implies to the existence of the common part between different fields of sociology, legal science and criminology which gives certain ground for crime prevention research and helps to determine the field to which a certain research would belong.

However crime prevention can be of private initiative as well as of national initiative the Estonian-Swedish collective project was coordinated by Estonian Ministry of Justice. A practical handbook „How to prevent crime on the level of local government” was published on the basis of research made in Tartu. The five level structure of the Eklblom project was used in the conducting of the research of Kilingi-Nõmme district: gathering of information and mapping of the problems, analysis of the problems and discussion, planning of measures, implementation and evaluation of the measures and adjustment of the measures if necessary.

In Kilingi-Nõmme the program of the project with the intention to apply crime prevention as a strategy was put into practice in spring 2001. Questioning of the residents and pupils of 8th grade was carried out for gathering data. Main problems for the respondents turned out to be school violence and the dangerous area of the bus station in Kilingi-Nõmme (13.5% of the students responded). In fight against school harassment intensified discipline was applied. The creation of youth house was used in the fight against the bus-station as a dangerous place

because it was wished by 27.6% of the students responded. 2001. By 2001 the youth house had been created and due to the creation of the youth house already in 2004 the bus station was no longer named in the list of dangerous places. Due to the changes made the percentage of the people convinced in the increase of safety as risen from 13% in 2001 to 18.5% in 2004 and crime has decreased respectively.

The methods of sociology and other social sciences enable us to evaluate the actual situation and on the example of Kilingi-Nõmme district a real situation has been presented in case of which the problem has scientifically been examined and the same sociological methods have been used to examine the efficiency of the solutions made.